

TC.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE SOSYAL DİYALOG VE TÜRKİYE'NİN
UYUMU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYHAN GÖRMÜŞ

ANABİLİM DALI : ÇALIŞMA EKONOMİSİ
PROGRAMI : ÇALIŞMA EKONOMİSİ

KOCAELİ-2006

TC.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE SOSYAL DİYALOG VE TÜRKİYE'NİN
UYUMU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYHAN GÖRMÜŞ

ANABİLİM DALI : ÇALIŞMA EKONOMİSİ
PROGRAMI : ÇALIŞMA EKONOMİSİ

DANIŞMAN : PROF. DR. Z. GÖNÜL BALKIR

KOCAELİ-2006

TC.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE SOSYAL DİYALOG VE TÜRKİYE'NİN UYUMU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: AYHAN GÖRMÜŞ

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Kurulu Tarihi ve No: **10/05/2006 – 2006/08**

Prof. Dr. Ahmet
SELAMOĞLU

Prof. Dr. Kuvvet
LORDOĞLU

Prof. Dr. Z.Gönül
BALKIR

KOCAELİ-2006

SUNUŞ

Türkiye-AB ilişkilerinde son yıllarda kat edilen aşamalar doğrultusunda, Türkiye'nin AB'ye uyum süreci kuşkusuz önemli bir tartışma konusu haline gelmiştir. Bu uyum sürecinde Türkiye'nin AB sosyal politikalarına uyumu hiç şüphesiz en fazla tartışılacak konulardan birini oluşturmaktadır. AB'nin sosyal politikalarının oluşturulmasında ve uygulamasında sosyal diyalogun Birlik içinde merkezi bir yeri vardır. Ayrıca Avrupa Toplum Modeli'nin temelini sosyal diyalog ve uzlaşma kültürüne dayandığı bilinen bir husustur. Bu açıdan, Türkiye'nin müzakere sürecine başladığı bugünlerde, AB standartlarında bir sosyal diyalog sistemi ile hem sosyal diyalogdan azami derecede faydalanması hem de AB ile sosyal diyalog uyumunu sağlaması gerekli görülmektedir. Bu nedenle "AB'de Sosyal Diyalog ve Türkiye'nin Uyumu" konulu çalışmamın bu sürecin önemini vurgulaması bakımından kayda değer olduğuna inanmaktayım. Yoğun bir emek harcanarak uzun bir sürede hazırlanan bu çalışmadan ilgililerin gerektiği şekilde faydalanacağını düşünmekteyim.

Bu tezin hazırlanmasında benden desteğini hiç eksik etmeyen değerli hocam sayın Prof. Dr. Gönül BALKIR'a ve hep benimle olan sevgili "eşime" sonsuz teşekkürlerimi bir borç biliyorum.

Kocaeli, Mayıs 2006

Ayhan GÖRMÜŞ

İÇİNDEKİLER

ÖZET	V
ABSTRACT.....	VI
KISALTMALAR.....	VII
TABLolar.....	IX
GİRİŞ.....	01

I. BÖLÜM

SOSYAL DİYALOĞUN TEMEL NİTELİKLERİ VE
ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ'NDE SOSYAL DİYALOG

1. SOSYAL DİYALOG KAVRAMI	03
2. SOSYAL DİYALOĞUN GELİŞİMİ.....	07
3. SOSYAL DİYALOĞUN TARAFLARI.....	11
4. SOSYAL DİYALOĞUN AMAÇLARI.....	14
5. SOSYAL DİYALOG İÇİN GEREKLİ KOŞULLAR	15
6. SOSYAL DİYALOĞUN ARAÇLARI.....	17
6.1. TOPLUMSAL (TEMEL) ANLAŞMALAR	17
6.2. RESMİ DANIŞMA KURULLARI.....	19
7. ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ'NDE (ILO) SOSYAL DİYALOG	21
7.1. ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ'NÜN ÜÇLÜ YAPISI.....	22
7.2. ILO'NUN SOSYAL DİYALOĞA İLİŞKİN BELGELERİ	24
7.2.1. PHILADELPHIA BİLDİRGESİ.....	25
7.2.2. SOSYAL DİYALOĞLA İLGİLİ KABUL EDİLEN SÖZLEŞMELER	25
7.2.2.1. 144 Sayılı Uluslararası Çalışma Normları Uygulamasının Geliştirilmesinde Üçlü Danışmaya İlişkin Sözleşme.....	25
7.2.2.2. 150 Sayılı Çalışma Yönetimi Sözleşmesi	27
7.2.3. SOSYAL DİYALOĞLA İLGİLİ VERİLEN TAVSİYE KARARLARI	27

7.2.3.1. 113 Sayılı Endüstriyel ve Ulusal Seviyede Danışma ve İşbirliği Tavsye Kararı.....	27
7.2.3.2. 152 Sayılı Uluslararası Çalışma Standartları İle ILO Çalışmalarını Geliştirmek İçin Üçlü Danışma Yöntemleri Konusunda Tavsye Kararı	28

II. BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE SOSYAL DİYALOG

1. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE SOSYAL DİYALOGUN GELİŞİMİ.....	30
2. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN SOSYAL PARTNERLERİ.....	39
2.1. ETUC.....	40
2.2. UNICE.....	41
2.3. CEEP	42
3. AVRUPA BİRLİĞİ EKONOMİK VE SOSYAL KOMİTESİ.....	43
4. AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNDE SOSYAL DİYALOG UYGULAMALARI.....	46
4.1. AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNDE TEMEL ANLAŞMALAR.....	46
4.1.1. İKİLİ ANLAŞMALAR.....	47
4.1.1.1. Belçika'da Kesimlerarası Anlaşma	47
4.1.1.2. Fransa'da Çerçeve Anlaşma.....	47
4.1.2. ÜÇLÜ ANLAŞMALAR	47
4.1.2.1. İtalya Ulusal Çalışma Anlaşması	47
4.1.2.2. Finlandiya Gelirler Politikası Anlaşması	48
4.1.2.3. Almanya İstihdamı ve Ulusal Sanayii Koruma Anlaşması.....	48
4.1.2.4. İrlanda Sosyal Ortaklık 2000 Anlaşması.....	48
4.1.2.5. Portekiz İstihdam ve Ücretler Anlaşması.....	49
4.2. AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNDE UYGULANAN EKONOMİK VE SOSYAL KONSEY MODELLERİ	49
4.2.1. İKİ TARAFLI MODELLER	49
4.2.1.1. Belçika Ulusal Çalışma Konseyi.....	49
4.2.1.2. Avusturya Ekonomik ve Sosyal Konseyi.....	50
4.2.2. ÜÇ TARAFLI MODELLER	51

4.2.2.1.	Belçika Merkezi Ekonomik Konseyi	51
4.2.2.2.	Avusturya Ücretler ve Fiyatlar Birleşik Konseyi	51
4.2.2.3.	İspanya Ekonomik ve Sosyal Konseyi.....	51
4.2.2.4.	Hollanda Ekonomik Sosyal Konseyi (SER)	52
4.2.2.5.	Lüksemburg Ekonomik ve Sosyal Konseyi (CES).....	53
4.2.3.	ÇOK TARAFLI MODELLER.....	54
4.2.3.1.	İngiltere Ulusal Ekonomik Kalkınma Konseyi (NEDC)	54
4.2.3.2.	İrlanda Ulusal Ekonomik ve Sosyal Konseyi (NESC).....	55
4.2.3.3.	Portekiz Ekonomik ve Sosyal Konseyi.....	56
4.2.3.4.	Danimarka Ekonomik Konseyi.....	56
4.2.3.5.	İtalya Ulusal Ekonomi ve Çalışma Konseyi (CNEL)	57
4.2.3.6.	Fransa Ekonomik ve Sosyal Konseyi.....	58
4.2.4.	AVRUPA BİRLİĞİ'NE YENİ KATILAN DOĞU AVRUPA ÜLKELERİNDE SOSYAL DİYALOG	60
5.	AVRUPA BİRLİĞİ'NDE SOSYAL DİYALOĞUN DEĞERLENDİRMESİ.....	62

III. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SOSYAL DİYALOG

1.	CUMHURİYET ÖNCESİ DÖNEM	67
2.	CUMHURİYET SONRASI DÖNEM	69
2.1.	TÜRKİYE'DE BİR TOPLUMSAL ANLAŞMA ÖRNEĞİ.....	71
2.2.	TÜRKİYE'DE EKONOMİK VE SOSYAL KONSEY ARAYIŞLARI	73
2.3.	4641 SAYILI EKONOMİK VE SOSYAL KONSEY KANUNU	81
2.4.	TÜRKİYE'DE ÜÇLÜ DANIŞMA KURULU	87
3.	TÜRKİYE'NİN AB SOSYAL DİYALOĞUNA UYUMU.....	89
	SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	93
	YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	98

ÖZET

Demokratik rejimle yönetilen ülkelerde, sosyal taraflar ve toplumdaki diğer sivil toplum örgütleri, hükümet ile temel ekonomik ve sosyal politikaların belirlenmesine ve uygulanmasına katılmaktadır. Sosyal diyalog olarak nitelendirilen bu katılım, bazen temel anlaşmalarla sağlanırken, bazen de iki taraflı, üç taraflı ve çok taraflı resmi danışma kurulları ile yürütülmektedir. II. Dünya Savaşı'na katılan pek çok ülke, sosyal diyalog mekanizmalarını savaş sonrası yıkıma uğrayan ekonomilerini yeniden inşa etmek için bir araç olarak kullanmıştır. 1980 sonrasında ortaya çıkan küreselleşme rüzgarının ülke ekonomilerinde yarattığı olumsuz etkilere karşı sosyal diyalog sistemlerine duyulan ihtiyaç daha da artmıştır.

20. yy. sonlarında ortaya çıkan küreselleşme, ülkelerin ekonomik, siyasal, sosyal ve teknolojik olarak birbirlerine bağımlılığını artırmıştır. Bu nedenle dünya ülkeleri çeşitli ekonomik ve sosyal sorunlara karşı birleşmeler, birlikler ve uluslararası örgütler kurmak zorunda kalmışlardır. Kökleri 1957 Roma Anlaşması'na uzanan ve bugün siyasi bir entegrasyon olma yolunda bazı adımları gerçekleştiren Avrupa Birliği, Avrupa Sosyal Modeli'nin temelini oluşturan sosyal diyalogun her seviyesini etkin şekilde işletmektedir. Sosyal diyalog, çoğulcu demokratik sistemi benimsemiş Avrupa ülkelerinde diyaloga, katılıma ve değişik ekonomik ve sosyal çevrelerin temsiline dayalı olarak ekonomik ve sosyal hayatın sorunlarının sağlıklı bir şekilde çözümlenmesinde demokratik sistemin bir aracı olarak görülmektedir.

Türkiye'nin 1959'da başlayan Avrupa Birliği yolculuğu, çeşitli aşamalardan geçerek artık müzakere sürecine ulaşmıştır. Bu nedenle Türkiye'de uygulanan sosyal diyalog yeniden gözden geçirilerek Avrupa seviyesine çıkarılmalıdır.

Türkiye'de sosyal diyaloga yönelik ilk gerçekçi adım 1978'de Türk-İş ile dönemin Ecevit Hükümeti arasında imzalanan toplumsal anlaşmayla atılmıştır. 1980'den sonra ortaya çıkan resmi danışma kurulu ihtiyacına yönelik ilk Ekonomik ve Sosyal Konsey (ESK) düzenlemesi 1995'te bir Genelgeyle yapılmıştır. Genelgeyle tam altı kez yeniden düzenlenen ESK 2001 yılında yasal statüye kavuşmuştur. Son olarak, 4857 sayılı İş Kanunu'nun 114. maddesi Üçlü Danışma Kurulu'nun kurulmasını düzenlenmiştir.

ABSTRACT

In countries what govern democratic regime, social partners and other non-governmental organizations in society, participate to determinate and to put into practice basis economic and social policies. The participation for social dialogue sometimes provides with basis agreements, sometimes runs with bipartite, tripartite and multipartite official consultative committee. A lot of country which join 2nd World War has used to reconstruct for a vehicle social dialogue mechanism to be destroyed their economy. After 1980 the need for social dialogue systems have increased more against negative effect of globalization wind in country economies.

Globalization which appeared at end of 20th century has increased to dependence each other country for economic, politic, social and technologic. So, world countries had to establish unities, unions and international organizations against varied economic and social problems. European Union depended on origin 1957 Rome Agreement and realized to be a politic integration some steps, has been running efficiently in every level social dialogue which constitutes basis of Europe Social Model. Social dialogue is seen as a vehicle of democratic system to solve problems of economic and social life in properly way using dialogue, participation and representation of different economic and social organizations in Europe countries which appropriate pluralist democratic system.

European Union journey of Turkey started in 1959 has arrived negotiation process passing variety stages. So, by revising social dialogue used in Turkey should raise Europe level.

In Turkey the first step for social dialogue has been taken to sign Social Agreement between Türk-İş and Ecevit Government. After 1980 aimed at the need for official consultative committee first Economic and Social Council arrangement has made with a Circular. Economic and Social Council which is rearrangement six times with Circular has get legal status in 2001. Finally, Tripartite Consultative Committee is arrangement to establish by 114th Article of the number 4857 Labour Law.

KISALTMALAR

EURATOM	Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
AB	Avrupa Birliği
ABA	Avrupa Birliği Antlaşması
AESK	Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKÇT	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
ANAP	Anavatan Partisi
AT	Avrupa Topluluğu
ATS	Avrupa Tek Senedi
Bk.	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
CEEP	Kamuya Açık İşletmeler Merkezi
CES	Lüksemburg Ekonomik Sosyal Konseyi
CFE-CGC	Fransa Yöneticiler Sendikaları Konfederasyonu
CFDT	Fransa Demokratik İş Konfederasyonu
CFTC	Fransa Hıristiyan İşçiler Konfederasyonu
CGT	Genel İş Konfederasyonu
CNEL	İtalya Ulusal Ekonomi ve Çalışma Konseyi
CGT-FO	Genel İş Konfederasyonu-İş Gücü
ÇSGB	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DİK	Daimi İstihdam Komitesi
DİSK	Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DGB	Alman Sendikaları Federasyonu
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DYP	Doğruyol Partisi
EDC	Ekonomik Kalkınma Komitesi
ESK	Ekonomik ve Sosyal Konsey
ETUC	Avrupa İşçi Sendikaları Konfederasyonu
ETUS	Avrupa Sendika Sekreterliği
EuroChambers	Avrupa Sanayi ve Ticaret Odaları Birliği

VIII

FEN	Milli Eğitim Federasyonu
Hak-ış	Türkiye Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
KESK	Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
MİSK	Milliyetçi İşçi Sendikaları Konfederasyonu
UNAF	Aile Dernekleri Milli Birlikleri
NEDC	İngiltere Ekonomik Kalkınma Konseyi
NEDO	Ulusal Ekonomik Kalkınma Ofisi
NESC	İrlanda Ulusal Ekonomik ve Sosyal Konseyi
s.	Sayfa
SER	Hollanda Ekonomik Sosyal Konseyi
SPA	Sosyal Politikaya İlişkin Antlaşma
SPP	Sosyal Politika Protokolü
STÖ	Sivil toplum örgütü
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TESK	Türk Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu
TİM	Türkiye İhracatçılar Meclisi
TİSK	Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TKİB	Türkiye Kamu İşletmeleri Birliği
TMMOB	Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TUC	İngiliz Sendikaları Kongresi
TÜSİAD	Türkiye Sanayiciler ve İş Adamları Derneği
Türk-İş	Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
TZOB	Türkiye Ziraat Odaları Birliği
UNICE	Avrupa İşveren Konfederasyonu
ÜDK	Üçlü Danışma Kurulu
ÜDKY	Üçlü Danışma Kurulu Çalışma Usul ve Esasları Hakkında
Yönetmelik	
Vb.	Ve benzeri
YÖK	Yükseköğretim Kurulu
Yy.	Yüzyıl

TABLOLAR

Tablo:1 Avrupa Birliği Düzeyinde Sosyal Diyalogun Geçirdiği Evreler (1985-2005)	38
Tablo:2 AESK Üyelerinin AB Ülkelerine Dağılımı	45
Tablo:3 AB'ye Yeni Katılan Doğu Avrupa Ülkelerinde Sosyal Diyalog Yapıları	64
Tablo:4 4641 sayılı Yasa Sonrasında Yapılan ESK Toplantılarının Gündemi.....	85

GİRİŞ

Genel anlamda; devlet, işçi-işveren örgütleri ve diğer çıkar grupları arasında ekonomik ve sosyal politikaların belirlenmesi ve uygulanması amacıyla yapılan her türlü işbirliği ve uzlaşma girişimleri sosyal diyalog olarak ifade edilmektedir. İlk sosyal diyalog mekanizmalarının, 19.yy sonları ile 20. yy başlarında, iki taraflı uyuşmazlıkları çözmek amacıyla İskandinav Yarımadası'nda uygulandığı bilinmektedir. Esas olarak sosyal diyalog, II.Dünya savaşı sonrasında Avrupa'daki hükümetlerin savaş sonrası ekonomilerini yeniden inşa etmek için sıklıkla başvurdukları önemli araçlardan biri olmuştur. Bu dönemde Avrupa ülkelerinde hükümet ve sosyal taraflar arasında imzalanan toplumsal anlaşma örneklerine rastlandığı gibi ekonomik ve sosyal konsey tipi resmi danışma kurullarına da rastlanmaktadır.

1980'li yıllardan itibaren başlayan küresel rekabet koşulları ülkeleri ve işletmeleri bitmek tükenmek bilmeyen bir yarışın içine sokmuştur. Küreselleşme ile birlikte artan rekabet karşısında ayakta kalma çabası, teknolojik gelişmeyi sürekli tetiklemiş ve sanayi toplumu yerini bilgi toplumuna bırakmıştır. Ayrıca küreselleşmenin yarattığı etki, ekonomik ve sosyal hayatta da köklü değişikliklere yol açmıştır. Bu nedenle, işçi ve işveren kesimlerinin çalışma hayatının işleyiş ve düzenine olan bakış açıları önemli ölçüde değişmiştir. Küresel değişimle birlikte yabancılığa, mücadeleye ve çıkar ayrılığına dayalı endüstri ilişkileri sisteminin çatışmacı yapısı yerini çıkar birliğine, ortak kadere, diyalog ve işbirliğine dayalı çağdaş sistemlere bırakmıştır. Buna ek olarak, günümüzde karşılaşılan önemli sosyal ve ekonomik sorunlar, hükümetlerin ve sosyal tarafların çeşitli düzeylerde sosyal diyalog ve üçlü işbirliği yapılarını geliştirmelerini gerekli hale getirmiştir.

Katılımcı demokrasilerin egemen olduğu ülkelerde sosyal diyalog ve istişare mekanizmaları, temel anlaşmalarla veya yasal ve anayasal statüde oluşturulan sosyal tarafların ve sivil toplum örgütlerinin temsil edildiği resmi kurumlar vasıtasıyla yürütülmektedir. Bu tip diyalog mekanizmaları, ekonomik ve sosyal sorunları önleyici ve çözümleyici işlev görmesinin yanı sıra, toplumu ilgilendiren konularda yanlış ve tekelci kararlar alınmasını ikna ve uzlaşma zemininde büyük ölçüde engellemektedir.

Sosyal diyalog sistemleri, ülkelerin tarihi köklerine bağlı sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel faktörlerin etkisi altında doğup gelişmektedir. 21. yy

dünyasında ulusal ve uluslararası sosyo-ekonomik sorunlar, artık devletlerin tek başına altından kalkamayacağı kadar karmaşık hale gelmiştir. Bu nedenle hem ulusal hem de uluslararası seviyede kesimler arası diyalog ve istişare platformlarına duyulan ihtiyaç giderek artmaktadır. Bu doğrultuda Avrupa Birliği ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) gibi uluslararası yapıların uluslararası sosyal diyalog mekanizmalarını etkin şekilde uyguladığını biliyoruz. Ayrıca bölgesel, yerel ve işletme seviyelerinde de sosyal diyalogdan faydalanılmaktadır. Fakat tez konumuzun Avrupa Birliği'nde Sosyal Diyalog ve Türkiye'nin Uyumu olması nedeni ile bölgesel, yerel ve işletme seviyelerinde uygulanan sosyal diyalog mekanizmaları tez konumuzun dışında bırakılmıştır.

Bu bilgiler ışığında ülkemizde kurulan sosyal kesimler arası diyalog ve istişare platformlarının yetersiz ve işlevsiz kaldığı aşikardır. Bununla birlikte sosyal politikanın vazgeçilmez enstrümanı olan sosyal diyalog, Avrupa Birliği'nde her seviyede etkin şekilde uygulanmaktadır. Bu nedenle ülkemizin Avrupa Birliği ile müzakere süreci içinde olduğu bu günlerde sosyal diyalogun öneminin daha iyi kavranması bakımından sosyal diyalogu, temel nitelikleri ve uygulama örnekleriyle ele alma ihtiyacı hissettik.

Üç bölümden oluşan Avrupa Birliği'nde Sosyal Diyalog ve Türkiye'nin Uyumu konulu tezimizin birinci bölümünde sosyal diyalog kavramı ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Yine birinci bölüm içerisinde sosyal diyalogun temel niteliklerine ve araçlarına değinilerek sosyal diyalog açısından önemli bir örnek oluşturan ILO'nun üçlü yapısı ve sosyal diyaloga bakışı ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir.

Tezimizin ikinci bölümü, ulusal ve uluslararası sosyal diyalog uygulamaları açısından incelenmeye değer örnekler içeren Avrupa Birliği'ne ayrılmıştır. Bu bölümde sosyal diyalogun AB içerisinde gelişimine ve AB düzeyinde faaliyet gösteren Avrupa sosyal partnerlerine yer verilmiştir. Daha sonraki kısımda ise gelişmiş AB üyesi ülkelerinde uygulanan temel anlaşma örnekleri ve ekonomik ve sosyal konsey modelleri ele alınmıştır.

Tezimizin üçüncü ve son bölümü Türkiye'ye ayrılmıştır. Bu son bölümde sosyal diyalogun Türkiye'de gelişim serüveni ayrıntılı olarak ele alınmış ve Dünyadaki uygulamalar ışığında sosyal diyalogla ilgili bazı önerilere yer verilmiştir.

I. BÖLÜM

SOSYAL DİYALOĞUN TEMEL NİTELİKLERİ VE ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ'NDE SOSYAL DİYALOG

1 SOSYAL DİYALOG KAVRAMI

Demokrasi, bir katılım ve uzlaşma rejimidir. Çoğulcu demokrasilerde toplumu oluşturan kesimlerin gerek kendi aralarında gerekse hükümetle diyalog içinde olmaları, karar alma süreçlerine katılmaları, demokrasinin sağlıklı bir şekilde işleminin ön koşulunu oluşturmaktadır.¹ Demokratik bir ortamda oluşturulacak karara katılma sürecinde ise açıklık ve karşılıklı güven olmadan uzlaşma sağlanamaz. Bu durumda demokratik toplum, hakların kullanımında eşitlik ve özgürlük ve sosyal hukuk devleti ilkeleri sosyal diyalog yoluyla toplumsal barışın sağlanmasında temel koşullar olarak karşımıza çıkmaktadır.²

Bu açıdan esas olarak sosyal diyalog kavramı, toplumsal uzlaşma ve barış fikrine dayanmaktadır. Sosyal diyalog, sosyal alanda çatışma yerine sosyal uzlaşmayı; kültürel alanda dogmatik düşünce ve bağnazlık yerine demokratik ve özgür davranış yöntemini; ekonomik alanda irrasyonellik yerine rasyonelliği genel ilkeler olarak benimsemektedir.³ Bununla birlikte bu kavram toplumun çeşitli

---

¹ Nami Çağan, “Sosyal Diyalog ve İşbirliği”, **Mercek Dergisi**, Sayı 8, Ekim 1997, s.7

² Süheyla Kutlualp, **Türkiye’de Sosyal Diyalog ve Ekonomik ve Sosyal Konsey**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 1998, s.75

³ TİSK, **Dünya’da ve Türkiye’de Sosyal Diyalog**, TİSK, Yayın No: 115, Ankara, 1992, s.9-10

kesimlerinin faaliyetlerinin uyumlaştırılması yoluyla toplumsal gerginlikleri ve çatışmaları azaltmanın yanı sıra ekonomik ve sosyal sorunlara toplum kesimleri arasında diyalog kurularak çözümler üretmeyi amaçlamaktadır.

Sosyal diyalog kavramına esas anlamını katan “diyalog ve konsensüs” kavramlarıdır. Kökeni Fransızca olan “diyalog” kelimesinin Türkçe karşılığı Türk Dil Kurumu sözlüğünde “karşılıklı konuşma, anlaşma, uyum sağlama veya bu yolda çalışma” anlamlarına gelmektedir. Latince kökenli “konsensüs” kavramının Türkçe karşılığı ise yine Türk Dil Kurumu sözlüğünde “uzlaşma, uzlaşım, mutabakat” gibi anlamlara gelmektedir.⁴

Sosyal diyalog ülkeden ülkeye değişmekle birlikte üçlü işbirliği, ulusal seviyede işbirliği, ortak istişare, katımlı yönetim, sosyal ortaklık, sosyal uzlaşma, ortak işbirliği, neo-korporatizm, yönetime ve karara katılma vb. birçok kavramla da ifade edilmektedir.⁵ Ancak en popüler olarak kullanılan kavram sosyal diyalogdur. Dar anlamda sosyal diyalog; işçi ve işverenlerin ve bunların örgütleri arasında uzlaşmaya yönelik ikili etkileşim ve işbirliği anlamına gelmektedir. Ancak zaman içinde değişen kavram, devleti ve diğer menfaat gruplarını da içine alarak, devlet, işverenler ve işçiler arasında ekonomik ve sosyal politikaların belirlenmesi ve uygulanması amacıyla yapılan her çeşit işbirliği ve uzlaşma girişimlerini içine alacak şekilde gelişmiştir.⁶ Sosyal diyalog genel anlamıyla, demokratik rejimle yönetilen ülkelerde, sosyal tarafların (işçi ve işveren) örgütlerinin toplumdaki diğer organize olmuş çıkar grupları ile birlikte, temel ekonomik ve sosyal politikaların belirlenmesi ve uygulanmasına katılmaları sürecini ifade etmektedir.⁷ Başka bir tanımında sosyal diyalog; ortak hedeflere ulaşmak üzere politik ve ekonomik olarak önemli bulunan sosyal grupların hareket biçimlerini hükümetin uyumlu kıldığı birlikçi bir koordinasyon aracı⁸ olarak ifade edilmektedir.

Günümüzde çalışma ilişkileri işyerine doğru kaymakta, işçi-işveren işbirliği ve diyalogu gelişmekte, tıpkı küçük zanaat hayatında olduğu gibi çıkar birliğine

⁴ Türk Dil Kurumu Sözlüğü, www.tdk.gov.tr/sozluk.html

⁵ Nusret Ekin, “Diyalog Çağı”, *Mercek Dergisi*, Sayı 8, Ekim 1997, s.14

⁶ Yusuf Engin, EURATEKS, FSE/THC, TEKSİF, Öz İplik-İş ve Tekstil’in Düzenlediği Sosyal Diyalog Semineri, “*Sosyal Diyalog ve Türkiye Deneyi*”, Konuşma Metni, 29-30 Eylül 2000, s.2

⁷ Özlem Işığışık, *Küreselleşme Süreci Çerçevesinde Sosyal Diyalog*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 1997, s.43

⁸ Hans-Jürgen Rösner, “AB Ülkelerinde Sosyal Diyalog ve Ekonomik ve Sosyal Konseylerin Rollerini”, *AB ve Türkiye’de Sosyal Diyalog, Ekonomik ve Sosyal Konseyler Semineri*, TİSK Yayın No:159, Ankara, Mayıs 1996, s.103

dayalı ilişkiler ve yaklaşımlar giderek önem kazanmaktadır. İşçinin esas korunması ve güvencesi artık işyerinin kaderiyle ve geleceğiyle ilişkili bir biçimde değerlendirilmektedir. Endüstri ilişkileri de bu çerçevede işyerine doğru gelişmekte, işyeri sendikacılığı ve toplu pazarlığı büyük önem kazanmakta, iş uyuşmazlıkları ve grevler sistem içinden büyük bir hızla dışlanmaktadır. Böylece iki asır süren yabancılaşıma, mücadeleye ve çıkar ayrılığına dayalı endüstri ilişkileri yaklaşımı; artık yerini çıkar birliğine, ortak kadere, diyalog ve işbirliğine dayalı çağdaş sistemlere terk etmiştir.⁹

Hem sosyal barışı sağlamak ve korumak hem de ekonomik kalkınma çabalarını etkili bir biçimde sürdürmek için hükümetlerin işçi ve işverenlerin güçlü ve bağımsız örgütleriyle diyalog ve karşılıklı danışma içinde olmaları kaçınılmaz hale gelmiştir. Bir toplumda diyalogun olmaması sosyal çatışmalara, siyasal istikrarsızlıklara ve toplumun kargaşaya sürüklenmesine yol açabilmektedir.¹⁰

Bugün karşılaşılan sosyo-ekonomik sorunlar, ulusal çıkarlarla işçi-işveren menfaatlerinin üst üste örtüştüğü bir nitelik kazanmış, bu nedenle sağlıklı ve barışçı çözümlere ikili ve üçlü diyaloglarla ulaşılması zorunlu hale gelmiştir. Artık işyeri sosyal ortakların ortak çıkarlarının bulunduğu yeni bir içerik kazanmıştır. Bu nedenle bu yüzyılda çalışma hayatı ve endüstri ilişkileri alanında karşılaşılan krizler, toplumsal büyüme, fiyat istikrarı, dış rekabet, işsizlikle mücadele gibi sorunların çözümünde ve sosyal ve ekonomik politikaların uygulanmasında sosyal diyalog bir “altın anahtar” haline gelmiştir.¹¹ Ancak hükümet politikasına ait her önlemin sosyal diyalog konusu olamayacağı ve hükümet politikasıyla ikame edilemeyeceğinin bilinmesi gerekir. Sosyal diyalogun hükümet politikalarının sadece tamamlayıcısı ve destekleyicisi olduğu unutulmamalıdır. Sosyal diyalog; hükümet kararlarının oluşumuna daha iyi temeller yaratmak için duruma ve ihtiyaca göre belirli toplumsal gruplara danışılan bir koordinasyon aracı olarak görülmelidir.¹²

Son dönemlerde karşılaşılan birçok sosyal sorunun çözümünde her seviyede artan diyalogdan sıkça yararlanılmaktadır. Uluslararası deneyimlere bakacak olursak, sosyal diyaloga dayalı barışçı endüstri ilişkiler sistemine sahip ülkelerin çok

⁹ Nusret Ekin, “Küresel Dönüşümde Sosyal Çelişkiler ve Yeni Vizyon”, **Kamu-İş Dergisi**, Cilt:5, Sayı:3, Nisan 2000

¹⁰ William R. Simpson, “Değişen Dünyada Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Üçlü Yapı”, **IV. Ulusal Endüstri İlişkileri Kongresi Tebliği**, Kamu İş, Ankara, 1995, s. 41

¹¹ Nusret Ekin, “Diyalog Çağı”, s.14-15

¹² Hans-Jürgen Rösner; a.g.e, s.104

daha hızlı ekonomik ve sosyal gelişme kaydettiklerinin örnekleri görülmektedir. Almanya, Hollanda, Avusturya, İsveç ve Japonya gibi ülkelerin tam istihdam, fiyat istikrarı ve gibi konularda, çatışmacı endüstri ilişkiler sistemi olan ABD, Kanada ve İngiltere gibi ülkelere göre daha başarılı performans gösterdikleri gözlenmiştir.¹³ Buna karşılık barışçı endüstri ilişkiler sistemine sahip ülkeler daha yavaş büyümüşlerdir. Bu ülkelerin daha az iktisadi büyümeleri karşılığında ise sosyal barışın korunmasını daha iyi başardıkları izlenmiştir.¹⁴

Sosyal diyalog genelde ulusal düzeyde cereyan etmekle birlikte yerel, bölgesel ve uluslararası seviyede de sosyal diyaloga rastlamak mümkündür. Ülkelerin uyguladığı sosyal diyalog sistemleri, ülkelerin tarihi köklerine bağlı sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel vs. değişik faktörlerin etkisi altında gelişmiştir. Bazı ülkelerde diyalog gönüllü üst seviyeli anlaşmalarla kurulurken (Avusturya); bazı ülkelerde Anayasal statüye(Fransa, İtalya ve Portekiz), bazılarında ise yasa temeline dayanmakta; bazen de hiçbir hukuki ve kurumsal dayanağı olamadan kendiliğinden doğmuş istişare ve işbirliği sistemleriyle oluşmaktadır.¹⁵ II.Dünya savaşı ve sonrası dönemlerde ad hoc (geçici) sosyal diyalog uygulamaları Belçika ve Norveç'te; demokrasiye geçişte Şili, Portekiz, İspanya ve Uruguay'da; ekonomik sıkıntı dönemlerinde Belçika, İrlanda ve İtalya'da görülmüştür. Yasal temelde kurulmuş kurumların varlığı yasal dayanağı olmayan kurumsal veya ad hoc sosyal diyalog ihtiyacını azaltmamaktadır.¹⁶

Ulusal seviyede sosyal diyalogun oluşabilmesi için, ilk olarak, hükümetin, sosyal tarafların katılma ve işbirliğine karşı olumlu tutum içinde olması gereklidir. İkinci koşul olarak ise, sosyal diyalogun tarafları karşılıklı güven ve işbirliği isteği ile kurumsallaşmış şartlarda örgütlenmelidir.¹⁷ Ayrıca sosyal diyalog düzenlemelerinin etkinliği, çoğunlukla taraflar arasındaki karşılıklı güven ortamının teminine dayanmaktadır. Güven de ancak tüm tarafların diyalog süreci sonuçlarına saygılı kalmaları ile geliştirilip korunabilir.¹⁸

¹³ Nusret Ekin, "Türkiye'nin Vizyonu:XXI. Yüzyıl'da Çağı Yakalamak", **Mercek Dergisi**, Sayı: 25, Ocak 2002, s.10-11; Nusret Ekin, "Diyalog Çağı", s.23; Engin Yıldırım, **Endüstri İlişkileri Teorileri**, Değişim Yayınları, Sakarya, 1997, s.178

¹⁴ Hans-Jürgen Rösner; a.g.e, s.108

¹⁵ Nusret Ekin, **Endüstri İlişkileri**, Beta Yayınları, 6. Bası, İstanbul 1994,s.176

¹⁶ Aysen Tokol, **Endüstri İlişkileri ve Yeni Gelişmeler**, Vipaş Aş, Yayın No:49, Bursa, 2001, s.216

¹⁷ Nusret Ekin, **Endüstri İlişkileri**, s.177

¹⁸ William R. Simpson, a.g.m, s.30

2 SOSYAL DİYALOĞUN GELİŞİMİ

Sosyal diyaloğun kökleri, 19.yy sonları ile 20. yy başlarında ortaya çıkan ve iki taraflı uyuşmazlıkların çözümünü amaçlayan mekanizmalarda bulunabilir. Tarihteki ilk temel anlaşmalara İskandinav ülkelerinde rastlanmaktadır. Sosyal diyalog niteliğindeki ilk temel anlaşma örneği 1899'da Danimarka'da imzalanan Eylül Anlaşması'dır. Eylül Anlaşması iş ilişkilerinin yürütülmesinde çeşitli hükümler içermekle birlikte sendikalarla yönetimin yetki alanlarını çizmiş, grev ve lokavt ilan etme kurallarını belirlemiştir. Yine 1902'de Norveç'te, merkezi işçi ve işveren kuruluşlarının aracılık ve tahkime başvurma konusunda bir anlaşma imzaladıkları bilinmektedir.¹⁹

Sosyal diyaloğun gelişiminde ekonomik, sosyal ve siyasi dönüşümler büyük rol oynamıştır. I. Dünya savaşının ardından ekonomide baş gösteren enflasyonist baskılar, bazı Avrupa ülkesi hükümetlerini işçi ve işverenler arasında işbirliği sağlama arayışına yöneltmiştir. 1920'lerde yasa gereği iki taraflı düzenlemelerle birkaç üç taraflı düzenleme Avrupa ve Latin Amerika'nın bazı ülkelerinde ortaya çıkmıştır (Arjantin, Meksika, Danimarka ve Fransa). Bunlardan bazıları görev alanlarını işçi-işveren uyuşmazlıklarının çözümüyle sınırlandırırken, bazıları ise politikaların geliştirilmesi gibi daha geniş bir alana taşımıştır.²⁰

1930'lu yıllardaki ekonomik bunalım, iki ve üç taraflı anlaşmalara karşı tepkilere neden olmuştur. Gönüllülük temelindeki birliktelikler ve işbirlikleri bazı Avrupa ülkelerinde daha da güçlenmiştir. Bu dönemde 1935'te Norveç'te işçi ve işveren örgütleri arasında örgütlenme hakkı, müzakere hak ve ödevi, iş konseyleri ve iş uyuşmazlıklarının çözümü gibi konuları ayrıntılı bir şekilde düzenleyen bir Temel Anlaşma imzalanmıştır. Bunun yanında 1937 yılında imzalanan İsviçre Metal Sanayii Barış Anlaşması ve 1938 tarihli İsveç işçi-işveren tepe örgütleri arasında imzalanan İsveç Temel Anlaşması önemli ikili anlaşmalardır.²¹ Fakat Nazi rejimi altındaki ülkelerdeki zorunlu işbirliği, demokrasi ve çoğulculuğun ortadan kaldırılması bu ülkelerde sosyal diyaloğun gelişimini engellemiştir.²²

¹⁹ TİSK, **Dünya'da ve Türkiye'de Sosyal Diyalog**, a.g.e. s.12

²⁰ Rüçhan Işık, "Üçlü İşbirliği ve Sosyal Diyalog: Ekonomik Sosyal Konsey", **Avrupa Birliği'nde Sosyal Diyalog: Üçlü Sistem ve Danışma**, Der. Necdet Okcan, Ankara, Kasım 2003, s.12

²¹ TİSK, **Dünya'da ve Türkiye'de Sosyal Diyalog**, a.g.e. s.13-14

²² Aysen Tokol, "Çeşitli Boyutlarıyla Sosyal Diyalog", **Nusret Ekin'e Armağan**, Kamu-İş Yayını, Yayın No:38, Ankara 2000, s.527

II. Dünya savaşı sonrasında Avrupa'daki hükümetler savaş sonrası ekonomilerini yeniden inşa etmenin yollarını ararlarken bunun için kullandıkları araçlardan biri de üç taraflı işbirliği olmuştur. Bunun başlıca örnekleri, 1950'de Norveç'te oluşturulan Eşgüdüm Komitesi ile 1948 yılında Belçika'da kurulan Merkezi Ekonomik Konsey'dir. Bu dönemde sosyal tarafların katılımları, kapsam olarak daha da genişlemiş ve böylece işgücü planlaması, eğitimi, iş güvenliği ve işçi sağlığı gibi konular da diyalog kapsamına girmiştir.²³

1960'ların ikinci yarısında yine artan enflasyonist baskılar ve 1973 yılındaki ilk petrol krizi, sanayileşmiş ülkelerin çoğunda, savaş sonrası uygulanan endüstri ilişkileri modelinin zayıflamasına yol açmıştır. Ücret artışları ile verimlilik artışları arasındaki paralellik bozulmaya, verimlilik düşmeye, enflasyon ve işsizlik oranları artmaya ve Taylorist-Fordist yoğun üretim sistemleri yenilikçi karakterlerini kaybetmeye başlamıştır. Bu nedenle devletin iş piyasasıyla ilgili stratejileri, yasal düzenlemeler ve toplu pazarlık gibi konulardan verimlilik ve işsizlik gibi temel makro sorunlara kaymaya başlamıştır. Bunun üzerine hükümetler, özellikle enflasyonu kontrol altına alabilmek ve sosyal taraflara merkezi ve ılımlı ücret artışlarını kabul ettirebilmek için konsensüs arayışı içine girmişlerdir. Hükümetler bu amaçlara ulaşabilmek için sosyal tarafların ve özellikle işçilerin politik karar alma süreçlerine daha etkin bir şekilde katılmalarını öngörmüşlerdir.²⁴

1970'lere kadar süren dönemde sağlanan ekonomik büyüme, gelir artışı, yüksek istihdam hem endüstri ilişkilerinde uzlaşmayı kolaylaştırmış ve güvence altına almış, hem de sendikaların ve toplu pazarlıkların gelişmesini sağlamıştır. Bu dönemde sendikalar, bazen uzlaşmacı ve sorumlu sendikacılık kimliği ile, bazen de toplumsal sözleşmelere taraf olmak suretiyle ekonomik sistem içerisinde önemli roller üstlenmişlerdir.²⁵ Bu yıllarda uygulanan Keynesyen ekonomik politikalar, sendikalara tarihteki altın çağlarını yaşatmıştır. Ancak 70'li yılların ortalarında başlayan ekonomik duraklama ve krizler özellikle Avrupa ülkelerinde Keynesyen politikaların ürünü olan uzlaşmanın da sonunu getirmiştir.

²³ Rüçhan Işık, a.g.e, s.13

²⁴ Banu Uçkan, "Gelirler Politikası ve Sosyal Diyalog", **Çimiş Dergisi**, Ocak 1999, Sayı:1, Cilt:13, s.20

²⁵ A. Rıza Büyüksulu, "Avrupa'da ve Türkiye'de Sendikacılığın Dünü, Bugünü ve Geleceği", **Dünya'da ve Türkiye'de Endüstri İlişkilerinin Yeni Boyutları Semineri**, TİSK, Yayın No: 153, Eylül 1995, s.39

I. ve II. petrol krizlerinin yaşandığı 70’li ve 80’li yılların başlarında, piyasa ekonomisine sahip gelişmiş ülkelerde, yüksek enflasyon ve işsizlik oranının düşürülmesi amacıyla, üçlü yapıda ücret müzakereleri devam etmiştir. Bunlara örnek olarak 1980’lerin başında ABD’deki “Tavizli Pazarlık”, 1983-87 yılları arasında Avustralya’da uygulanan “Fiyatlar ve Gelirler Anlaşması” ve benimsenen “Açık Hükümet Modeli”, Japonya’da 1975 yılından itibaren kurumsallaştırılan “Milli Üçlü Ekonomi Konferansı”, İngiltere’de 1970’li yılların ikinci yarısında uygulanan “Fiyat ve Gelirler Politikası” ve ücret artışları konusunda taraflar arasında varılan “Sosyal Uzlaşma” vs. gösterilebilir.²⁶ Bununla birlikte, 1980’li yıllarda ekonomik durgunluk, istihdamın hizmetler sektöründe yoğunlaşması, hızlı teknolojik gelişmeler ve buna bağlı olarak ortaya çıkan iş organizasyonları ve yönetim modelleri, uygulanan deregülasyon²⁷ politikaları sosyal diyalogu ortadan kaldırmamış ancak zorlaştırmıştır. Bu nedenle sosyal diyalogla ilgili olarak belirli düzenlemelerin yapılması ihtiyacı doğmuştur.²⁸

1980’den sonra dünya; iletişim, ulaşım ve bilgi teknolojisindeki olağanüstü hızlı gelişmelerle ivme kazanan küreselleşme²⁹ sürecine girmiştir. Küreselleşme dinamik bir süreç olarak tüm ekonomileri, çalışma hayatını, toplumları ve hatta bireyleri derinden etkilemiştir.³⁰ Bu dönemde yoğunlaşan rekabete bağlı olarak ekonomilerin uluslararası bir boyut kazanması, neo-liberal politikaların yaygın şekilde kabul görmesi ve teknolojinin dinamiği ile üretim modellerindeki değişimler sendikacılığı yepyeni koşullarla karşı karşıya bırakmıştır. Bu yeni koşullar ülkeler üzerinde farklı etkiler yaratsa da, sonuç olarak endüstri ilişkileri sisteminde kayda

²⁶ TİSK, **Üçlü Anlaşmalar ve Ekonomik Sosyal Konseyler**, TİSK, İnceleme Yayınları, Yayın No:158, Ankara 1996 s.7-8

²⁷ Üretimde merkezi planlamadan ayrılarak kamu ve özel faaliyetler üzerindeki devlet denetiminin azaltılması ve yasal düzenlemelerdeki yetki alanının sınırlandırılmasıdır. Liberalleştirme.

²⁸ Aysen Tokol, “Çeşitli Boyutlarıyla Sosyal Diyalog”, **Nusret Ekin’e Armağan**, s.528

²⁹ 1980 yılından sonra kullanılmaya başlanan “küreselleşme” kelimesinin İngilizce karşılığı, “Globalization” yani bizim tabirimizle Globalleşme kelimesi, “glob” kelimesinden türemiştir. Glob kelimesi dilimizde küre, top, yuvarlak, arz küresi, dünya anlamlarında kullanılmaktadır. Global kelimesi ise, küresel, cihanşümül veya bütün Dünyayı kapsayan anlamına gelmektedir. (Kamil Turan, “Küreselleşen Çağımız ve Çalışma Hayatı”, **Kamu-İş Dergisi**, Cilt:3, Sayı:3, Ocak 1994) Bununla birlikte küreselleşme kavramı, küresel ekonomi, küresel politika ve küresel toplum terimlerinin uluslararası alandaki değişimi ve bu değişimlerin etkilerini biçimlendirmek için kullanılmaktadır. Ayrıca küreselleşme sınırların ortadan kaybolmaya başlaması ve yeryüzündeki tüm insanlar arasındaki karşılıklı bağımlılığın artması anlamında da kullanılmaktadır. (Abdulkadir Şenkal, “Küreselleşme, Sosyal Politikanın Dönüşümü ve Sivil Toplum Örgütleri”, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, 45. Kitap, İstanbul, 2003

³⁰ Esin Belen, “Dünya’da Endüstri İlişkilerinde Dönüşüm ve Türk Çalışma Hayatı”, **İşveren Dergisi**, Ocak 2001

değer değişimler yaşanmış ve sendikacılık da bu değişimlerden önemli ölçülerde etkilenmiştir.³¹ Bu dönemde muhafazakar hükümetlerin iktidara geçmesi ve güçlü işverenlerin endüstri ilişkilerinde daha belirleyici rol oynamaları makro seviyedeki korporatist modelin yeniden değerlendirilmesini gündeme getirmiştir. Böylece 1980 sonrasında endüstri ilişkilerinde işbirliği anlayışı üçlü yapıdan uzaklaşırken, sadece işçi-işveren arasında ve işyeri düzeyinde yani mikro seviyede ağırlık kazanmaya başlamıştır.³²

Ayrıca Küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan; ekonomilerin neo-liberalleşmesi, sermayenin ve rekabetin uluslararasılaşması gibi değişimler sendikacılığın gelişmesini sağlayan Keynesyen refah devleti politikalarıyla çelişmektedir. Çünkü küreselleşmenin yarattığı neo-liberazim, ülkelerin sosyal ve refah harcamalarını asgari düzeyde tutmasını öngörmektedir. Dolayısıyla ulusal ekonomiler, küresel rekabete katılmak ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi sağlamak için sosyal ve refah harcamalarında kısıntı yapmak zorunda kalmışlardır.

Küreselleşme ile rekabet edebilme gücü ve yeteneği ülkeler ve işletmeler için hayati bir kavram haline gelmiştir. Artan rekabet karşısında ayakta kalma çabası, teknolojik gelişmeyi sürekli bir olgu haline getirmiş ve endüstri toplumu yerini bilgi toplumuna bırakmıştır. Bütün bunlar, endüstri ilişkileri alanındaki mevcut kurumsal yapıların yanı sıra, hükümetlerin, işçi ve işveren kesimlerinin çalışma hayatının işleyiş ve düzenleniş biçimine olan bakış açılarında da önemli değişimleri beraberinde getirmiştir.³³ Neo-liberalizmin etkisi ile birlikte endüstri ilişkileri sisteminin çatışmacı yapısı yerini işbirlikçi ve uzlaşmacı bir yapıya bırakmıştır. Bununla birlikte artan dış rekabet, fiyat istikrarının korunması, enflasyonun düşürülmesi, gelir dağılımında adaletin sağlanması, işsizlik, yatırımların artırılması vb. günümüzde karşılaşılan önemli sosyal ve ekonomik sorunlar, hükümetlerin ve sosyal tarafların çeşitli düzeylerde sosyal diyalog ve üçlü işbirliğini geliştirmelerini gerekli kılmıştır.³⁴

³¹ Ahmet Selamoğlu, "Avrupa Birliği ve Avrupa İşçi Sendikaları", **AB-Türkiye ve Endüstri İlişkileri**, Editör: Alpay Hekimler, Beta Basım AŞ, İstanbul, 2004, s.198

³² Ahmet Selamoğlu, **İşçi Sendikacılığının Gücündeki Değişim**, Kamu-İş Yayını, Ankara, 1995, s.33

³³ Esin Belen, a.g.m

³⁴ Nusret Ekin, **Endüstri İlişkileri**, s.177-178

3 SOSYAL DİYALOĞUN TARAFLARI

Sosyal diyalog tanımlarına dikkat edecek olursak sosyal diyalogun hangi kesimler arasında gerçekleştirildiği hususunda fikir edinebiliriz. Buna göre, sosyal diyalogun ilk olarak sosyal kesimleri yani toplumun değişik çıkar gruplarını içine aldığı söyleyebiliriz. Söz konusu kesimler siyasal, sosyal ve ekonomik bakımdan belirli bir kitleyi temsil eden, hükümetin sivil toplum kuruluşu olarak tanıdığı bağımsız sivil toplum örgütleridir. Sosyal diyalog sürecine, hükümet temsilcileri ve bürokratların yanı sıra sosyal taraflar olarak bilinen işçi ve işveren kesimlerine ait tepe örgütleri, bağımsız olarak çalışan serbest meslek sahipleri örgütleri ve çiftçi, esnaf ve sanatkarların örgütlü topluluklarının da taşıdıkları önemle orantılı olarak katıldıkları görülmektedir. Özellikle, kamu kesimi çalışanlarına mesleki örgütlenme hakkını tanıyan sistemlerde, bunlar da sosyal diyaloga dahil edilmektedir.³⁵

Sosyal diyalog sosyal tarafların kurumsallaşmasına, onların kendi rollerini tanımalarına ve üçlü işbirliğinin bir sonucu olarak siyasi alanda etkinliklerinin daha da artmasına yardımcı olmaktadır. Sosyal tarafların yeterli temsil güçleri olmasa bile sosyal diyalog sürecine katılıyor olmaları örgütlerin kurumsallaşmasına önemli katkılar sağlamaktadır.³⁶

Dünyadaki endüstri ilişkileri sistemlerinde sosyal diyalog uygulamalarını göz önünde bulundurursak sosyal diyalog bazen ikili, bazen üçlü, bazen de çok taraflı olarak yürütülmektedir. Yani sosyal diyalog işçi ve işveren örgütleri arasında iki taraflı (bipartite), işçi-işveren örgütleri ve hükümet/bağımsız uzmanlar arasında üç taraflı (tripartite) ve katılımcı demokrasinin gelişmiş olduğu ülkelerde olduğu şekliyle, toplumda organize olmuş diğer çıkar gruplarının da katılımıyla çok taraflı (multipartite) bir yapıda yürütülebilmektedir.

Hükümetler dengeli ve sağlıklı bir kalkınmanın sağlanabilmesi için endüstri ilişkileri sisteminin barışçıl bir çerçevede sürdürülmesini desteklemektedirler. Özellikle II. Dünya savaşı sonrasında olduğu gibi hükümetler savaş veya ekonomik, sosyal ve siyasi nedenlerden kaynaklanan krizlerin atlatılması için sosyal tarafların işbirliğine ihtiyaç duymuşlardır.³⁷ Bununla birlikte karmaşıklaşan toplum yapısı

³⁵ İsmet Sipahi, “Türkiye’de Sosyal Diyalog”, **Avrupa’da ve Türkiye’de Sosyal Diyalog**, Birleşik Metal-İş Yayınları, İstanbul, 18-19 Ekim 2000, s.34

³⁶ Engin Yıldırım ve Şuayyip Çalış, “Sosyal Diyalog ve Ekonomik ve Sosyal Konsey”, **Sendikal Notlar, Petrol-İş Dergisi Eki**, Şan Ofset, İstanbul, 20 Aralık 2003, s.104

³⁷ Özlem Işığışık, **Küreselleşme Süreci Çerçevesinde Sosyal Diyalog**, s.44

içinde tutarlı ekonomi ve sosyal politika kararları alıp uygulamak artık hükümetlerin tek başına atından kalkamayacağı bir hale gelmiştir.³⁸ Bu nedenle hükümetler son kararı verme yetkisini her zaman ellerinde tutmakla birlikte, bazı konularda işçi ve işveren örgütlerinin taleplerini karşılamayı siyasi açıdan uygun bulmaktadırlar.³⁹ Aynı biçimde üçlü müzakerelere katılıyor olmak, işçi ve işverenler için de ekonomik ve sosyal sorunlarda hükümet politikalarını etkileme olasılığı yaratmaktadır. Bu durum hükümetlerin ve sosyal tarafların sosyal diyalog uygulamalarına sıcak bakmalarına neden olmaktadır. Bu yüzden hükümetler ve sosyal taraflar gerek yasal gerekse gönüllülük temeline dayanan ikili, üçlü ve çok taraflı işbirliği sistemlerinin kurulması hususunda istekli davranmaktadır.

İki taraflı ve üç taraflı sosyal diyaloglar, hükümetler için kurumsal istişare organı niteliği taşıyabileceği gibi, belirli bir dönem içindeki uygulamaların çerçevesini belirleyen anlaşmalar ya da sosyal paktlara zemin oluşturan pazarlıkları da içerebilir. Ayrıca, sosyal ekonomik politikanın uygulanmasında, hükümetlerle işçi ve işveren temsilcileri, sosyal güvenlik, iş güvenliği ve işçi sağlığı gibi alanlarda üç taraflı kurumların gündelik faaliyetlerini de yönetebilirler.⁴⁰

Günümüzün değişen koşulları içinde sendikalar, sosyal diyalog yoluyla yeniliklerin geliştirilmesinde ve modernizasyonunda yapıcı bir rol oynayarak, sosyal ve ekonomik hedefler arasında sürekli bir denge yaratmaya çalışmaktadır.⁴¹ Ancak sendikaların bir yandan üyelerinin taleplerini karşılaması ve öte taraftan ekonomik ve sosyal konularda hükümet ve işverenlerle işbirliğine gitmeleri bu iki hedefin birlikte yürütülmesi açısından güçlükler yaratmaktadır. Bu koşullar altında sendikalar üyelerinin haklarını ve çıkarlarını savunma işlevlerini terk ederek siyasi ve idari sisteme bağlı bir duruma gelme tehlikesiyle karşı karşıya kalabilirler.⁴² Bu durum “sendikaların devlete, işverenlere ve diğer sendikalara karşı bağımsızlığı” ilkesini tehlikeye düşürmektedir.

Bununla birlikte işbirliğine dayalı bir sistem içinde yer almak, işçi örgütleri açısından, işveren ve hükümet baskılarını azaltmak için başvurulan bir yol olurken, işverenler ise uluslararası rekabette başarılı olmak ve daha kaliteli mal ve hizmet

³⁸ Hüsnü Erkan, “Ekonomik Sosyal Konseyler ve Kriz Dönemlerindeki İşlevleri”, **İşveren Dergisi**, Cilt:37, Sayı:5 Şubat 1999, s.9

³⁹ William R. Simpson, a.g.m, s.30

⁴⁰ Rüçhan Işık, a.g.e, s.8

⁴¹ Nusret Ekin, “Diyalog Çağı”,s.17

⁴² Nusret Ekin, **Endüstri İlişkileri**, s.180

üretmek için işbirliğinin gerekliliğini desteklemektedirler.⁴³ Böylece işçi ve işveren örgütleri değişen şartlar altında varlıklarını sürdürmek, çağın gereklerine uyum sağlayabilmek için sosyal diyaloga yönelik taleplerini artırmaktadır.⁴⁴

Bir sosyal diyalog mekanizması içinde işçi ve işverenleri temsil edecek örgütlerin, kendi kesimlerine söz geçirebilecek derecede temsil gücüne sahip olmaları sosyal diyalog açısından bir ön koşul oluşturmaktadır.⁴⁵ Ayrıca bu örgütlerin idari yapıları, örgüt-içi demokrasileri ve disiplinleri, farklı sendika kademeleri arasında haberleşme olanakları, teknik bilgi düzeyleri, yetişmiş vasıflı uzmanları ve maddi kaynakları sosyal tarafların temsilciliğini belirleyen önemli faktörlerdir.⁴⁶ Temsilcilerin seçilmesinde bu faktörlerin rol oynamasının yanında sosyal diyalog kurullarındaki işçi örgütü ya da örgütlerinin belirlenmesi bazı durumlarda hükümet tarafından yapılırken, bazı durumlarda ise örgütlerin temsil ettikleri kitlenin büyüklüğüne ve bazı kriterleri karşılayıp karşılamamasına bakılır.

İşveren tarafının da kurullarda temsili sorunlara neden olmaktadır. İşveren sendikalarının dışında iş hayatını temsil eden başka örgütlerin olması nedeniyle bu örgütlerin de kurullarda yer alıp almaması tartışma yaratmaktadır. Sermaye ve işletme büyüklüğü işverenler arasında çıkar çatışmasına neden olmaktadır. Pratik olarak merkezi tek bir örgütün varlığı işbirliğini kolaylaştırmaktadır. Ancak merkezi örgütün üyelerinin tümünün çıkarlarına uygun hareket etmesi güç olmaktadır.⁴⁷ İşverenlerin kurullarda temsili genellikle en çok üyesi olan işveren konfederasyonu ya da üyesi işverenlerin çalıştırdığı işçi sayısı en çok olan işveren konfederasyonunun temsil etmesi şeklinde gerçekleşmektedir.⁴⁸

Sendika çokluğu ilkesi temsilcilerin seçimi açısından sosyal diyalogu tehlikeye düşüren bir etken olarak görülebilir fakat güçlü olmaları koşuluyla birden fazla konfederasyon yada federasyonun sosyal diyalog mekanizması içinde olması bir engel oluşturmaz.

⁴³ Sayım Yorgun, **Küreselleşme Sürecinde Sendikalar ve Türkiye**, İstanbul 1998, s.96

⁴⁴ Özlem Işığışık, **Küreselleşme Süreci Çerçevesinde Sosyal Diyalog**, s.46

⁴⁵ Rüçhan Işık, a.g.e. s.23

⁴⁶ Nusret Ekin, **Endüstri İlişkileri**, s.178-179

⁴⁷ Engin Yıldırım ve Şuayyip Çalış, “Sosyal Diyalog ve Ekonomik ve Sosyal Konsey”, s.104

⁴⁸ Toker Dereli, “Ekonomik Sosyal Konseylerin Yapı ve İşlevleri”, **Basisen Dergisi**, Sayı 59, Ocak 1998, s.16

4 SOSYAL DİYALOĞUN AMAÇLARI

Sosyal diyalogun kurulabilmesi ve işletilebilmesi için öncelikle sosyal diyalog taraflarının ortak bir amacı paylaşmaları, en azından asgari müştereklerde uzlaşmaları gerekmektedir. Bunun gerçekleşmesi ise hükümetin temsil ettiği kamu yararı ile sosyal tarafların çıkarları arasında bir denge ve uyumun kurulmasına bağlıdır.⁴⁹

Sosyal diyalogun yöneldiği temel amaç, ülkenin sosyal ve ekonomik sorunlarının çözümü için gerekli politikaların belirlenmesidir. Buradaki “çözüm için gerekli olan politikalardan” kasıt piyasa ve piyasanın içinde yer alan kişi ve kuruluşlarla ilgili önemli yaklaşımlardır. Sosyal diyaloga konu olan ekonomik sorunlar; fiyat istikrarının sağlanması, bütçe açıkları, tam istihdam, gelirler politikası ve gelir dağılımını ifade etmektedir. Sosyal sorunlar ise, işsizlik, istihdam politikaları, işçi eğitimi, sosyal güvenlik, işçi sağlığı ve iş güvenliği gibi sorunları içermektedir.⁵⁰

Sosyal diyalog ortamının yarattığı hoşgörü, tartışma ve uzlaşma anlayışı toplumsal bütünleşme ve demokrasinin önünü açmaktadır. Ayrıca sosyal diyalog sosyal kesimler arası çatışmacı tavır ve davranışlar yerine uzlaşmacı davranışların yerleşmesini sağlar. Böylece toplumda oluşan gerilim ve olumsuz tutumlardan kaynaklanan kaynak ve zaman kaybı da önlenmiş olur. Bununla birlikte sosyal diyalog sosyal kesimler arasında “aynı gemide olma” bilincini yerleştirmektedir.⁵¹

Uluslararası ve ulusal sosyo-ekonomik sorunların, devletlerin tek başına altından kalkamayacağı kadar karmaşık olması nedeniyle, hem ulusal hem de uluslararası seviyede diyalog ve istişare platformları giderek daha fazla önem arz etmeye başlamıştır. Katılımcı demokrasinin egemen olduğu birçok gelişmiş ülkede yasal veya anayasal statüye sahip kurumlar veya temel anlaşmalarla yürütülen sosyal diyalog ve istişare mekanizmaları, ekonomik ve sosyal sorunları önleyici ve çözümleyici işlev görmesinin yanı sıra, toplumu ilgilendiren konularda yanlış ve tekelci kararlar alınmasını ikna ve uzlaşma zemininde büyük ölçüde engellemektedir.⁵²

⁴⁹ Ertan İren, **Avrupa Birliği ve Türk İş Hukukunda Üçlü Diyalog**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2000, s.16

⁵⁰ Tankut Centel, “Sosyal Diyalog ve İşbirliği”, **Mercek Dergisi**, Sayı 8, Ekim 1997, s.36

⁵¹ Hüsnü Erkan, a.g.m, s.10-11

⁵² Rüçhan Işık, a.g.e. s.29

5 SOSYAL DİYALOG İÇİN GEREKLİ KOŞULLAR

Bir ülkede sosyal diyalog sisteminin oluşturmak için bazı asgari koşulların sağlanması gereklidir. Bu göre;

- Sosyal diyalog hükümetlerin, sendikaların ve işverenlerin çatışan çıkarlarına rağmen hem kendileri hem de tüm toplum yararı için üzerinde mutabakat sağlayabilecekleri alanlar bulmalarına imkan verecek ölçüde çıkarların uzlaştırılmasını gerektirmektedir. Ayrıca sosyal tarafların, ekonomik ve sosyal tartışmalara yapıcı katkılarda bulunacağı hükümetler tarafından kabul edilmelidir.⁵³
- Ayrıca, taraflar fonksiyonlarını en etkin biçimde yerine getirecek güce sahip olmalıdırlar. Bu doğrultuda hükümetlerin meşru olarak kabul ettiği merkezi örgütlerin karşılıklı olarak yükümlülüklerini yerine getirebilmeleri için üyeleri üzerinde yeterli sosyal kontrole ve gerekli mali güce ve teknik bilgi yeterliliğine sahip olmaları gerekmektedir.⁵⁴
- Sosyal diyalog, demokrasi ve piyasa ekonomisinin dayandığı özgürlük, çoğulculuk ve katılım gibi ilkelerin endüstri ilişkileri sistemine uyarlanmasıyla gerçekleşebilir. Bununla birlikte hükümetler, işçi ve işveren örgütlerinin meşruiyetini ve bu örgütlerin demokrasi ve örgütlenme özgürlüğü temelinde yatan medeni ve siyasal hakları kullanarak üyelerinin çıkarlarını koruma özgürlüğünü tanımalıdır. Aynı zamanda sosyal diyalog demokrasiyi güçlendirmekte ve sosyo-ekonomik konularda tarafların uzlaşması piyasa ekonomisinin işleyişini de kolaylaştırmaktadır.⁵⁵
- Sosyal diyalog zemini için, tarafların çıkar birliği içinde ortak çalışmalara olanak sağlayan ve kuruluşu yasal temele dayanan resmi kurumlar⁵⁶ veya tarihi kültürel yapıyla desteklenmiş gönüllük ilkesine dayanan ikili ve üçlü platformlar oluşturulmalıdır.

Sosyal diyalogun uygulanması için bu koşulların tek başına oluşması yeterli değildir. Sosyal diyalogun başarılı olmasını etkileyen çeşitli unsurların bu sistem

⁵³ William R. Simpson, a.g.m, s.29-30

⁵⁴ Aysen Tokol, **Endüstri İlişkileri ve Yeni Gelişmeler**, s.223

⁵⁵ Ertan İren, a.g.e, s.19

⁵⁶ Özlem Işığık, **Küreselleşme Süreci Çerçevesinde Sosyal Diyalog**, s.55

içinde bulunması gerekmektedir. Sistemin başarısını etkileyen bu unsurlar şöyle sıralanmıştır:

- Sosyal diyalogun başarılı olması için ilk olarak, sosyal taraflar arasındaki güç dağılımının çok dengesiz olmaması gerekir. Güç dengesinin korunmadığı bir sosyal diyalog, güçsüz tarafın çok fazla tavizde bulunduğu bir sosyal dayatma ortamına dönüşür. Bunun yanında güç dengesizliği, güçlü tarafın hiçbir tavizde bulunmamasına ve varılan anlaşmada sorumluluk üstlenmemesine neden olabilir.⁵⁷
- Sosyal diyalogun uygulanacağı ülkede işçi ve işverenler arasında bir yönetime katılma geleneğinin ve sisteminin olması sosyal diyalogun başarılı olmasında etkili bir faktördür. Sosyal diyalogun başarıyla uygulandığı ülkelerin endüstri ilişkileri sistemleri incelendiğinde, gerek yasal gerekse gönüllülük temeline dayalı yönetime katılma sistemlerinin başarıyla yürütüldüğü görülmektedir.
- Sosyal diyalogun başarılı olmasının temel koşulları arasında diyalogun kurulması ve işletilmesinde tarafların işbirliği yapmaya hazır ve gönüllü olmaları gelmektedir. Bu koşulun gerçekleşmesinde tarafların özgür olması, her birinin diğerlerini karşılıklı olarak tanınması, karşılıklı saygı, iyi niyet ve anlayışın bulunması çok önemlidir.⁵⁸
- Sosyal diyalog sisteminin uygulanacağı ülkede, yaygın bir uzlaşma anlayışının var olması gereklidir. Mümkün olduğu ölçüde işçilerin işverenlerin ve diğer çıkar gruplarının sistemin ekonomik mantığına ve ideolojisine inanmaları ve birbirlerine karşı güven ve hoşgörü anlayışı içinde olmaları sistemin devamlılığını sağlayan temel özellikler içinde yer alır.⁵⁹
- Sosyal diyalogun başarı şansını artıran bir başka etmen, ülkedeki sendikaların örgüt yapısının iş kolu sendikacılığına dayalı olması ve merkezi bir yapıda olmasıdır. Buna bağlı olarak toplu pazarlığın da iş

⁵⁷ Engin Yıldırım ve Şuayyip Çalış, “Sosyal Diyalog ve Ekonomik ve Sosyal Konsey”, s.104

⁵⁸ Ertan İren, a.g.e, s.17

⁵⁹ Toker Dereli, “AB Ülkelerinde Sosyal Diyalog ve Ekonomik ve Sosyal Konseyler”, **AB ve Türkiye’de Sosyal Diyalog, Ekonomik ve Sosyal Konseyler Semineri**, TİSK Yayın No:159, Ankara, Mayıs 1996, s.161

kolu düzeyinde merkezileşmesi ve iş hukukunda ulusal ve konfederasyonlararası toplu pazarlığı engelleyici hükümlerin bulunmaması sosyal diyalogu destekleyici bir koşuldur.⁶⁰ Sendikal örgütlerin bölünmüş ve parçalı bir yapı içinde olmaları güçlü sendikacılık anlayışını engellemektedir. Oysa sosyal diyalog için taraflarının üyeleri üzerinde sosyal kontrolü sağlayacak güçte olmaları temel bir koşuldur.

- Sosyal diyalog, sosyal demokrat ya da sosyalist eğilimli iktidarların işbaşında olduğu veya koalisyonun ortağı oldukları dönemlerde daha kolay işlemektedir.⁶¹ Tarihi sürece baktığımızda sendikaların sol eğilimli partilerle yakın ideolojik bağlar kurdukları bilinmektedir. Bu durum sosyal diyalog sürecinin uzlaşıyla sonlanmasını kolaylaştırmaktadır. Ayrıca güçlü ve başarılı siyasi partilerin iktidarda olması sosyal diyalogu kolaylaştıran unsurlardandır.⁶² Koalisyon hükümetlerinin iktidarda olması sosyal diyalogu ve uzlaşma zeminini zorlaştırabilir.

6 SOSYAL DİYALOĞUN ARAÇLARI

Sosyal diyalogu önemli ve işlevsel hale getiren iki temel araç vardır. Bunlar hiç şüphesiz; Toplumsal (temel) Anlaşmalar ve Resmi Danışma Kurulları'dır. Bu nedenle sosyal diyalog sürecinin sorunsuz işlemesi ve istenilen çıktılarının alınabilmesi, bu iki aracın etkin ve sağlıklı bir şekilde işletilmesinden geçmektedir.⁶³

6.1 TOPLUMSAL (TEMEL) ANLAŞMALAR

Gelişmiş ülkelerde sosyal diyalog sürecinin etkin ve istikrarlı bir şekilde işletilmesi sonucu, bazen hükümet işçi-işveren üçlüsü, bazen de işçi-işveren ikilisi arasında ekonomik ve sosyal sorunların çözümüne ve endüstriyel barışı temin etmeye yönelik anlaşmaların imzalandığı görülmektedir. Bu anlaşmalar “toplumsal anlaşma”, “barış anlaşması”, “temel anlaşma”, endüstriyel ilişkiler anlaşması” gibi değişik adlar almaktadır.⁶⁴

⁶⁰ Özlem Işığışık, **Küreselleşme Süreci Çerçevesinde Sosyal Diyalog**, s.56

⁶¹ Aysen Tokol, **Endüstri İlişkileri ve Yeni Gelişmeler**, s.224

⁶² Toker Dereli, “AB Ülkelerinde Sosyal Diyalog ve Ekonomik ve Sosyal Konseyler”, s.158-161

⁶³ Özlem Işığışık, “Sosyal Diyalogun Artan Önemi Çerçevesinde 4641 Sayılı Ekonomik Sosyal Konsey Kanunu ve Türkiye’de Sosyal Diyalog”, **Mercek Dergisi**, Sayı:27, Temmuz 2002, s.55

⁶⁴ TİSK, **Üçlü Anlaşmalar ve Ekonomik Sosyal Konseyler**, s.7

İlk temel anlaşma örneklerine 18.yy sonları ile 19.yy başlarında İskandinav ülkelerinde rastlanmaktadır. Danimarka'da 1899'da imzalanan Eylül Anlaşması bilinen en eski temel anlaşmadır. Anlaşma, işçi sendikaları ile işverenlerin yetki alanlarını belirlemiştir. Bu anlaşmanın ardından Norveç ve İsveç gibi ülkelerde imzalanan temel anlaşmalarda da çalışma yaşamında kalıcı bir barışın sağlanması amaçlanmıştır.⁶⁵

Bu tür anlaşmalar hükümet işçi-işveren kesimleri arasında yapılmakla birlikte, toplumdaki diğer sosyal grupları ve siyasi partileri de kapsayabilmektedir. Toplum kesimleri arasında bir uzlaşmayı ifade eden bu tür bir yaklaşımda üzerinde uzlaşmaya varılan konular daha geniş bir çerçeveye oturtulmakta, izlenecek temel ekonomik ve sosyal politikalar belirlenmeye çalışılmaktadır. Toplumsal anlaşmalar geçmişte konjonktürel ekonomik ve sosyal sorunların çözümüne yönelik de olmuştur.⁶⁶

Geçmişten günümüze süregelen toplumsal anlaşmalar, çalışma yaşamında barış sağlamak amacını taşımış ve tarafların üzerinde anlaşmaya vardıkları konuları içermiştir. Ancak, II. Dünya Savaşı yıllarında, çeşitli Avrupa ülkelerinde, ücretlere ilişkin düzenlemelere de yer verilmiştir. Günümüzde ise istihdam politikaları, emek piyasasında esnekliğin sağlanması ve verimlilik gibi konular toplumsal anlaşmaların ana maddelerini oluşturmaktadır.⁶⁷ Nitekim, İtalya'da 23 Temmuz 1993 tarihinde hükümet, işçi ve işveren kesimleri arasında; içinde gelir ve istihdam politikasının, müzakerelerin çerçevesinin, işgücü piyasası politikalarının ve verimlilik sistemini destekleyici stratejilerin yer aldığı "Ulusal Çalışma Anlaşması" imzalanmıştır. Portekiz'de ise hükümet ve sosyal taraflar "istihdam ve ücretler" konulu bir sosyal paktı, 24 Ocak 1996'da imzalamışlardır. Finlandiya'da da 29 Eylül 1995 tarihinde, işçi ve işveren kuruluşlarıyla hükümet, 1996-1997 yılları için kapsamlı bir "Gelirler Politikası Anlaşması" imzalamışlardır. Fransa'da 23 Eylül 1988 tarihinde Fransız sanayinin modernleştirilmesi için yeni teknolojilerin kullanımı ile ilgili olarak işçi ve işveren kesimi arasında "Çerçeve Anlaşma" imzalanmıştır. Almanya'da da Federal Hükümet, işverenler ve işçi sendikaları geleceğin güvence altına alınması ve daha fazla istihdam yaratılması hususunda "İstihdamı ve Ulusal Sanayii Koruma

⁶⁵ Aysen Tokol, "Endüstri İlişkileri ve Yeni Gelişmeler", s.225

⁶⁶ TİSK, Üçlü Anlaşmalar ve Ekonomik Sosyal Konseyler , s.7

⁶⁷ Özlem Işığışık, "Sosyal Diyalog, Temel Nitelikleri ve Türkiye'de Sosyal Diyaloga İlişkin Genel Bir Değerlendirme", İş Güç Dergisi, Cilt:1, Sayı: 1, <http://www.isguc.org/oişığışık.htm>,

Anlaşması” üzerinde 24 Ocak 1996 tarihinde mutabakat sağlamışlardır. Bu konudaki son örneklerden biri de, İrlanda hükümeti, İrlanda İşverenler Organizasyonu ve İşçi Sendikaları arasında imzalanan “İrlanda Sosyal Ortaklık 2000 Anlaşması” adı altındaki çerçeve anlaşmadır.⁶⁸

Bugün dünyada ülkelerin rekabet güçlerini geliştirmek amacıyla uygulamaya koydukları tedbirler arasında işçi, işveren ve hükümet kesiminin oluşturduğu anlaşmalar gittikçe önem kazanmaktadır. İstikrar ve uzlaşma ortamının, ortak hedeflere ulaşmasında temel unsur olarak kabul edildiği ülkelerde halen bir çok ekonomik ve sosyal anlaşmanın imzalandığı görülmektedir.⁶⁹

6.2 RESMİ DANIŞMA KURULLARI

Resmi danışma kurulları Sosyal diyalog aracı olarak ülkeden ülkeye değişmekle birlikte; ekonomik ve sosyal konsey, çalışma konseyi, ekonomik konsey gibi farklı adlarla anılmaktadır. Bu kurumlar, taraflar arasında yürütülen görüş alış verişi ve işbirliği faaliyetlerini kurumsal bir temele dayalı olarak sürekli hale getirmektedir.⁷⁰

Gelişmiş endüstri ülkelerinde toplumsal uzlaşmanın kurumsallaşması ekonomik, sosyal ve siyasal alandaki yüzyılları kapsayan bir sürecin sonucu olarak, II. Dünya savaşını izleyen dönemde ortaya çıkan bir anlayışın ürünüdür. Bu kurumsallaşmanın temel özelliği toplumu oluşturan kesimlerin temsilcilerinin bir araya gelerek, belli ekonomik sosyal konularda toplumun tüm katmanlarının benimseyeceği uzlaşmaları sağlamasıdır. Sosyal taraf temsilcilerinin aralarında uzlaşarak, toplumun tümünü ilgilendiren konulara ilişkin kararlar almaları, bir bakıma devlet politikasına yön vermeleri, bu uygulamanın “neo-korporatizm” olarak adlandırılmasına neden olmuştur.⁷¹

Konsey’lerin üye sayıları ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte Konsey üyelerinin sayısının Fransa Ekonomik ve Sosyal Konseyi’nde olduğu gibi 231’e kadar çıktığı görülmektedir. Konsey üyelerinin sosyal kesim temsilcileri, daha çok kendi üst örgütleri tarafından belirlenmektedir. Bazı ülkelerde ise sosyal taraf

⁶⁸ Serkan Odaman, “Üçlü Danışma Kurulu”, **Çimento İşveren Dergisi**, Sayı:1, Cilt:18, Ocak 2005, s.9

⁶⁹ TİSK, **Üçlü Anlaşmalar ve Ekonomik Sosyal Konseyler**, s.8

⁷⁰ Özlem Işığışık, **Küreselleşme Süreci Çerçevesinde Sosyal Diyalog**, s.58

⁷¹ Şahin Serim, “Toplumsal Uzlaşmanın Kurumsallaşması Bilgilendirme-Danışma: Ekonomik Sosyal Konsey”, **Avrupa Birliği’nde Sosyal Diyalog: Üçlü Sistem ve Danışma**, Der. Necdet Okcan, Ankara, Kasım 2003, s.39

üyeleri hükümetler tarafından atanmaktadır. Konsey'in Hükümet temsilcileri veya uzmanları ise hükümet tarafından belirli bir süre için görevlendirilmektedir.

Ekonomik ve Sosyal Konsey'lerde (ESK) sadece çalışma ilişkileri, sosyal mevzuat değerlendirilmemekte, ülkenin tüm ekonomik ve sosyal politikaları tartışılarak gerek kendi inisiyatifleri ile gerekse hükümet, parlamento veya diğer kurumların talebi üzerine onlara yol gösterici istişari kararlar alınmaktadır. İşçi, işveren ve diğer çıkar gruplarının temsil edildiği üç grup, ESK'lar bünyesinde bir araya gelerek hükümete sunmak üzere görüşler ve öneriler hazırlamaktadır. ESK'lar aldıkları istişari kararlarla konut, sağlık, eğitim, gençlik, bölgesel dengesizlik gibi bir çok toplumsal konuda hükümetlere danışmanlık yapmakta, yürütmenin çalışmalarına ışık tutmaktadır.⁷²

ESK'lar genellikle yasa aracılığıyla kurulmaktadır. Konsey'in hukuksal dayanağını oluşturan yasalar, Konsey'in kurumsal yapısını ve işlevlerini ayrıntılı bir şekilde düzenlemektedir. Bununla birlikte, kimi ülkelerde Anayasal statüde ya da Kanun Hükmünde Kararnameye dayalı olarak kurulmuş Konsey'lere de rastlanmaktadır. Nitekim, Fransız Anayasası'nın ESK'nın statüsünü düzenleyen hükümler içermesi nedeniyle, Fransız Konsey'i Anayasal bir resmi danışma organı niteliğindedir. Buna karşılık, Portekiz Sosyal Danışma Daimi Konseyi, Kanun Hükmünde Kararname ile kurulmuştur.⁷³ Bunun dışında Avusturya Ekonomik ve Sosyal Konseyi taraflar arası anlaşmayla oluşturulmuş de facto bir Konsey'dir. Ayrıca İngiltere Ekonomik Kalkınma Konseyi de yasal dayanağı olmayan bir danışma organıdır.

ESK'ların çalışma biçimlerine bakacak olursak, sosyal diyalog taraflarının katılımları, danışmadan iştirak yolu ile kararlara gerçek katılıma ve az ya da çok eşit haklara sahip birlikte yönetime kadar uzanabilmektedir. Hükümet sosyal ve ekonomik sorunlarla ilgili olarak Konsey'de sosyal tarafların konuyla ilgili görüşlerini ve tavsiyelerini öğrenmekte yani bir nevi danışmanlık hizmeti almaktadır. Bunun dışında sosyal diyalogun tarafları "iştirak" (katılma) yoluyla hükümet kararlarının oluşumuna doğrudan katılabilir ve mesleki danışmanlıklarıyla hükümet kararlarına etkiye bulunabilirler. İştirak yoluyla hükümet politikasında belirleyici rol oynayan sosyal taraflar, somut bilgilendirme ve dinlenilme haklarının yanı sıra belli

⁷² Ertan İren, "4641 Sayılı Ekonomik ve Sosyal Konseyler Kanunu Yürürlüğe Girdi", **Çmis Dergisi**, Sayı:3, Cilt:15, Mayıs 2001, s.22

⁷³ Özlem Işığışık, a.g.m, <http://www.isguc.org/oişığışık.htm>, Cilt:1, Sayı: 1

kararlara karşı veto hakkına da sahip olabilirler.⁷⁴ Bunun dışında Belçika, İspanya, Portekiz, İtalya ve Fransa gibi ülkelerde hükümetler ekonomik ve sosyal konularda düzenleme yapmadan önce Konsey'in görüşünü almaktadırlar.

ESK'lar sosyal taraflar için, sosyal ve ekonomik politika tartışmalarına çok önemli katkılarda bulunabilecek yetenekte olduklarını ve böyle bir katılımın getireceği sorumluluğu da hükümetleriyle paylaşabileceklerini herkese gösterme olanağı yaratmaktadır. Sendikalar için açmaz, ekonominin istikrara kavuşturulması ve geliştirilmesi yönünde hükümete verecekleri destek ile üyelerinin çıkarlarını korumak ve geliştirmek için gerekli gördükleri eylemleri hangi ölçüde bağdaştırabilecekleridir. İşverenler ise, sorumluluklarını üstlenme ve yapılanma hususunda sorunlar yaşamaktadır.⁷⁵

Sonuç olarak ESK'lar sosyal devletin yaşamsal danışma organlarından birini oluşturmaktadır. Etkinlik dereceleri ne olursa olsun, varlıkları bile ekonomik ve sosyal alandaki barışın sağlanması ve bu alanda çıkacak huzursuzlukların öngörülebilmesi noktasında ekonomi ve siyasi sisteme sonsuz katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte kurullarda kararların uzlaştırılması sorun yaratsa bile Ekonomik Sosyal Konsey'e katılımın genişletilmesi ve Konsey'in düzenli olarak toplanması bu katkıyı daha da artıracaktır.⁷⁶

7 ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ'NDE⁷⁷ (ILO) SOSYAL DİYALOG

I. Dünya Savaşı sonrasında dünyanın en önemli sorunu evrensel ve kalıcı barışı sağlamak olmuştur. Bu amaçla, 28 Nisan 1919 tarihli Barış Konferansı'nda savaşı önlemek ve barışı temin etmek amacıyla Milletler Cemiyeti'nin kurulması kararlaştırılmış ve Versailles Barış Anlaşması ile Milletler Cemiyeti kurulmuştur. Yine evrensel kalıcı barışı sağlamak amacıyla 1919 yılında, Versailles Barış Anlaşmasının "Çalışmanın Düzenlenmesi" başlıklı altbölümün ön sözünde yer alarak

⁷⁴ Hans-Jürgen Rösner, a.g.e, s.105

⁷⁵ William R. Simpson, a.g.m, s.36-37

⁷⁶ Ahmet Sevimli, "Ekonomik Sosyal Konseylerin Parlamenter Sistemdeki Yeri", **Radikal Gazetesi**, 1 Temmuz 2000

⁷⁷ Uluslararası Çalışma Örgütü, Sözleşmeler ve Tavsiye Kararları yoluyla, çalışma hayatına ilişkin temel haklar, örgütlenme özgürlüğü, toplu pazarlık, zorla çalıştırmanın engellenmesi, fırsat ve muamele eşitliği gibi çalışmaya ilişkin tüm konuları düzenleyici, uluslararası çalışma standartları oluşturur. Mesleki eğitim ve rehabilitasyon, istihdam politikası, iş hukuku, endüstriyel ilişkiler, çalışma şartları, yönetimin geliştirilmesi, kooperatifler, sosyal güvenlik, çalışma istatistikleri, iş sağlığı ve işçi güvenliği konularında teknik yardım sağlar. Bağımsız iş ve işveren örgütlerinin kurulmasını destekler ve bunlara eğitim ve danışmanlık hizmeti verir.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), uluslararası bir örgüt olarak 45 üye ülke ile birlikte kurulmuştur. Kuruluş aşamasında tartışılan en önemli konulardan biri de örgütün oylama biçiminin nasıl olacağı olmuştur. ILO'nun ilk konferansına katılan üye ülkelerin temsilcileri, ILO'da hükümetlerin işçi ve işverenlere karşı eşit sayıda temsil edilmesini istemişler, ancak sonunda tüm kurullarda işçi ve işveren örgütleri birer üye ile hükümetlerin ise iki üye ile temsil edilmesi esası kabul edilmiştir. Böylece hükümet, işçi ve işveren temsiline dayalı ILO'nun üçlü yapısı ortaya çıkmıştır.⁷⁸

II. Dünya Savaşı sürecinde Milletler Cemiyeti sona ermiştir. Savaş sonrasında Milletler Cemiyeti, Birleşmiş Milletler adı altında tekrar kurulmuş ve ILO'da bu örgüte bağlanmıştır. ILO'nun çalışma biçimi, amaç ve hedefleri ILO Anayasasında ve 1944'de kabul edilen Philadelphia Bildirgesinde belirlenmiştir. Bu doğrultuda ILO uluslararası çalışma standartları ile ilgili Uluslararası Sözleşmeler imzalamakta ve Tavsiye Kararları yayınlamaktadır.

7.1 ULUSLARARASI ÇALIŞMA ÖRGÜTÜ'NÜN ÜÇLÜ YAPISI

ILO'nun üçlü yapısı, yani organlarının üye ülke hükümet, işçi ve işveren kesimlerinin temsilcilerinden oluşması, ILO'ya Birleşmiş Milletler (BM) içinde kendine özgü bir yer sağlamaktadır. ILO, üyesi olan ülkeler içinde bu üç taraflı işbirliğini özendirilmektedir. Bu amaçla, çalışma yaşamını yakından etkileyecek sosyal ve ekonomik politikaların belirlenmesinde ve uygun olan durumlarda da bu politikaların uygulanmasında işçi ve işveren kesimlerinin katılımlarını öngören sosyal diyalog yapılanmasını savunmaktadır.⁷⁹

ILO, üçlü yapı içindeki işbirliğinin demokratik, ekonomik açıdan üretken ve sosyal adalet ilkelerine saygılı toplumlar yaratmada önemli rol oynayacağına inanmaktadır. ILO'nun Nisan 1992'de Bürüksel'de ve Mayıs 1993'de Elsinore'de düzenlediği "Avrupa'da Üçlü Yapı" konulu konferansında üçlü yapıya ilişkin şu değerlendirmeler yapılmıştır:

"...üçlü yapı, siyasal demokrasi ve piyasa ekonomisi temelinde yatan ilkelerin, özellikle de özgürlük, çoğulculuk ve kendilerini etkileyecek kararların alınması sürecine ilgili bireylerin katılımı ilkelerinin, sosyal ilişkilere

⁷⁸ Kamil Ateşoğulları, **Uluslararası Çalışma Örgütü ve Türkiye**, Petrol-İş Yayını, Yayın No:44, İstanbul, Eylül 1997, s.16-17, Özlem Işığışık, **Küreselleşme Süreci Çerçevesinde Sosyal Diyalog**, s.62

⁷⁹ Rüçhan Işık, a.g.e. s.29

aktarılmasından başka bir şey değildir. Tüm ülkelerin deneyimleri, siyasal demokrasi, piyasa ekonomisi ve üçlü yapının birbirlerinden ayrılmaz parçalar olduğunu ve ikisi olmadan herhangi birbirinin kendi hedeflerine tümüyle ulaşmasının mümkün olamayacağını açıkça göstermektedir.”⁸⁰

ILO'nun bu değerlendirilmesinden anlaşılacağı gibi, demokrasi ve piyasa ekonomisi temelinde sosyal diyalog bir anlam ifade etmektedir. Bununla birlikte sosyal diyalog demokrasinin ve piyasa ekonomisi düzeninin sağlıklı işleminde önemli bir katılım aracı rolünü üstlenmektedir. Toplumda sağlam temellere oturtulmuş bir sosyal diyalog düzeni olmadan toplumsal demokrasi ve piyasa ekonomisi hedeflerine tümüyle ulaşmanın mümkün olamayacağı bu sözlerden anlaşılmaktadır.

ILO kurucuları sosyal adaletin uygun çözümler bulma arayışında sosyal taraflara rol verildiği ölçüde güçleneceğine inanmışlar ve bunu sağlamanın da en iyi yolunun diyalog ve konuşma olduğunu düşünmüşlerdir. ILO'nun kurulmasıyla toplumun büyük bölümü, bir uluslararası örgütün karar verme sürecine ilk kez doğrudan katılmışlardır. ILO'nun bir raporunda üçlü yapıya ilişkin şu görüşlere yer verilmiştir;

“...üçlü yapı, etkin olduğu sürece değer kazanır. Üçlü yapının özgün temel güçleri vardır ama üçlü yapı demokratik bir toplum ve etkin aracı kurumlar olmadan da etkin olamaz. Üçlü yapı, gücü parçalara bölüp çözümler üretmeyi, sorunlara daha yakın olan sosyal taraflara bırakmayı gerektirir. Demokrasiye zarar verme çabalarının, önce söz ve hareket özgürlüklerini engelleyerek filizlenmesi, sonra aracı kurumların tamamen ortadan kaldırılması ilginç bir gerçektir. Üçlü yapı başarı için kesin bir taahhüttür.”⁸¹

ILO'nun üçlü yapısı, sosyal tarafların yani işçi ve işverenlerin önemli rollerinin olduğu bir sistem üzerine oturtulmuştur. Bu iki grubun çıkarları arasındaki çelişkiye rağmen katılımları, ILO'ya ve organlarına bir dinçlik ve dinamizm getirmiş ve ILO'nun bel kemiği olan üçlü yapı ilkesi ona tüm dünyadaki sosyal sorunları ve gerçekleri yakından izleme kabiliyeti vermiştir. ILO, üçlü yapının her derde deva ve standartlarının da mükemmel olduğunu hiçbir şekilde belirtmemektedir. Ancak ILO, gerçek anlamda üçlü yapıya dayalı etkili bir endüstri ilişkileri sisteminin, yalnızca

⁸⁰ William R. Simpson, a.g.m, s.29

⁸¹ Aylin Göçer (Çeviren), ILO Çalışma Bürosu, Değerleri Korumak, Değişimi Desteklemek, **81. Dönem 1994 Raporu**, s.30-33

sosyal istikrarın değil aynı zaman da sürekli büyüme ve kalkınmanın da temeli olduğuna ve böyle bir sistemin, ilke ve standartlarının tümüyle uygulandığı takdirde daha etkin işleyeceğine inanmaktadır.⁸²

7.2 ILO’NUN SOSYAL DİYALOĞA İLİŞKİN BELGELERİ

ILO’nun en temel işlevlerinden birisi de; uluslararası sözleşme ve tavsiye kararlarının hazırlanmasıdır. Çalışma hayatına ve sosyal politikaya ilişkin çok çeşitli sorunlara bir standart getiren bu belgeler, uluslararası sosyal politikaya yön veren önemli hukuksal kaynakların başında gelmektedir. Sözleşme ve tavsiye kararları, her üye ülkenin iki hükümet ve birer işçi ve işveren örgüt temsilcisiyle birlikte dört üyeyle temsil edildiği ILO’nun en yüksek karar organı olan ve yılda bir kez toplanan Genel Konferans tarafından kabul edilmektedir. Konferans’ın kabul ettiği sözleşmeler, uluslararası sosyal politika açısından önemli hukuki bağlayıcılığı olan belgelerdir. Çünkü, bu sözleşmeler üye ülkelerin parlamentoları tarafından onaylandıklarında ulusal yasa niteliği taşırlar. Sözleşmeleri onaylayan devletler sözleşmelerin gerekli gördüğü yasal yükümlülükleri ve bu yükümlülüklerin yerine getirilmesini denetleyen uluslararası sistemi kabul ederler. Aynı şekilde Genel Konferans tarafından kabul edilen tavsiye kararlarının ise, üye ülkelere onaylanmasına gerek yoktur ve üye ülkelere herhangi bir yükümlülük getirmez. Tavsiye Kararları sözleşme olarak onaylanabilecek olgunluğa erişmemiş sosyal politika konularından oluşmakta ve üye ülkelere yol gösterici telkinleri içermektedir.⁸³

Uluslararası Çalışma Örgütü’nün sosyal diyalogla ilgili olarak kabul ettiği belgeleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Philadelphia Bildirgesi
- Sosyal diyalogla ilgili kabul edilen Sözleşmeler
  - 144 sayılı sözleşme
  - 150 sayılı sözleşme
- Sosyal diyalogla ilgili verilen Tavsiye Kararları
  - 113 sayılı Tavsiye Kararları
  - 152 sayılı Tavsiye Kararları

Şimdi bu belgeleri sırasıyla inceleyelim.

⁸² William R. Simpson, a.g.m, s.39-40

⁸³ Nuri Çelik, **İş Hukuku Dersleri**, Beta Basım, 16. Bası, İstanbul, Ekim 2003, s.31

7.2.1 PHILADELPHIA BİLDİRGESİ

II. Dünya Savaşı ertesinde 26. Uluslararası Çalışma Örgütü Genel Konferansı toplantısı, Philadelphia’da yapılmıştır. Konferans’ta ILO’nun amaç ve hedefleri ILO Anayasası’nın eki niteliğinde hazırlanarak 10 Mayıs 1944’de kabul edilmiştir.

Beş bölümden oluşan Bildirge’nin birinci ve üçüncü bölümlerinde sosyal diyaloga ilişkin hükümlerin yer aldığını görmekteyiz. Bildirge’nin birinci bölümünün 4. maddesinde örgütün dayandığı temel ilkeler arasında; “İhtiyaca karşı mücadele, her ulusun kendi ülkesi içerisinde tükenmez bir güçle ve kamu yararının sağlanması amacıyla işçi ve işveren temsilcilerinin hükümet temsilcileri ile eşit şartları içinde katılımlarıyla yapacakları serbest tartışmalara ve alacakları demokratik kararlara hakim olarak sürekli ve ortak bir uluslararası gayretle yürütülecektir” hükmü yer almıştır. Bu maddede ILO’nun üçlü yapısı örgütün dayandığı temel ilkeler arasında sayılmıştır.

Bildirge’nin üçüncü bölümünde ise Uluslararası Çalışma Örgütü’nün üye ülkelere yardımının önemli bir yükümlülük oluşturduğunu kabul ettiği 5. maddede; “Toplu görüşme yapmak hakkının tam olarak tanınması, üretim düzenlemelerinin sürekli iyileştirilmesi ile sosyal ve ekonomik politikanın hazırlanması ve uygulanmasında ortaklaşa hareket etmek için işçi ve işverenlerin işbirliği yapması” hükmü kabul edilmiştir. Bildirgenin bu maddesinde ILO’nun üye ülkelere; toplu görüşme hakkının tanınması, çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve sosyal diyalogla ilgili olarak sürekli yardım yapması hükmüne bağlamıştır.

7.2.2 SOSYAL DİYALOGLA İLGİLİ KABUL EDİLEN SÖZLEŞMELER

7.2.2.1 144 Sayılı Uluslararası Çalışma Normları Uygulamasının Geliştirilmesinde Üçlü Danışmaya İlişkin Sözleşme

2 Haziran 1976 tarihinde Cenevre’de 61. toplantısını yapan Uluslararası Çalışma Örgütü Genel Konferansı, işçi ve işverenlerin serbest ve bağımsız örgütleri ve resmi devlet makamları arasında ulusal düzeyde etkili danışma ve işbirliğinin teşvik etmek için önlemler alınmasını öngören Uluslararası Çalışma Normları Uygulamasının Geliştirilmesinde Üçlü Danışmaya İlişkin Sözleşme’yi kabul etmiştir. Türkiye bu sözleşmeyi 26 Kasım 1992 tarihinde 3851 sayılı yasa ile onaylamış ve 08 Ocak 1993 tarihli 1993/3967 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla uygulamayı kabul etmiştir.

144 sayılı ILO sözleşmesinin 1. maddesindeki, “temsilci kuruluşlar” üye ülkedeki en fazla temsil gücüne sahip işçi ve işveren örgütleri olarak belirtilmiştir. Sözleşmenin 2. maddesinde, sözleşmeyi onaylayan üye ülkenin ILO’nun faaliyetlerine ilişkin hükümet, işveren ve işçi temsilcileri arasında etkin danışma ve görüş alışverişini sağlaması hükme bağlanmıştır. Sözleşmenin 3. maddesi, işçi ve işveren temsilcilerinin, danışma organlarındaki temsilcilerini serbestçe seçilmelerini ve işçi ve işverenlerin danışma organlarında eşit sayıda temsil edilmelerini içermektedir.

144 sayılı sözleşmenin 5. maddesinde danışma yapılacak hususlar sayılmıştır. Buna göre;

- Uluslararası Çalışma Konferansı gündeminde yer alan konulara ilişkin sorulara hükümetin verdiği cevaplar ile Konferans’ta tartışılacak öneri metinleri üzerindeki hükümet görüşleri,
- ILO Anayasası’nın 19’uncu maddesine göre Sözleşme ve Tavsiyeler sunulmasına ilişkin olarak yetkili makamlara yapılacak teklifler,
- Onaylanmamış Sözleşmeler ve uygulanmaya geçirilmemiş tavsiyelerin onaylamalarını ve uygulanmalarını hızlandıracak tedbirleri değerlendirmek için belirli aralıklarla yapılan gözden geçirmeler,
- ILO Anayasası’nın 22’nci maddesine göre Uluslararası Çalışma Bürosu’na verilen raporlardan çıkan sonuçlar,
- Onaylanmış sözleşmelerin feshine ilişkin önerilerdir.

Sözleşmenin 6. maddesine göre de, yetkili makam; temsile yetkili işçi ve işveren örgütleriyle yapılan istişare sonucunda uygun görüldüğü takdirde, oluşturulan sosyal diyalog mekanizmasının işleyişi hakkında yıllık rapor hazırlayacaktır.

Bu sözleşmeyle ILO Philadelphia Bildirgesi’nde yer alan örgütün dayandığı temel ilkelerden biri olan üçlü yapıyı üye ülkelerin ulusal sistemlerinde de uygulanması amacını gütmüştür. Bu doğrultuda Türkiye 144 sayılı sözleşmeyi 1992’de onaylamasına rağmen sözleşmenin ruhunda yer alan etkili danışma ve işbirliği sistemi bir türlü oluşturulamamıştır. Ulusal düzeyde resmi danışma organı olarak Ekonomik Sosyal Konsey 2001 yılına kadar çeşitli hükümetler tarafından Genelgelerle düzenlenmiştir. Son olarak ise 2001’de işlevi tartışılır bir yapıda olan 4641 sayılı Ekonomik Sosyal Konsey yasası yürürlüğe girmiştir. Ayrıca bu

anlaşmanın ruhuna uygun Üçlü Danışma Kurulu 2003'te çıkarılan 4857 sayılı İş Kanununun 114. maddesinde düzenlenmiştir.⁸⁴

7.2.2.2 150 Sayılı Çalışma Yönetimi Sözleşmesi

20 Haziran 1978 tarihli ILO Genel Konferansının 64. toplantısında 150 sayılı Çalışma Yönetimi Sözleşmesi kabul edilmiştir. Sözleşmenin 1. maddesinde sözleşmenin amacı; işçi ve işverenlerin ve bunların örgütlerinin de katılımıyla etkin bir çalışma yönetiminin sağlanması olarak ifade edilmiştir. 150 sayılı sözleşmede çalışma politikasının ve çalışma hayatının yönetimi için kamu makamları, işçi ve işveren kesimlerini temsil eden örgütlerle danışma, işbirliği ve görüşmeleri sağlamakla yükümlü sayılmıştır.⁸⁵ Yine bu sözleşmede çalışma yönetimini işlevlerine de yer verilmiş ve bu işlevler:

- Ulusal çalışma politikasının hazırlanması, yönetimi, koordinasyonu, denetimi ve gözden geçirilmesi,
- Ulusal çalışma politikası ile bağlantılı olarak yasa ve yönetmeliklerde görevlerin tespiti ve uygulanması,
- İşçi ve işverenlerle bunların örgütlerine hizmet ve görüş sunulması, uluslararası çalışma sorunlarında devletin temsili şekilde sıralanmıştır.⁸⁶

Türkiye henüz ILO'nun 150 sayılı Çalışma Yönetimi sözleşmesini onaylamamıştır.

7.2.3 SOSYAL DİYALOGLA İLGİLİ VERİLEN TAVSİYE KARARLARI

7.2.3.1 113 Sayılı Endüstriyel ve Ulusal Seviyede Danışma ve İşbirliği Tavsiye Kararı

20 Haziran 1960 tarihli ILO Genel Konferansı'nda kabul edilen 113 sayılı Endüstriyel ve Ulusal Seviyede Danışma ve İşbirliği Tavsiye Kararı, kamu makamları ile işçi ve işveren örgütleri arasında endüstriyel ve ulusal düzeyde danışma ve işbirliği yapılmasını içermektedir.

Karar, kamu makamları ile işçi ve işveren örgütleri arasında endüstriyel ve ulusal düzeyde danışma ve işbirliğini artıran önemleri konu almaktadır. Tavsiyede

⁸⁴ Bu konu, çalışmanın 3. Bölümünde geniş olarak ele alınacaktır.

⁸⁵ Ertan İren, a.g.e, s.113

⁸⁶ Özlem Işığışık, **Küreselleşme Süreci Çerçevesinde Sosyal Diyalog**, s.69

geçen önlemler bir bütün olarak ekonomiyi ya da çeşitli iş kollarını geliştirmek, çalışma koşullarını iyileştirmek ve yaşam standartlarını yükseltmek amacıyla, üç taraf arasında karşılıklı anlayış ve iyi ilişkilerin geliştirilmesi amacına yönelik olmalıdır. Ayrıca bu önlemler sosyal taraflarca gönüllü olarak alınabileceği gibi, kamu makamlarının teşviki ya da yasa ve yönetmelikler yoluyla da alınabilir. Fakat yasa ve yönetmeliklerle alınacak önlemler, sendika ve toplu pazarlık haklarını zayıflatmamalı, işçi ve işveren örgütleri arasında bir ayrıma yol açmamalıdır.⁸⁷

7.2.3.2 152 Sayılı Uluslararası Çalışma Standartları İle ILO Çalışmalarını Geliştirmek İçin Üçlü Danışma Yöntemleri Konusunda Tavsiye Kararı

144 sayılı sözleşmenin kabul edildiği Konferans'ta aynı konuda bir de tavsiye kararı alınmıştır. Sözleşmeyi tamamlayıcı ve açıklayıcı nitelikte olan bu tavsiye kararı, 144 sayılı sözleşme hükümlerine yer vermekte ve danışma usullerini örneklerle açıklamaktadır.⁸⁸

ILO'da sosyal diyalogu tekrar genel olarak değerlendirmek gerekirse, ILO'da sosyal diyaloga ilişkin ilk göze çarpan unsur hiç şüphesiz ILO'nun üçlü yapısıdır. ILO'nun temel organları üçlü yapılardan oluşmuştur. ILO Genel Kurulu bütün üye ülkelerin iki hükümet ve birer işçi-işveren üst örgütü üyesinden meydana gelmektedir. Yine örgüt içinde kurulan komisyonlarda dahi üçlü yapıdan ödün verilmediği göze çarpmaktadır. Bununla birlikte ILO Anayasası'nın 7. maddesinde örgütün Yönetim Kurulu'nun 28 üyesi üye ülke hükümetleri temsilcilerinden, diğer 28 üyenin ise 14 işçi, 14 işveren örgütü üyelerinden oluşacağı hükme bağlanmıştır. Ancak aynı maddede Yönetim Kurulu'nun hükümet kanadının 10 üyesinin gelişmiş ülkelerin hükümet temsilcilerinden oluşacağı belirtilmektedir. ILO'da üçlü yapının aranmadığı tek organ Uluslararası Çalışma Bürosu'dur. Uluslararası Çalışma Bürosu ILO Yönetim Kurulu tarafından seçilmektedir. ILO kendi bünyesinde var olan üçlü yapılanmayı sağlıklı bir şekilde yürütürken diğer ülkeler için de iyi bir örnek niteliği taşımaktadır.

İkinci olarak ILO yayınladığı çeşitli belgelerinde sosyal diyaloga yer vermektedir. ILO üyesi olan ülkelerde sosyal diyalogun uygulamasını kolaylaştıracak sözleşmeler ve tavsiye kararları yayınlamakta ve sosyal diyalog mekanizmasının

⁸⁷ Özlem Işığışık, **Küreselleşme Süreci Çerçevesinde Sosyal Diyalog**, s.70

⁸⁸ Ertan İren, a.g.e, s.113

oluşması için ülkelere teknik yardımlarda bulunmaktadır. ILO'nun, sosyal diyaloga ilişkin Philadelphia Bildirgesi, 144 ve 150 sayılı sözleşmeler gibi belgeleri yayınladığını görmekteyiz. Ancak ILO'nun diğer bazı sözleşmelerinde de sosyal diyalog belirgin şekilde vurgulanmıştır.

II. BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE SOSYAL DİYALOG

1 AVRUPA BİRLİĞİ'NDE SOSYAL DİYALOGUN GELİŞİMİ

II. Dünya Savaşı sonrasında savaşın yarattığı kaygı ve korkular ile yaşanan ekonomik kriz Birleşik Avrupa düşüncesinin güçlenmesini sağlamıştır. 1950'li yıllarda altı Batı Avrupa ülkesi (Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Almanya, Fransa ve İtalya) 1951'de savaş sanayinin iki önemli hammaddesi olan kömür ve çeliğin uluslar üstü bir organ tarafından yönetilmesini öngören Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu (AKÇT) kurarak Avrupa bütünleşmesi yolunda ilk adımı atmışlardır. AKÇT'nin başarısı üzerine kömür ve çelik gibi sınırlı endüstrilerden ekonominin tüm sektörlerini kapsayacak daha geniş çaplı bir entegrasyona geçilmesine karar verilmiştir. Böylece 25 Mart 1957'de güçlü bir ortak pazar yaratılması doğrultusunda Roma Antlaşması imzalanarak Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kurulmuştur. Yine aynı antlaşmayla nükleer enerjinin barışçıl amaçlarla kullanılmasını sağlamak amacıyla Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) oluşturulmuştur. Daha sonra 1967'te imzalanan Füzyon (birleştirme) Antlaşması ile Paris ve Roma Antlaşmaları ile kurulan AKÇT, AET ve EURATOM yürütme organları birleştirilerek her üç topluluğun adı Avrupa Toplulukları (AT) olarak değiştirilmiştir.⁸⁹

---

⁸⁹ İrfan Kaya Ülger, *Avrupa Birliği'nin ABC'si*, Sinemis Yayınları, ANKARA, Kasım 2005, s.10-15

Avrupa Topluluklarının Roma Antlaşması ile oluşturdukları bütünleşme süreci, özünde sosyal değil daha çok ekonomik temellere dayalı olarak başlamıştır.⁹⁰ Topluluğun ekonomik hedeflerinin gerçekleştirilmesi; öncelikle işsizlik, enflasyon, dengeli kalkınma, işgücü piyasasının yeniden düzenlenmesi, ücret ayarlamaları, yeni teknolojilere uyum gibi birçok mevcut ve olası ekonomik sorunlara karşı etkin çözümlerin üretilmesini gerekli kılmaktaydı. Bu sorunların aşılmasında, hükümetlerin tek başına aldıkları kararlar çerçevesinde üretilen çözümler, gerek Topluluk düzeyinde gerekse ulusal düzeylerde yetersiz kalmıştır. Bu nedenle hükümetlerin etkin ekonomi politikalarının belirlenmesi ve uygulanması aşamasında sosyal tarafların destek ve işbirliğine olan ihtiyaçları artmıştır.⁹¹ Bu anlamda ekonomik temellere dayanan Roma Antlaşması sosyal hükümlere yer vermesine rağmen, AET'ye sosyal politika ile ilgili düzenleme yapma yetkisi vermemiştir. Dolayısıyla Birlik, üye ülkelerin uygulayacağı sosyal politikaları kendi inisiyatifine bırakmıştır. Antlaşmanın 118. maddesinde, Topluluk endüstri ilişkilerinin sosyal taraflar arası sosyal diyaloga dayandırılması öngörülmüştür. Bu doğrultuda Roma Antlaşmasıyla kurulan Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komite (AESK) sosyal tarafların ve diğer çıkar gruplarının temsil edildiği bir danışma organı olarak hayata geçirilmiştir.⁹²

1960'ların ortalarında sosyal politika alanındaki yükümlülüklerin yerine getirilmesinde ortaya çıkan güçlükler nedeniyle sosyal tarafların katıldığı komiteler oluşturulmuştur. Bu komiteler, AET'nin sosyal taraflarla diyalog anlayışının temelini oluşturmuş ve sosyal politika alanındaki raporların hazırlanmasında önemli işlevler görmüştür. Topluluğun ilk sosyal eylem programı olan "Sosyal Politikalar Hakkında Faaliyet Programı'nda" yer alan çalışanların ekonomik ve sosyal politika alanlarındaki karar alma süreçlerine katılması ve Avrupa düzeyinde toplu sözleşme yapmayı kolaylaştırıcı politikalar, sosyal diyalogun sistemleştirilmesi ve sosyal politikaların sosyal taraflar arası antlaşmalar ile uygulamaya geçirilmesi açısından önemli bir yapı taşı olmuştur.⁹³

⁹⁰ Aziz Çelik, Avrupa Birliği Sosyal Politikası: Gelişimi, Kapsamı ve Türkiye'nin Uyum Süreci, **Sendikal Notlar, Petrol-İş Dergisi Eki**, Şan Ofset, İstanbul, Kasım 2004, s.1

⁹¹ Özlem Işığçık, **Küreselleşme Süreci Çerçevesinde Sosyal Diyalog**, s.79

⁹² Zeki Parlak, "Avrupa Birliği'nde Sosyal Diyalog", **Tüm Yönleriyle Türkiye-AB İlişkileri**, Editör. Mustafa Aykaç ve Zeki Parlak, İstanbul: Elif Kitabevi, 2002. s.555-556

⁹³ S. Nazik Işık, **Avrupa Birliği Sosyal Politikasına Uyum Sürecinde Aday Ülke Türkiye'nin Öncelikleri**, Yayınlanmamış Tebliğ Notları, İstanbul, 9 Aralık 2000, s.3

1970’li yıllara kadar, Avrupa bütünleşmesinin sosyal boyutunun ortak pazarın kurulması ile dolaylı olarak gelişmesi öngörülmüş ve esas olarak ekonomik entegrasyona yönelik genişlemeler esas alınmıştır. Bu yüzden, sosyal politika uzun bir süre ekonomi politikası ile bağlantılı, bir başka deyişle, ekonomi politikasına yardımcı bir yan politika olarak süregelmiştir. 1970’lerin ilk yıllarına gelindiğinde Avrupa Konseyi; Topluluğun sosyal politika rolünün artırılması çerçevesinde, işçi-işveren örgütleri, Konsey ve Komisyon temsilcileri arasında Topluluk düzeyinde danışmayı teşvik eden yarı-korporotist yeni kurumların kurulmasını öngörmüştür. Bu bağlamda, 1970-1978 arasında bazı sosyal ve makro-ekonomik konuları müzakere etmek amacıyla bir dizi üçlü sosyal diyalog konferansı yapılmıştır. Yine 1970 yılında Konsey kararıyla; Konsey, Komisyon , işçi ve işveren örgütlerinin 18’er üye ile temsil edildiği dördü yapıdan oluşan Daimi İstihdam Komitesi (DİK) istihdam politikasında koordinasyonu kolaylaştırmak için kurulmuştur. 1970 yılından itibaren DİK çerçevesinde sosyal taraflar, Konsey ve Komisyon temsilcileriyle yılda iki kez endüstriyel yeniden yapılanma, mesleki eğitim, gençlerin emek piyasasına girişinin kolaylaştırılması, kadın ve erkekler için fırsat eşitliği, uzun dönem işsizlerin emek piyasasına entegrasyonu ve istihdam durumu gibi konuları görüşmek üzere toplanıyordu. Ancak, işveren temsilcisi Avrupa İşveren Konfederasyonu (UNICE) bu tip girişimlere katılmasına rağmen, merkezileşmiş bir Avrupa sosyal politikasına meşruiyet kazandırmak için bağlayıcı kararlar alınmasına sürekli karşı çıkmıştır.⁹⁴

Sosyal Diyalog, Roma Antlaşması’nda ortaya konan bir kavram olmasına karşın yalnızca 1980’lerde ön plana çıkabilmiştir. 1980’li yılların başlarında, üye devletler ortak pazar entegrasyonunun sosyal politika tedbirlerini de beraberinde getirmeyeceğini anlamışlar ve bu kapsamda Avrupa Komisyonu, 1981 yılında Avrupa Sosyal Alanı’nın tanımını yapmıştır. Avrupa Komisyonu; sosyal diyalogun güçlendirilmesine, sosyal koruma alanında daha etkili işbirliğinin ve danışma prosedürünün ortaya konmasına ve istihdam konusunun AET politikasını belirleyen unsurlardan biri haline getirilmesine bu tanımında yer vermiştir.

1985 yılında Jacques Delors’un Komisyon başkanı olmasıyla, Avrupa Sosyal Alanı fikri güçlenmeye ve sosyal politika yeniden önem kazanmaya başlamıştır. Ortak pazara yeni bir boyut ve derinlik kazandırmak isteyen bir girişimin sosyal politikayı ihmal etmesi durumunda başarısız olacağını savunan Delors, sosyal

⁹⁴ Zeki Parlak, “Avrupa Birliği’nde Sosyal Diyalog”, s.557-596

politika alanında yaşanan tıkanıklığın aşılmasının Topluluk düzeyinde sosyal diyalogun güçlendirilmesi ile mümkün olacağına inanmaktaydı. Delors, sosyal taraflar arasında başlayacak diyalog sonucunda hazırlanacak önerilerin Komisyon tarafından daha çabuk kabul edileceğini düşünüyordu.⁹⁵ Bunun sonucu olarak Avrupa düzeyinde sosyal ve ekonomik sorunları tartışmak üzere sosyal diyalog 1985 yılında “Val Duchesse Social Dialogue” süreci olarak başlatılmış; Avrupa İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ETUC), UNICE ve Kamuya Açık İşletmeler Merkezi (CEEP) düzenli bir şekilde bir araya gelerek ortak çalışma yapma konusunda anlaşmaya varmışlardır.⁹⁶

1986’da Lahey’de imzalanan Avrupa Tek Senedi, (ATS) AET sosyal diyalogunun temelini oluşturan Roma Antlaşmasının 118. maddesine 118a ve 118b maddelerini eklenmiştir. Böylece Topluluğa, çalışanların sağlık ve güvenliğinin korunması için hukuki yetki ve işçi-işveren örgütleri arasında sosyal diyalogun geliştirilmesi için çaba gösterme görevi verilmiştir. Ayrıca bu alanlarda nitelikli oy çokluğu ile karar alınmasının da yolu açılmıştır. Böylece 1987’de yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi ile sosyal diyalog Topluluğun resmi hedefleri arasına alınmıştır. AET’de sosyal diyalogu geliştirmeye yönelik bir diğer girişim 1989’da yapılan II. Egmont Zirvesidir. Bu zirvede, sosyal tarafların Topluluk düzeyinde sosyal diyalog çabalarını sürdürmeye kararlı oldukları ve sosyal diyalogu daha çok geliştirme ve sosyal çözümlerin üretilmesinde yasama ile anlaşma arasında bir denge oluşturması kararı çıkmıştır.⁹⁷ Ayrıca bu toplantıda taraflar sosyal diyalogu geliştirmek ve bu konudaki görüşleri değerlendirmekle görevli strateji oluşturma grubu ile eğitim ve öğretim konuları ve Avrupa işgücü piyasasıyla ilgili iki çalışma grubu oluşturulmuştur.⁹⁸

Bu gelişmelerin ardından 11 üye devlet, 1989 yılında gerçekleştirilen Strazburg Zirvesi’nde, ortak pazarı daha sosyal bir boyuta taşıyan “İşçilerin Temel Sosyal Hakları Hakkında Topluluk Şartı’nı” (Topluluk Sosyal Şartı) imzalamışlardır. İngiltere ise bu Şart’ı imzalamayı reddetmiştir. Avrupa Sosyal Şartı gerek Avrupa gerekse üye ülkeler için işyeri ve işkolu düzeyinde kurulan sosyal diyalogla ilgili

⁹⁵ Aziz Çelik, a.g.m, s.4

⁹⁶ Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Sektörel ve Bölgesel Politikalar Dairesi Başkanlığı, “Avrupa Köprüleri - Sosyal Politika ve İstihdam”, **Sosyal Politika ve İstihdam Konulu Eğitim Semineri Bilgi Notu**, 20 Temmuz 2004, s.2

⁹⁷ Zeki Parlak, “Avrupa Birliği’nde Sosyal Diyalog”, s.560

⁹⁸ TİSK, **Dünya’da ve Türkiye’de Sosyal Diyalog**, s.61

ayrıntılı hükümlere yer vermesine rağmen Şart'ın sadece bir bildirme niteliğinde olması ve üye ülkeler açısından yaptırım gücünün bulunmaması sosyal diyalog açısından önemli bir yenilik getirememiştir.⁹⁹

Topluluk, 1990'lı yıllarda sosyal politika ve istihdam alanlarına ilişkin olarak aldığı kararlarda, yeni trendleri de göz önünde bulundurmamak durumunda kalmıştır. Bu yıllarda, işçiler ve işçi sendikaları lehine olan ekonomik güç dengesi, işverenlerin ve yöneticilerin lehine değişmiş ve 1990'larda yaşanan büyük kriz, işsizlik ile mücadelenin Topluluğun temel öncelikleri arasına alınmasına yol açmıştır.

1992'de resmi adı Avrupa Birliği Antlaşması (ABA) olan ve Avrupa Birliği'ni (AB) kuran Maastricht Antlaşması Topluluğun kurucu antlaşması olan Roma Antlaşması'nda köklü değişiklikler yapmıştır. 01 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile Ekonomik ve Parasal Birlik'in yanı sıra siyasal birliğin de kurulması kararlaştırılmıştır.

Maastricht Antlaşması öncesi, yapılan zirvede üye ülkelerin çoğunluğu sosyal koşulların birbirine yakınlaştırılarak, sosyal politika alanında ortak bir politikanın belirlenmesini konusunda görüş birliğine varmışlardı. Fakat, İngiltere ortak sosyal politika konusunda diğer ülkelerle görüş birliğinde olmadığını belirterek, bu konuda veto hakkını kullanmıştır. Bu nedenle Maastricht Antlaşması müzakereleri sırasında sosyal politika konusunda bir anlaşmaya varılamamış ve sonuç olarak bazı sosyal politika düzenlemelerinde "oy birliği" bazılarında ise "nitelikli çoğunluk" ile karar alınması kabul edilmiştir. Bu gelişmelerin ardından, sosyal politika alanında Maastricht Antlaşması sonrası, diğer 11 üye ülke arasında anlaşma sağlanarak, 1989 Avrupa Sosyal Şartı ile belirlenen hedefler doğrultusunda Sosyal Politika Protokolü (SPP) ve Sosyal Politikaya İlişkin Anlaşma (SPA) imzalanarak, Maastricht Antlaşmasına eklenmiştir.

SPP, AB düzeyinde sosyal diyaloga nitelik ve içerik açısından kapsamlı değişiklikler getiren önemli bir hukuksal belgedir. Bu açıdan SPP ilk olarak Topluluğa, sosyal politika alanında doğrudan ve kapsamlı bir yasama yetkisi vermiştir. İkinci olarak, Protokol Topluluk iş hukukunun oluşturulmasında sosyal taraflara önemli bir rol vererek geleneksel ve informel sosyal diyalog ile ilgili

---

⁹⁹ Zeki Parlak, "Avrupa Birliği'nde Sosyal Diyalog", s.564

yenilikler getirmiştir. Son olarak ise Protokol etkin bir şekilde toplu iş hukukundan ziyade daha çok bireysel haklara odaklanmıştır.¹⁰⁰

SPP ile birlikte onun bir parçası sayılan SPA, İngiltere ve Kuzey İrlanda dışında üye ülkeler tarafından 1992 tarihinde imzalanmıştır. Sosyal Politika Antlaşması, Birlik düzeyinde sosyal taraflar arası diyalogu geliştirici hükümler getirmiştir. Antlaşma ile sosyal taraflara, Komisyona ortak öneride bulunarak yasama faaliyeti sürecine katılma, Komisyona yönerge taslakları hakkında görüş bildirme, Birlik düzeyinde sosyal tarafların aralarında anlaşarak yasa teklifinde bulunması gibi yetkiler tanınmıştır. Böylece sosyal partnerler AB içerisinde yarı-yasa koyucu (quasi-legislator) konumuna yükselmiştir.

Bu gelişmelerin ardından İngiltere’de muhafazakarların yerine İşçi Partisi’nin iktidara gelmesiyle İngiltere SPP’nin dışında kalma politikasından vazgeçmiştir. Böylece AB içinde “iki aşamalı Avrupa” durumu ortadan kalkmış ve Avrupa’da homojen bir sosyal politika yaklaşımı mümkün hale gelmiştir.

Maastricht Antlaşması, Roma Antlaşmasına sosyal alanda iki büyük değişiklik getirmiştir. Bu değişikliklerin ilki, Maastricht Antlaşması’nın sosyal tarafların Avrupa seviyesinde anlaşmalar yapmasına olanak tanınması ve diğeri ise bu anlaşmaların Avrupa Konseyi’nin bir kararı gibi geçerli olmasıdır. Sosyal taraflar ayrıca yaptıkları anlaşmaları ulus seviyesine de taşıma imkanına sahip olmuşlardır. Bu değişimler, toplu pazarlık uygulamasını ulusal seviyeden çıkararak ve sosyal tarafların özerkliğini temel alan bir sosyal modelin karakteristiğini Avrupa seviyesinde oluşturmuştur. Maastricht Antlaşması aslında sosyal tarafların politika oluşturma sürecine daha önce hiç görülmemiş bir yasal hak ile dahil olmasını kabul etmiştir.¹⁰¹ Başka bir ifadeyle Maastricht Antlaşması ile AB müktesebatının bir parçası haline gelen sosyal diyalog sistemi, AB düzeyinde iş dünyası ve işçi örgütlerinin sosyal politika ve istihdam konularında karar alma sistemine dahil olmasını sağlamıştır. Maastricht Antlaşması, AB düzeyinde işçi ve işveren kuruluşlarının ve bunlar arasındaki diyalogun önemini artırmıştır. Komisyon, işçi ve işverenler arasında Birlik düzeyinde istişare ve diyalogu geliştirmekle ve bu amaçla

¹⁰⁰ Zeki Parlak, “Avrupa Birliği’nde Sosyal Diyalog”, s.568-569

¹⁰¹ Hedva Sarfati, “The European Job Crisis And The Role Of Labour Market Flexibility And Social Dialogue”, Geneva, Switzerland, <http://www.newwork.com/Pages/Contributors/Sarfati/Social%20dialogue.html>, 08/09/2005

gerekli tedbirleri almakla görevlendirilmiştir.¹⁰² Ayrıca Maastricht Antlaşması'nın 2. maddesi, Birlik amaçlarından bir tanesinin “yüksek düzeyde istihdam ve sosyal koruma sağlamak suretiyle enflasyonist olmayan sürdürülebilir ekonomik büyümeyi teşvik etmek” olduğunu ortaya koymuştur. Bu doğrultuda, AB'nin sosyal alandaki gücü artırılmış, yetkileri de genişletilmiştir.

1997'de imzalanan ve 1999'da yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması ile Avrupa Topluluklarını kuran Roma Antlaşması'nda önemli değişiklikler yapılmıştır. 1990'larda, AB sosyal politika önlemlerinin çoğu, Sosyal Politika Antlaşması ve Topluluk Sosyal Şartı'na dayanıyordu. Amsterdam Antlaşması ile sosyal politika alanında sağlanan en önemli yenilik, SPP ve SPA'nın AT Antlaşmasına aktarılması olmuştur. Böylece SPA ayrı bir anlaşma olarak yürürlükten kalkmıştır. Avrupa Sosyal Şartı ilk kez Birliğin birincil hukuk normlarından biri haline gelmiştir. Ayrıca Antlaşma, birçok konuda üye ülkeler arasında daha sıkı işbirliğini düzenleyerek, sosyal diyalogun gelişmesine katkıda bulunmuş ve karar alma sürecinde Ekonomik Sosyal Komite'ye başvurulması gereken hususların da sayısını artırmıştır.

Ayrıca Amsterdam Antlaşması'na göre, artık Avrupa Komisyon'u sosyal politika alanında öneriler sunmadan önce, sosyal taraflara danışmak durumundadır. İkinci aşamada ise Komisyon önerinin içeriği konusunda tekrar sosyal taraflara danışarak görüşlerini istemektedir. Bu süreçte sosyal taraflar görüşlerini yazılı olarak Komisyon'a sunarlar. Bununla birlikte ikinci tur danışma aşamasında, sosyal taraflar kendi inisiyatifleri ile konuyu ele alıp aralarında bir anlaşma yapmayı da talep edebilirler. Bu sürecin sonunda taraflar aralarında bir anlaşmaya varırlarsa, bu anlaşma Bakanlar Konsey'i tarafından AB yönergesi olarak uygulamaya konulmaktadır. Bugüne kadar sosyal taraflar bu yolla; Ebeveyn İzni Çerçeve Anlaşması ve Yönergesi, Kısmi Süreli Çalışma Çerçeve Anlaşması ve Yönergesi, Belirli Süreli Çalışma Çerçeve Anlaşması ve Yönergesi ve İş Kaynaklı Stres konusunda Çerçeve Anlaşmasını AB çerçevesinde uygulamaya geçirmişlerdir.¹⁰³

Amsterdam Antlaşması ile, istihdam politikasının AB düzeyinde kordinasyonu öngörülmüştür. Kasım 1997'de yapılan Lüksembourg İstihdam Zirvesinde 5 yıl geçerli olmak üzere bir istihdam kılavuzu hazırlanmıştır.

¹⁰² TİSK, **Üçlü Anlaşmalar ve Ekonomik Sosyal Konseyler**, s.9

¹⁰³ Öner Eyrenci, “Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda Sosyal Diyalog ve İşçilerin Yönetime Katılması”, **AB-Türkiye ve Endüstri İlişkileri**, Editör: Alpay Hekimler, Beta Basım AŞ, İstanbul, 2004, s.458-459

Lüksembourg Zirvesi; istihdamla ilgili yıllık problemlerin tanımlanması, gündemin belirlenmesi, politika oluşturulması, uygulama ve sonuçların değerlendirilmesi süreçlerine sosyal partnerlerin katılımını ve hem ulusal hem de AB düzeyinde istihdam politikasının uygulanmasında sosyal partnerlerin aktif rol oynamasını mümkün kılmıştır. Böylece ilk kez sosyal partnerlere bir politika takip sürecinde rol verilmiş ve AB organlarının sorumluluk alanlarında sosyal partnerlerden Avrupa İstihdam Politikası için katkı beklenmiştir.¹⁰⁴

Amsterdam Antlaşması, sosyal tarafların kendi aralarında gerçekleştirecekleri görüşmeler ve müzakereler yoluyla “Avrupa Sosyal Modeli” üzerinde daha fazla söz sahibi olmalarına olanak sağlamıştır. Son yıllarda ise özellikle işsizlik sorunu karşısında sosyal taraflar diyalog sürecini geliştirerek makro-ekonomik politikaların belirlenmesi ve uygulanmasında etkin olmaya başlamışlardır. Bu doğrultuda 1999 yılında AB üyeleri arasında “Avrupa İstihdam Paketi” (European Employment Pact) yapılmıştır. 2002 yılının Temmuz ayında ise sosyal taraflar tele-çalışma (telework) ile ilgili bir çerçeve anlaşma daha imzalamışlardır.¹⁰⁵

Şubat 2001’de imzalanan Nice Antlaşması’nın sosyal hükümler kısmında, AB’ye üye devletlerin örgütlü işçi ve işveren kesimlerinin çıkarlarının Birlik tarafından temsil edilmesi yer almıştır. Ayrıca, yine Anlaşma’da ortak karar oluşturmaya ilişkin faaliyetlerin Topluluk tarafından desteklenmesi ve tamamlanması öngörülmüştür.¹⁰⁶

AB düzeyinde sosyal diyalog; Avrupa Sosyal Modeli’nin temel unsuru, genişleyen AB’de iyi yönetişimin anahtarı ve ekonomik sosyal reformların itici gücü olarak görülmektedir. Bugüne kadar sosyal ortaklar kendi aralarında annelik/babalık izni, part-time istihdam, iş kontratları, telefonla müşteri hizmetleri, hayat boyu mesleki eğitim ve telework çalışma konularında anlaşmalar imzalamışlardır.¹⁰⁷ Bunun da ötesinde Laaken’de 2001’de yapılan “Sosyal Zirve” toplantısında AB’nin sosyal tarafları sosyal diyalogu geliştirebilmek için uzun vadeli bir ortak çalışma programı hazırlamaya karar vermişlerdir. Bu program, rekabet edebilirlik ve

¹⁰⁴ Zeki Parlak, “Avrupa Birliği’nde Sosyal Diyalog”, s.574-575

¹⁰⁵ Ahmet Selamoğlu, “Avrupa Birliği ve Avrupa İşçi Sendikaları”, **AB-Türkiye ve Endüstri İlişkileri**, Editör: Alpay Hekimler, Beta Basım AŞ, İstanbul, 2004, s.218

¹⁰⁶ Yurdagül Önal, **Avrupa Toplulukları Ekonomik Sosyal Komitesi ve Türkiye’de Ekonomik Sosyal Konsey**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2003, s.37

¹⁰⁷ TOBB, “**AB İle İlişkilerde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü**”, **Türkiye İktisat Kongresi Çalışma Grubu Kapsamında Hazırlanan Rapor**, s.6

geniştirilmiş AB'deki dayanışma konularında sosyal tarafların yeni görevler üstlenmesini öngörmektedir.¹⁰⁸ Taraflar Sosyal Zirve'de sundukları ortak bildiriye 2003-2005 yıllarını kapsayan ortak bir çalışma programı belirleyerek sosyal diyalog sürecini daha etkin ve özerk bir yapıya kavuşturma kararlılıklarını AB hükümet ve devlet başkanlarına iletmişlerdir. Kasım 2002 tarihinde açıkladıkları çalışma programında sosyal ortaklar istihdam, genişleme ve işgücü hareketliliği ana başlıkları altında ortak girişim hedeflerini belirlemişlerdir. AB Komisyonu da bu girişime destek vermiş, sosyal ortakların aralarında eşgüdümü artırmaları ve AB mevzuatı dışında da aralarında bağlayıcı anlaşmalar yapmaları yönünde cesaret vermiştir. Ayrıca, AB Komisyonu Lizbon süreci hedeflerinin gerçekleştirilmesinde sosyal ortakların katılımının daha etkin bir hale getirilmesi için danışma sürecini güçlendirmeyi hedeflemektedir.¹⁰⁹

Son birkaç yılda AB seviyesinde sosyal diyalog gelişmeleri üç ana alanda ilerlemektedir. Bunlar ilk olarak, AB'nin 2010'a kadar dünya'da en dinamik ve en rekabetçi bilgiye dayalı ekonomi olma amacını güden Lizbon Stratejisi hedeflerini tutturmak; ikicisi, AB'nin genişleme süreci için hazırlanmak ve üçüncü olarak ise, AB seviyesinde hükümet etmeyi gerçekleştirmenin bir yolu olarak sosyal diyalogu geliştirmektir. Bu doğrultuda Sosyal partnerler zaten sosyal politikanın formüle edilmesinde anahtar rol oynamayı elde etmişlerdir.¹¹⁰

Tablo 1: Avrupa Birliği Düzeyinde Sosyal Diyalogun Geçirdiği Evreler
(1985-2005)

1985	Val Duchesse ikili sosyal diyalogunun başlaması. Sosyal partnerler ortak görüşlere vardılar.
1993	Maastricht Sosyal Politika Protokolü. Sosyal partnerler uygulanacak direktif önerileri ile ilgili anlaşmalar yapmaya başladılar
1997	Amsterdam Antlaşması ile SPP ve SPA AT Antlaşmasına aktarıldı.
2001	Sosyal partnerlerin Leaken Zirvesi'ne ortak katkıları
2002	İlk kez üye ülkelerdeki sosyal partnerler belirli prosedürlere ve çalışmalara uygun olarak sosyal partnerler tarafından uygulanacak anlaşmalara vardılar. Sosyal partnerlerin bağımsızlığı çalışma programı (2003-2005)

Kaynak:European Commission, Industrial Relations Developments In Europe 2002, Luxembourg , p.3

¹⁰⁸ İsmet Sipahi, a.g.e, s.39-40

¹⁰⁹ TOBB, a.g.r, s.6

¹¹⁰ European Commission, Directorate-General For Employment And Social Affairs, **Industrial Relations Developments In Europe 2004**, Brussels, p.3

2 AVRUPA BİRLİĞİ'NİN SOSYAL PARTNERLERİ

Sendikaların ve işveren örgütlerinin Avrupa düzeyindeki birlikleri, yerleşik prosedürlere uygun olarak, Avrupa istihdam ve sosyal politikasının biçimlenmesinde önemli roller üstlenmektedirler. 1985 yılında UNICE, ETUC ve CEEP düzenli bir şekilde bir araya gelerek ortak çalışma yapma konusunda anlaşmaya varmışlardır. 1992'de yapılan SPP ve onun eki olan SPA ile sendikalar ve işveren örgütleri, Avrupa kurumlarına tavsiyelerde bulunan uzman danışma makamları haline getirmiştir.

Maastricht Antlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle Antlaşmanın 137. maddesine göre, Komisyon, istihdam, çalışma koşulları, işçi sağlığı ve iş güvenliği, sosyal güvenlik ve sosyal koruma gibi çalışanları ilgilendiren bir dizi konuda teklif hazırlamadan önce sosyal taraflarla görüşmek zorundadır. Antlaşmanın 138. maddesi ise bu danışmanlık sürecine iki ayrı olanak tanımıştır. Buna göre taraflar, komisyon tarafından kendilerine getirilen konularda görüşlerini oluşturup Komisyona bildirebileceklerdir. Ayrıca Komisyon'un görüş sorduğu konuları taraflar görüşüp pazarlık konusu yapabileceklerdir. Bu şekilde sosyal partnerler, yaptıkları müzakere sonrasında uzlaştıkları noktaları AB düzeyinde geçerli bir düzenlemeye dönüştürme imkanına sahiptirler.¹¹¹

1997 yılına kadar sosyal taraflar arasındaki görüşmeler, yasal zemine dayalı olmadan yürütülmüştür. 1997 tarihli Amsterdam Antlaşması ile, işçi ve işveren örgütleri istihdam ve sosyal politikada daha fazla rol üstlenmeye başlamış ve birer ortak karar alıcı haline gelmişlerdir. Artık, sosyal ortaklar kendi aralarında anlaşarak buldukları çözüm yollarının, Avrupa hukukuna dönüşmesi için Avrupa kurumlarına sunmaktadırlar. Böylece işçi ve işveren örgütleri, istihdam ve sosyal politika alanlarında gerek yasa yapma gerekse politika oluşturma süreçlerinde daha büyük önem kazanmışlardır.¹¹²

Şimdi AB endüstri ilişkileri ve sosyal politikasında etkin rol oynayan sosyal partnerler olarak nitelendirdiğimiz ETUC, UNICE ve CEEP'i ana hatlarıyla inceleyelim.

¹¹¹ Meryem Koray, **Avrupa Toplum Modeli? Nereden Nereye**, Basisen Yayını, Yayın No:31, İstanbul, Ekim 2002, s.258

¹¹² Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciği, **Avrupa Birliği, İstihdam ve Sosyal Politika**, <http://www.deltur.cec.eu.int>, 03/10/2003

2.1 ETUC

Avrupa Sendikalar Konfederasyonu'nun (ETUC) kuruluşu AKÇT'nin kuruluşunu izleyen yıllara kadar gitmektedir. Sendikaların Avrupa düzeyinde örgütlenmesi, 1951'de AKÇT'nin kurulmasının ardından, özgür maden ve çelik sendikalarının 1952'de bir araya gelmesiyle gerçekleşmiştir. Roma Antlaşması'nın 1958'de yürürlüğe girmesiyle bu anlaşmayı imzalayan altı ülkenin konfederasyonları "Avrupa Sendika Sekreterliği'ni" (ETUS) kurmuşlardır. 1969 yılında AET'ye üye ülkelerin ulusal sendikaları, özellikle Alman Sendikaları Federasyonu (DGB) ve İngiliz Sendikaları Kongresi'nin (TUC) girişimiyle bu yapı "Avrupa Serbest Sendikalar Konfederasyonuna" dönüşmüştür. Daha sonra AET ve Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (EFTA) üyesi ülkelere oluşan 17 konfederasyon 9 Şubat 1973'te Avrupa Sendikalar Konfederasyonu'nu kurmuştur.¹¹³

ETUC, yapı itibariyle Birliğe özgü bir örgüt olmayıp, Avrupa çapında AB'ye üye ve aday ülkelerin hemen hemen bütün işçi tepe örgütlerini bünyesinde bulundurmaktadır. Konfederasyon'un bugün 35 Avrupa ülkesinden 79 Ulusal Sendika Konfederasyonu ile 11 Avrupa İş Kolu Federasyonundan oluşan yaklaşık 60 milyondan fazla üye işçisi bulunmaktadır. Konfederasyon içinde AB üyesi ülkelerin temsil oranı yaklaşık %85 civarındadır.¹¹⁴ Türkiye'den Türk-İş, DİSK, KESK ve Hak-İş ETUC üyesi işçi konfederasyonlarıdır.

ETUC, sendikaların AB'nin Konsey, Komisyon ve Parlamento gibi kurumlarında doğrudan temsil edilmelerini sağlamanın yanı sıra istihdam, sosyal konular ve makro-ekonomik politika gibi alanlarda, AB'nin sosyal taraflarla yapacağı çok yönlü ve yoğun danışma yoluyla AB'nin yasama ve politika oluşturma süreçlerine de katılmalarını sağlamıştır.¹¹⁵ Bununla birlikte ETUC bugüne kadar ikili diyalog çerçevesinde annelik/babalık izni, part-time istihdam, iş kontratları, telefonla müşteri hizmetleri, hayat boyu mesleki eğitim ve telework çalışma alanlarında anlaşmalar imzalamıştır.

ETUC temelde Avrupa'da sendikal hareketin tek temsilcisi olarak AB kurumları arasında güçlü bir konuma sahip olmak, Avrupa Parlamentosu'nda özellikle istihdam ve sosyal konularla ilgili Komite'lerde etkin lobi faaliyetinde

¹¹³ Zeki Parlak, "Avrupa Birliği'nde Sosyal Diyalog", s.586,

¹¹⁴ www.etuc.org

¹¹⁵ Osman Yıldız (Derleme), Türkiye-AB Sendikal Koordinasyon Komisyonu, **AB ve Sosyal Partnerleri**, Aydoğdu Ofset, Ankara, Mayıs 2003, s.67

bulunarak karar alma sürecini etkilemek ve güçlü bir sosyal taraf olarak işverenlerle AB düzeyinde pazarlık ve uzlaşma sürecini devam ettirmek eğilimindedir. Bir baskı ve çıkar grubu olarak çalışanların çıkarlarını savunan ETUC, 1991 yılından sonra Avrupa sözleşme alanı yaratıp yerleştirmeyi temel amaç olarak benimsemiş ve sosyal Avrupa'nın ateşli savunucularından biri olmuştur. Maastricht Antlaşması sonrasında imzalanan Sosyal Politika Protokolü ile başlayan süreçte ETUC endüstri ilişkileri ve sosyal politika alanlarında AB'nin temel kurumlarından biri haline gelmiş ve ayrıca müzakere ve pazarlık rolünü pekiştirmiştir. Günümüzde ETUC, AB kurumlarının desteğinin ötesinde tabandan gelen geniş katılımlı desteğe sahip Avrupa çapında bir kitle örgütüne dönüşmeyi hedeflemektedir.¹¹⁶

ETUC, Avrupa düzeyinde çapraz sektörel sendikal örgütlerin tek temsilcisi olarak Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi, Avrupa Konseyi ve AB tarafından tanınan Avrupa sosyal partnerlerinden biridir.¹¹⁷

2.2 UNICE

UNICE, ortak pazarın kuruluşuna katılmak ve AET içinde etkin bir role sahip olmak amacıyla 1958 yılında Brüksel'de kurulmuştur. 1987 yılında ismi Avrupa Sanayi Odaları ve İşveren Konfederasyonları Birliği olarak değiştirilmiştir. UNICE AT'ye üye ülkelerle sınırlı olmayıp, diğer Avrupa ülkelerini de kapsayan bir yapıya sahiptir.¹¹⁸ UNICE bugün AB ülkelerinden, Avrupa Ekonomi Alanı ülkelerinden ve bazı orta ve doğu Avrupa ülkelerinden toplam 33 ülkeden toplam 39 ulusal sanayi ve işveren federasyonundan oluşmaktadır.¹¹⁹ Bu kapsamda örgütte iki türlü üyelik vardır. Birincisi, sadece AB üyesi ülkelerin ulusal örgütleri ve federasyonlarından oluşan üye federasyonlar ve ikincisi ise, örgüte ortak olmayı talep eden AB üyesi yada aday ülkelerinden oluşan ortak federasyonlardır. Türkiye'den TİSK ve TÜSİAD 1988'den beri örgütün ortak federasyonu niteliğinde üyeleridir.¹²⁰

UNICE geleneksel olarak AB düzeyinde sosyal politika ve endüstri ilişkileri düzenlemelerine karşı çıkmakta ve benzer şekilde AB düzeyinde toplu pazarlık girişimlerini de reddetmektedir. UNICE'nin temel yaklaşımı, endüstri ilişkilerini mümkün olduğu kadar mikro düzeyde ya da işyeri seviyesinde tutmak ve endüstri

¹¹⁶ Ahmet Selamoğlu, a.g.m, s.217

¹¹⁷ www.etuc.org

¹¹⁸ Zeki Erdut, **Avrupa Topluluğu'na Üyelik Bakımından Türk Endüstri İlişkilerinin Değerlendirilmesi**, Kamu-İş Yayını, Ankara, 1992, s.91

¹¹⁹ www.unice.org

¹²⁰ Osman Yıldız (Derleme), a.g.e, s.91

ilişkilerinin ulusal geleneklere uygun olmasını sağlamaktır. Bununla birlikte, işçilerin serbest dolaşımı ve çalışma ortamının iyileştirilmesine yönelik politikaların geliştirilmesi gibi konularda AB düzeyinde düzenlemeler yapılmasını da desteklemektedir.¹²¹

2.3 CEEP

CEEP 1961 yılında kurulmuş olup, AT'ye üye ülkelerde sanayi, ticaret, maliye ve hizmetler sektöründe faaliyet göstermekte olan kamu işletmelerini, Avrupa düzeyinde bünyesinde toplamıştır.¹²² CEEP'in başlıca görevi, üyelerini AB kurumları ve örgütleri, ajanslar vs. nezdinde temsil etmektir. Bu bağlamda AB Antlaşması çerçevesinde, topluluk politikalarının temel hatları ile ilgili danışma ve işbirliği çalışmalarına katılmaktadır. Ayrıca bir sosyal ortak olarak, sosyal diyalog ve müzakere ile ilgili imtiyaz ve sorumluluklarını da yerine getirmektedir.¹²³ Merkeze, Topluluk üyesi ülkelerdeki kamu işletmeleri üye olabileceği gibi, kamu işletme grupları da üye olabilmektedir. Bu anlamda, hukuki biçimi ne olursa olsun, hangi ülkede yer alırsa alsın, kamu iştirakleri veya kamu hukukuna tabi diğer tüzel kişiler, kamu işletmesi olarak kabul edilmektedir.¹²⁴ CEEP'in bugün 20'nin üzerinde ülkede birkaç yüz birlik, işveren ve organizasyon üyesi bulunmaktadır.¹²⁵ Merkeze Türkiye'den yalnız Türkiye Kamu İşletmeleri Birliği (TKİB) üyedir.

3 AVRUPA BİRLİĞİ EKONOMİK VE SOSYAL KOMİTESİ

AB organları arasındaki en önemli sosyal diyalog organı Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi'dir (AESK). AESK, işçilerin, işverenlerin ve çeşitli sosyo-ekonomik çıkar grupları temsilcilerinin Toplulukla ilgili konularda kendi görüşlerini ifade etme fırsatı buldukları bir danışma meclisidir. AESK 1957'de AET'yi kuran Roma Antlaşmasının 193-198. maddeleri ile düzenlenerek kurulmuştur.¹²⁶ 1957 Roma Antlaşması ile kurulan Komite'nin, Birliğin karar alma sürecinde ayrı bir yeri ve önemi vardır. AESK, Avrupa Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu ile Konsey arasında çeşitli sosyo-ekonomik çıkar gruplarının temsilcilerinin katıldığı bir meclis

¹²¹ Zeki Parlak, "Avrupa Birliği'nde Sosyal Diyalog", s.580-581

¹²² Zeki Erdut, a.g.e, s.92

¹²³ Osman Yıldız, a.g.e, s.97

¹²⁴ Zeki Erdut, a.g.e, s.92

¹²⁵ www.ceep.org

¹²⁶ The Social Dialogue In the EU <http://eu.arbeiterkammer.at/www-2867.html>, 08/09/2005

ve aynı zamanda sivil toplum örgütlerinin bilgilendirilmesi ile onların görüşlerinin değerlendirildiği bir forum niteliğindedir.¹²⁷

AESK'nın görev ve yetkileri imzalanan Tek Pazar (1986), Maastricht (1992), Amsterdam (1997) ve Nice (2001) Antlaşmaları ile sürekli artırılmıştır. Böylece AESK, AB'nin karar alma mekanizmasında istişari nitelikte özek bir konuma sahip olmuştur. Amsterdam Antlaşması yürürlüğe girdikten sonra Konsey, Komisyon ve Parlamento'nun yeni istihdam politikaları, sosyal politika, yeni sosyal koruma kanunları, kamu sağlığı, tüketiciler, çevre ve fırsat eşitliği konularında Komiteye danışması zorunlu hale gelmiştir.¹²⁸ AESK'nın bu konularda aldığı bütün kararlar danışma niteliğinde olup bağlayıcılık taşımamaktadır.

AB Antlaşması'nın Nice Antlaşması'yla değiştirilen 257. maddesi AESK üyelerini; üreticiler, çiftçiler, taşıyıcılar, işçiler, tüccarlar, zanaatkarlar, serbest meslek temsilcileri, tüketiciler ve kamu yarına çalışan kurum temsilcilerini temsil eden sivil toplum örgütü temsilcileri olarak belirlemiştir. Görev süreleri yenilenebilen Komite üyeleri 4 yıllık süre için AB Konseyi tarafından nitelikli oy çokluğu ile atanmaktadır. AB'nin 2004'teki son genişlemesinden sonra AESK'nın üye sayısı 317'ye yükselmiştir. Komite üyelerinin ülkelere göre dağılımı, ülkelerin Avrupa Parlamentosu'ndaki ağırlıklarına göre tespit edilmektedir. AESK üyelerinin AB ülkelerine göre dağılımı tablo 2'de ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

Tablo 2: AESK Üyelerinin AB Ülkelerine Dağılımı

Almanya	24	Belçika	12	Litvanya	9
Fransa	24	Hollanda	12	Estonya	7
İtalya	24	Macaristan	12	Letonya	7
İngiltere	24	Portekiz	12	Slovenya	7
İspanya	21	Çek Cum.	12	Lüksembourg	6
Polonya	21	Finlandiya	9	G. Kıbrıs	6
Avusturya	12	İrlanda	9	Malta	5
Yunanistan	12	Danimarka	9		
İsveç	12	Slovakya	9		

Kaynak: http://europa.eu.int/institutions/eesc/index_en.htm,09/10/2005

¹²⁷ Cem Kılıç, M. Çağlar Özdemir, "Avrupa Birliğinde Sosyal Diyalog" **AB-Türkiye ve Endüstri İlişkileri**, Editör: Alpay Hekimler, Beta Basım AŞ, İstanbul, 2004, s.295

¹²⁸ The Social Dialogue in the EU, <http://www.eu.arbeiterkammer.at/-2867.html>, 08/09/2005

AB üyesi ülke temsilcilerinden oluşan Komite Genel Kurulu'nda üç grup yer almaktadır. Bunlar:

İşverenler grubu üyeleri; kamu ve özel sektör sanayi kuruluşları ile küçük işletmeler, sanayi odaları, toptan ve perakende satış yapan ticaret erbabı, banka ve sigorta kuruluşları ve tarım ve taşımacılık sektörlerinden gelmekte ve Avrupa'daki işveren örgütlerinin çıkarlarını ve düşüncelerini temsil etmektedir. İşverenler Komite içerisinde 106 üye ile temsil edilmektedir. Ayrıca grup, UNICE, CEEP, Avrupa Sanayi ve Ticaret Odaları Birliği (EuroChambers) ile düzenli olarak bilgi alışverişinde bulunmaktadır.

İşçi grubu üyelerinin büyük çoğunluğu ETUC üyesi olan ulusal düzeydeki işçi sendikalarından gelmektedir. Diğer üyeler de, Yönetim ve İdari Memurlar Organizasyonuna bağlıdır. Avrupa işçilerinin görüşleri Komite'nin toplantı gündemine bu grup aracılığı ile iletilmektedir. İşçi kesimi Komite içerisinde 108 üye ile temsil edilmektedir.

Değişik çıkar grupları içerisinde; çiftçi birlikleri, kooperatifler, çevre örgütleri, kadın hakları, sakatlar, tüketici koruma dernekleri gibi sivil toplum örgütlerinin yanı sıra avukatlık, doktorluk, eczacılık gibi değişik serbest meslek kuruluşlarının temsilcileri ve yerel yönetimlerin temsilcileri yer almaktadır. Bu grup Komite içerisinde 98 üye ile temsil edilmektedir.

AESK, AB genelinde şimdiye kadar gerek kendi inisiyatifiyle gerekse de Birlik kurumlarının isteği üzerine sağlık, gençlik, kadın ve çocuk hakları, ekonomi, istihdam, eğitim, çevre ve bölgesel politikalarda çeşitli kararlar almış ve bu kararları Birlik kurumlarına göndermiştir. Daha sonra bu kararlar AB Resmi Gazetesi'nde yayımlanmıştır.¹²⁹

AESK'nın en önemli görevi, sivil toplum kuruluşlarını AB karar alma mekanizması içinde daha etkin kılmaktır. Bunun dışında Ekonomik ve Sosyal Komite'nin 3 ana görevi daha vardır. Bunlar:

- Konsey, Komisyon ve Amsterdam Antlaşması'ndan itibaren Parlamento'ya tavsiyelerde bulunmak,
- Sivil toplumun Avrupa birleşmesine daha katılımcı ve daha demokratik bir toplum anlamında katkısını sağlamak,

---

¹²⁹ TOBB, a.g.r, s.12

- Üye olmayan ülkelerdeki sivil toplum kurumlarıyla diyalog kurarak bu ülkelerde de benzer bir danışma yapısının oluşmasını teşvik etmektedir.

Ekonomik ve sosyal politikaların toplum üzerindeki olumsuz etkilerini paylaşım yoluyla azaltmak, bilgi toplumuna geçişi hızlandırmak ve ekonomik bütünleşmeyi gerçekleştirmek için AESK, AB üye ve aday ülkelerin ESK'ları ile sürekli irtibat halindedir. Bu nedenle dönem başkanı olan ülke, bu konularla ilgili konferanslar düzenlenmektedir.¹³⁰

Bunun yanında AESK bu görevlerini yerine getirme kapsamı içinde üç çeşit görüş yayınlama imkanına sahiptir. Bunlar:

- Avrupa Konseyi, Komisyonu ve Amsterdam Antlaşması'ndan itibaren Parlamentosu tarafından havale edilen konular hakkında görüş bildirme,
- Avrupa Konseyi, Komisyonu ve Parlamentosu'nun AESK'dan bir konuda özel görüş istenmesi halinde, o konu hakkında tetkik görüş bildirme,
- Komite'nin ilgi alanına giren herhangi bir konu hakkında kendi inisiyatifi ile görüş bildirmesi şeklindedir.

Komite'nin daimi temsilciliği bir büro, üç grup (işveren, işçi ve diğer çıkar grupları), altı çalışma grubu ve genel sekreterlikten oluşmaktadır. Başkan ve iki başkan yardımcısı iki yıllık dönemler için seçilmektedir. Komite daimi temsilciliğinde altı ayrı çalışma grubu yer almaktadır. Bunlar:

- Tarım, Kırsal Kalkınma ve Çevre Grubu
- Ekonomik ve Parasal Birlik ve Ekonomik ve Sosyal Birleşme Grubu
- İstihdam, Sosyal İlişkiler ve Vatandaşlık Grubu
- Dış İlişkiler Grubu
- Tek Pazar, Üretim ve Tüketim Grubu
- Ulaştırma, Enerji, Altyapı ve Enformasyon Topluluğu Grubudur.¹³¹

¹³⁰ Cem Kılıç, M. Çağlar Özdemir, a.g.e, s.297

¹³¹ Europa Economic and Soscial Commutee, www.esc.eu.int, 03/10/2005

4 AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNDE SOSYAL DİYALOG UYGULAMALARI

AB ülkelerinde sosyal diyalogu önemli ve işlevsel hale getiren kesimler arası Toplumsal (temel) Anlaşmalar ve Ekonomik Sosyal Konsey'ler Avrupa Sosyal Modeli'nin temel taşlarını oluşturmakta ve Birlik ülkeleri arasında farklı şekillerde uygulanmaktadır.

4.1 AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNDE TEMEL ANLAŞMALAR

AB ülkelerin en önemli özelliklerinden birisi, hükümetler ile sosyal tarafların bir araya gelerek yapıcı, ulusal menfaatlere uygun düşen, karşılıklı fedakarlıklar içeren anlaşmalar imzalamalarıdır. Avrupa'da sosyal diyalog sürecinin etkin ve istikrarlı bir şekilde işletilmesi sonucu, bazen işçi-işveren ikilisi, bazen de hükümet işçi-işveren üçlüsü arasında ekonomik ve sosyal sorunların çözümüne ve endüstriyel barışı sağlamaya yönelik anlaşmalar imzalanmaktadır. Bu anlaşmalar “kesimlerarası anlaşma”, “çerçeve anlaşması”, “ulusal çalışma anlaşması”, “istihdam ve ücretler anlaşması”, “gelirler politikası anlaşması” gibi değişik adlarla anılmaktadır.¹³²

AB ülkeleri artan uluslararası rekabet karşısında gerek işletme bazında gerekse ulusal bazda işçileri ve işverenleri işletmeyi ve istihdamı koruyup geliştirmek gibi ortak hedefler etrafında bir araya getirmiştir. Böylece kesimler arasında sosyal diyalog ve işbirliği zemini oluşturulmuştur. Ayrıca sanayi ötesi dönüşüm sürecinde ortaya çıkan çağdaş üretim ve yönetim teknikleri, (toplam kalite yönetimi, insan kaynakları yönetimi vb.) işçi ve işverenleri işbirliği ve sosyal diyaloga yöneltmiştir.¹³³

Bugün Avrupa'da, ulusal düzeyde hükümet, işçi ve işveren kesimleri arasında gerçekleşen anlaşmalar genellikle; ücretler, istihdam, işsizlik, verimlilik, yeni teknolojiler, eğitim, dengeli ekonomik büyüme, gelirler politikası ve rekabet gücünün artırılması gibi konuları içermektedir.¹³⁴

Şimdi AB ülkelerinde kesimler arasında imzalanan bazı Temel Anlaşma örneklerini kısaca inceleyelim.

¹³² TİSK, Üçlü Anlaşmalar ve Ekonomik Sosyal Konseyler, s.7

¹³³ TİSK, Hükümet-İşçi-İşveren Kesimleri Arasında Uzlaşma ve Üçlü Anlaşmalar, Yayın No:184, Ankara, Mayıs 1999, s.37

¹³⁴ Serkan Odaman, “Üçlü Danışma Kurulu”, s.9

4.1.1 İKİLİ ANLAŞMALAR

4.1.1.1 Belçika’da Kesimlerarası Anlaşma

Belçika’da sosyal taraflar arasında 8 Aralık 1998’de imzalanan “Kesimlerarası Anlaşmada”, ilerleyen yılların çalışma ilişkileri ve sosyo-ekonomik gelişmelerin bir değerlendirmesi yapılmış ve giderek artan işsizlik nedeniyle istihdamda istikrarı sağlayacak kesimler arası anlaşmayı imzalamışlardır. Taraflar anlaşma çerçevesinde, emek piyasası sorunlarının giderilmesinde işgücünün eğitimi, işgücü piyasasının iyileştirilmesi, işgücü maliyetlerinin azaltılması ve işgücünün uygun işe yerleştirilmesi gibi çeşitli önlemlerin alınması hususunda anlaşmışlardır.¹³⁵

4.1.1.2 Fransa’da Çerçeve Anlaşma

Fransa’da 23 Eylül 1988 tarihinde Fransız sanayinin modernleştirilmesi için yeni teknolojilerin kullanımı ile ilgili olarak işçi ve işveren kesimi arasında ikili “Çerçeve Anlaşma” imzalanmıştır. Bu anlaşma, sektörler ve işletme düzeyinde yeni teknolojiler konusunda yapılacak müzakereler için temel ilkeleri belirlemiştir. Ayrıca Çerçeve Anlaşma yeni teknoloji programlarının beraberinde getireceği çalışma saatlerinin düzenlenmesi, eğitim ihtiyaçlarının tespiti, yeni çalışma biçimleri, iş zenginleştirilmesi, değişik çalışan gruplarına eşit davranılması gibi sorunlara ortak çözümler getirilmesi için her iki kesimin sektörel düzeyde müzakereler yapmasını teşvik etmektedir.¹³⁶

4.1.2 ÜÇLÜ ANLAŞMALAR

4.1.2.1 İtalya Ulusal Çalışma Anlaşması

İtalya’da 23 Temmuz 1993 tarihinde hükümet, işçi ve işveren kesimleri arasında; içinde gelir ve istihdam politikasının, müzakerelerin çerçevesinin, işgücü piyasası politikalarının ve verimliliği destekleyici stratejilerin yer aldığı “Ulusal Çalışma Anlaşması” imzalanmıştır.¹³⁷ Bunun dışında İtalyan Hükümeti ve sosyal taraflar arasında 22 Aralık 1998’de imzalanan “Kalkınma ve İstihdam İçin Sosyal Anlaşma” da devlet bütçesine yük getiren ve getirmeyen sosyal politika konuları arasında ayırım yapılarak bazı sosyal harcamalarda kesintiye gitmeden önce hükümetin sosyal taraflara danışması kabul edilmiştir.¹³⁸

¹³⁵ TİSK, **Hükümet-İşçi-İşveren Kesimleri Arasında Uzlaşma ve Üçlü Anlaşmalar**, s.19

¹³⁶ TİSK, **Dünya’da ve Türkiye’de Sosyal Diyalog**, s.43

¹³⁷ Yurdagül Önal, a.g.e, s.8

¹³⁸ TİSK, **Hükümet-İşçi-İşveren Kesimleri Arasında Uzlaşma ve Üçlü Anlaşmalar**, s.29

4.1.2.2 Finlandiya Gelirler Politikası Anlaşması

Finlandiya’da da 29 Eylül 1995 tarihinde, işçi ve işveren kuruluşlarıyla hükümet, 1996-1997 yılları için ekonomik büyümeyi güvence altına almak, enflasyonist eğilimleri önlemek,¹³⁹ işsizlik ve istihdam harcamalarının düşürülmesi ve sosyal güvenlik sisteminde reformlara gidilmesi, Finlandiya ekonomisinin AB’nin Ekonomik Parasal Birlik kriterlerine uyumlu hale getirilmesinin desteklenmesi için kapsamlı bir “Gelirler Politikası Anlaşması” imzalamışlardır.¹⁴⁰

4.1.2.3 Almanya İstihdamı ve Ulusal Sanayii Koruma Anlaşması

AB’nin önemli ülkelerinden biri olan Almanya’da Federal Hükümet, işverenler ve işçi sendikaları geleceğin güvence altına alınması ve daha fazla istihdam yaratılması hususunda “İstihdamı ve Ulusal Sanayii Koruma Anlaşması” üzerinde 24 Ocak 1996 tarihinde mutabakat sağlamışlardır. Söz konusu anlaşma, istihdam yaratan yatırımlar için genel şartların iyileştirilmesi, çalışma hayatının yatırım ve istihdamı daha fazla teşvik edecek şekilde yapılandırılması, araştırma ve geliştirme ile mesleki eğitimin teşvik edilmesi gibi çalışma hayatı açısından büyük önem taşıyan başlıkları içermektedir.¹⁴¹

4.1.2.4 İrlanda Sosyal Ortaklık 2000 Anlaşması

İrlanda hükümeti, İrlanda İşverenler Organizasyonu ve İşçi Sendikaları arasında, Aralık 1996’da 2000 yılına kadar geçerli; yeni meslek kazandırma hizmetleri, istihdam ve rekabetle ilgili “İrlanda Sosyal Ortaklık 2000 Anlaşması” imzalanmıştır. Anlaşma; vergiler, emeklilik düzenlemeleri, hastalık sigortası sistemleri, endüstriyel barış, sosyal diyalog, sosyal dışlanmaya karşı eylem programı ve işletme düzeyinde yönetime katılma gibi konuları içermektedir.¹⁴²

4.1.2.5 Portekiz İstihdam ve Ücretler Anlaşması

Portekiz’de hükümet ve sosyal taraflar “İstihdam ve Ücretler” konulu bir sosyal paktı, 24 Ocak 1996’da imzalamışlardır. Taraflar arasında imzalanan üçlü anlaşmada asgari ücret ve 1996 yılı için ücretlerin maksimum seviyeleri ve

¹³⁹ Banu Uçkan, “Gelirler Politikası ve Sosyal Diyalog”, s.20

¹⁴⁰ Yurdağül Önal, a.g.e, s.10

¹⁴¹ Serkan Odaman, “Üçlü Danışma Kurulu”, s.9

¹⁴² TİSK, **Hükümet-İşçi-İşveren Kesimleri Arasında Uzlaşma ve Üçlü Anlaşmalar**, s.11

haftalık çalışma saatlerinin 40 saate indirilmesinin koşulları ve biçimlerinin bir yasayla düzenlenmesi hususunda anlaşmaya varılmıştır.¹⁴³

4.2 AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNDE UYGULANAN EKONOMİK VE SOSYAL KONSEY MODELLERİ

AB ülkelerinde ESK'lar, Avrupa Sosyal Modelinin temel dinamiğini oluşturan ekonomik ve sosyal demokrasinin vazgeçilmez kurumlarıdır. ESK'ların üyeleri işçi, işveren, hükümet ve toplumda örgütlü diğer çıkar gruplarından oluşmakta ve üye kombinasyonları ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. (işçi-işveren, işçi-işveren-hükümet, işçi-işveren-hükümet-diğer çıkra grupları vb.) Birlik içinde birçok ülkede ESK'lar yasa ile kurulmuşken, Fransa, İtalya ve Portekiz'de Anayasa ile düzenlenmiştir. Konsey'lerin temel görevleri daha çok ekonomik ve sosyal konularda hükümet ve parlamentoya danışmanlık yapmaktır. Ancak Konsey'lerin aldıkları kararlar danışma niteliğinde olup bağlayıcı bir özellik taşımamaktadır.

Çalışmamın bu bölümünde AB ülkelerinde ESK'ların yapıları ve özellikleri ülkelerde uygulanan modeller sınıflandırılarak incelenecektir.

4.2.1 İKİ TARAFLI MODELLER

4.2.1.1 Belçika Ulusal Çalışma Konseyi

Belçika Ulusal Çalışma Konseyi, 05 Kasım 1968 tarihli yasa ile geliştirilen, 29 Mayıs 1952'de çıkarılan yasa ile kurulmuştur. Bu yasa daha sonra, 29 Temmuz 1979 tarihli yasa ile değiştirilmiştir.¹⁴⁴ İşçi ve işveren örgütlerinden oluşan ikili yapıdaki Çalışma Konseyi'nin Kraliyet Kararnamesi ile dört yıllığına atanan 24 asıl 24 yedek ayrıca ticari olmayan sektörden gelen iki de ortak üyesi bulunmaktadır. Konsey'de sandalyeler işçi ve işveren temsilcileri arasında eşit olarak dağıtılmıştır ve sadece asıl üyelerin oy hakkı vardır.¹⁴⁵ Konsey bünyesinde 78 Araştırma Komisyonu, 5 Görüş Hazırlama Komisyonu olmak üzere toplam 83 Komisyon yer almaktadır. Üç ayda bir toplanan Konsey, Bakanlara ve Parlamenteoya danışmanlık hizmeti vermektedir.¹⁴⁶ Konsey danışmanlık fonksiyonu kapsamında;

¹⁴³ TİSK, *Üçlü Anlaşmalar ve Ekonomik Sosyal Konseyler*, s.14

¹⁴⁴ TİSK, *Üçlü Anlaşmalar, Ekonomik Sosyal Konseyler*, s. 42

¹⁴⁵ Yurdağül Önal, a.g.e, s.11

¹⁴⁶ Ertan İren, *Avrupa Birliği ve Türk İş Hukukunda Üçlü Diyalog*, s.61

- Toplu işten çıkarma, ücretin yaşam standardına uyarlanması, asgari ücretin belirlenmesi vb. konularda görüş oluşturma,
- Mevzuata ilişkin önlemler konusunda önerilerde bulunma,
- Yasa ve kararname taslak metinleri hazırlama,
- Tavsiye ve çözüm önerileri oluşturma,
- Meslekler arası toplu sözleşme bağitleme,
- Ulusal ikili komisyonlar arası yetki uyumsuzluklarında görüş bildirme gibi faaliyetleri yürütmektedir.¹⁴⁷

Konsey 1968'de çıkarılan yasa ile toplu iş sözleşmesi bağitleme yetkisine de sahip olmuştur. Belçika Ulusal Çalışma Konseyi günümüzde toplu iş sözleşmesi bağitleme yetkisine sahip tek danışma kurumu sıfatını taşımaktadır.¹⁴⁸

4.2.1.2 Avusturya Ekonomik ve Sosyal Konseyi

Avusturya Ekonomik ve Sosyal Konseyi, Avusturya endüstrisinin sosyal taraflarını oluşturan Federal Ekonomi Odası, İşçi Odası, Avusturya Sendikalar Konfederasyonu ve Tarım Odaları Başkanları Sürekli Komitesi arasında 1963 yılında imzalanan ve sürekli güncellenen bir anlaşmayla kurulmuştur. Tüzel kişiliği bulunmayan ve herhangi bir yasal temele dayanmayan Konsey, Avusturya'daki sosyo-ekonomik aktörleri organize eden, tamamıyla sivil ve gönüllü bir oluşumdur. Konsey 16'sı sosyal partnerleri temsil eden üyeler ve 5'i sürekli uzmanlar olmak üzere 21 üyeden oluşmaktadır. Ulusal ekonomiyle ilgili sorunların çözümüne yönelik araştırma ve inceleme çalışmaları yaparak hazırladığı raporları Federal Hükümet ve diğer karar yapıcı organlara sunan Konsey, ekonomik ve sosyal politikaların koordinasyonu ile ilgili öneriler de getirmektedir.¹⁴⁹

4.2.2 ÜÇ TARAFLI MODELLER

4.2.2.1 Belçika Merkezi Ekonomik Konseyi

Belçika'da yasal temele dayalı olarak kurulan ilk danışma organı 20 Eylül 1948'de kurulan Merkezi Ekonomik Konsey'dir. Konsey işçi kesiminden 22'si asıl 22'si yedek, işveren kesiminden 22'si asıl 22'si yedek ve bilimsel-teknik alanlardan

¹⁴⁷ TİSK, *Dünya'da ve Türkiye'de Sosyal Diyalog*, s.34

¹⁴⁸ Özlem Işığışık, *Küreselleşme Süreci Çerçevesinde Sosyal Diyalog*, s.132

¹⁴⁹ Yurdağül Önal, a.g.e, s.16

seçilmiş 6 asıl 6 yedek üye olmak üzere toplam 50 asıl üyeden meydana gelmektedir.¹⁵⁰

Üç ayda bir toplanan Konsey, Bakanlara ve Parlamenta danışmanlık yapmaktadır. Konsey danışmanlık hizmetlerinin yanı sıra, sosyo-ekonomik konularda; görüş oluşturmak, rapor hazırlamak ve araştırma yapmak gibi faaliyetleri de yerine getirmektedir. Konsey bünyesinde 6 bölüm, 1 ad hoc Komisyon, 2 özel Komisyon ve sektörel gruplar yer almaktadır.¹⁵¹

4.2.2.2 Avusturya Ücretler ve Fiyatlar Birleşik Konseyi

Bununla birlikte 1957 yılından beri faaliyetini sürdüren Ücretler ve Fiyatlar Birleşik Konseyi, işçi ve işveren üst örgütlerinin temsilcileri ile hükümet tarafından belirlenen üst düzey temsilcilerden oluşan üçlü bir danışma organıdır. Konsey’de hükümeti temsilen; Başbakan, İçişleri Bakanı, Ticaret Bakanı, Sosyal İşler Bakanı yer alırken işçi ve işveren taraflarını temsilen ise Federal Ekonomi Odası, İşçi Odaları, Tarım Odaları ve Avusturya Sendikalar Konfederasyonu temsilcileri yer almaktadır.¹⁵² Konsey enflasyonun yarattığı baskıların ortadan kaldırılması, Avusturya’nın uluslararası rekabetinin korunması, makro-ekonomik sorunların çözümü için kararlar almaktadır. Bu amaçla Konsey, uygun ücret ve fiyat belirlemelerine yönelik çalışmalar yapmakta ve çeşitli raporlar hazırlamaktadır.¹⁵³

4.2.2.3 İspanya Ekonomik ve Sosyal Konseyi

İspanya’da Ekonomik ve Sosyal Konsey’in kuruluşu, İspanya’nın AB’ye girmesinden sonra olmuştur. 17 Haziran 1991 tarihli yasa ile kurulan Konsey’in amacı, hükümet önerileri üzerinde iş dünyası ve işçi sendikalarının görüşlerini sunabilmeleri için daimi bir forum oluşturmaktır.¹⁵⁴

İspanya Ekonomik ve Sosyal Konseyi, bir başkan ve 60 üyeden oluşmaktadır. Konsey’in yapısında işçi kesiminden 20, işveren kesiminden 20 ve değişik kuruluşlardan gelen 20 temsilci yer almaktadır. Değişik kuruluşlar; tarım alanından 3, gemicilik ve balıkçılık alanından 3, tüketici derneklerinden 4, kooperatif birliklerinden 4, hükümet tarafından Konsey’de yer alan diğer kuruluş temsilcilerine danışılarak atanan 6 uzmandan oluşmaktadır. Konsey’de daimi ya da özel soru

¹⁵⁰ Yurdağül Önal, a.g.e, s.12

¹⁵¹ TİSK, **Üçlü Anlaşmalar, Ekonomik Sosyal Konseyler**, s.42

¹⁵² Özlem Işığışık, **Küreselleşme Süreci Çerçevesinde Sosyal Diyalog**, s.118

¹⁵³ Ertan İren, **Avrupa Birliği ve Türk İş Hukukunda Üçlü Diyalog**, s.66

¹⁵⁴ TİSK, **Dünya’da ve Türkiye’de Sosyal Diyalog**, s.57

üzerine oluşturulan geçici özel çalışma komiteleri bulunmaktadır. Konsey bünyesinde Avrupa Tek Pazarı, Bölgesel yatırımlar ve kalkınmada işbirliği, ekonomi ve vergilendirme, iş ilişkileri, istihdam ve sosyal güvenlik, sağlık, tüketim, sosyal hizmetler, kültür, tarım ve balıkçılık, sektörel politikalar ve çevre alanlarında oluşturulmuş daimi Komiteler bulunmaktadır.¹⁵⁵

Konsey ekonomik, sosyal nitelikli ve çalışma hayatı ile ilgili yasa ve Kraliyet kararları taslaklarının hazırlanması sırasında görüş bildirmekle görevlidir. Bununla birlikte hükümetin talebi ya da kendiliğinden ekonomi, vergilendirme, çalışma ilişkileri, istihdam, sosyal güvenlik, sağlık, tüketici sorunları, sosyal hizmetler, eğitim ve kültür, tarım, balıkçılık, çevre, ulaşım ve iletişim, endüstri, enerji, iskan politikası, bölgesel kalkınma, Tek Pazar ve kalkınmada işbirliği gibi konularda çalışmalar yapmakta ve raporlar hazırlamaktadır.¹⁵⁶ Ayrıca Konsey ulusal düzeyde sosyo-ekonomik trendler ve çalışma hayatıyla ilgili konularda yıllık yayınlamakla yükümlüdür.¹⁵⁷

4.2.2.4 Hollanda Ekonomik Sosyal Konseyi (SER)

Hollanda Ekonomik Sosyal Konseyi (SER) 27 Ocak 1950'de çıkarılan Endüstriyel Örgütlenme Yasası uyarınca kurulmuştur. Kurulduğunda toplam 45 üyesi olan Konsey'in sonradan yapılan düzenleme ile üye sayısı 33'e düşürülmüştür. İşçi, işveren ve bağımsız uzmanlardan oluşan Konsey'de her kesim 11 üye ile temsil edilmektedir.¹⁵⁸ Bugün Konsey'de işverenler: Hollanda Sanayi Konfederasyonu ve Hollanda Hıristiyan İşverenler Federasyonu'ndan 7, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Birliği'nden 3, Hollanda Tarım ve Bahçivanlık Örgütü'nden 1 üye; işçi kesimi, Hollanda İşçi Sendikaları Konfederasyonu'ndan 8, Hollanda Hıristiyan İşçi Sendikaları Konfederasyonu'ndan 2, Orta ve Büyük Ölçekli İşletmeler İşçi Konfederasyonu'ndan 1 üye bulunmaktadır. Kraliyet Üyeleri olarak adlandırılan bağımsız uzmanlar ise genellikle üniversitelerin ekonomi, maliye, sosyoloji ve hukuk bölümlerinden gelen profesörlerden oluşmaktadır.¹⁵⁹ Bu üyelerin Kraliyet tarafından atanmalarına rağmen hükümete karşı bir bağlılıkları yoktur. Ayrıca bağımsız üyeler arasında Hollanda Merkez Bankası Başkanı ile Merkezi Planlama Bürosu Müdürü de

¹⁵⁵ Ertan İren, **Avrupa Birliği ve Türk İş Hukukunda Üçlü Diyalog**, s.52-53

¹⁵⁶ Yurdağül Önal, a.g.e, s.17

¹⁵⁷ TİSK, **Dünya'da ve Türkiye'de Sosyal Diyalog**, s.58

¹⁵⁸ Özlem Işığışık, **Küreselleşme Süreci Çerçevesinde Sosyal Diyalog**, s.148

¹⁵⁹ Yurdağül Önal, a.g.e, s.13

yer almaktadır. İşçi ve işveren kesimlerini temsil eden üyeler, kendi merkezi örgütleri tarafından atanmaktadır.¹⁶⁰

SER hükümetin bir danışma organı olmakla birlikte resmi bir kurum değildir. Yalnızca kendi üyeleri tarafından yönetilen SER bağımsız bir kurum niteliğindedir. Ayda bir toplanarak sorulduğunda ya da kendiliğinden sosyal ve ekonomik konularda hükümete görüş bildirmektedir. Konsey'in görüş bildirdiği konular; makro-ekonomik politikalardan çalışma ve şirket yasası alanlarındaki sorunlara, kamusal harcamalardan sosyal güvenliğe, uluslararası ilişkilerden enerji politikasına, çalışma koşullarından emek piyasası politikalarına ve eğitime kadar geniş bir yelpazeyi içine almaktadır.¹⁶¹

SER geçici ya da daimi komisyonlar ve çalışma grupları kurarak çalışmalarını yürütmekte ve gerektiğinde uzman kuruluşlara da danışmaktadır. Konsey içinde resmi olarak kurulmuş gruplar bulunmamakla birlikte, üyeler arası görüşme ve grup toplantıları yapılmaktadır.¹⁶²

4.2.2.5 Lüksemburg Ekonomik ve Sosyal Konseyi (CES)

21 Mart 1966 tarihli yasa ile kurulan CES'in işçi kesiminden 14 üye, işveren kesiminden 14 üye ve ekonomik ve sosyal konularda uzman 7 üyeden oluşan toplam 35 üyesi vardır. Uzman üyelerin 4'ü işçi ve işveren temsilcileri tarafından, geri kalan 3 üye ise hükümet tarafından seçilmektedir. Konsey üyeleri dört yıl için atanmaktadır.¹⁶³

Ekonomik, sosyal ve finansal sorunlara çözüm üreten bir tartışma platformu niteliğindeki CES sektörel ve ulusal çapta bazı araştırmalar yapmaktadır. Bunun yanında hükümetin talebi ya da kendi inisiyatifi ile harekete geçebilen Konsey her yılın ilk dört ayı içerisinde ülkenin ekonomik, sosyal ve mali durumunu değerlendiren bir görüş raporu hazırlamaktadır. Ayrıca, genel veya özel konularda çalışmalar yapmakta, ulusal ekonomiyi ilgilendiren yasa taslaklarının hazırlanmasında hükümete görüş bildirmektedir. Acil durumlarda hükümet Konseye danışmak zorunda değildir.¹⁶⁴

¹⁶⁰ J.W. Van Den Braak, "AB Ülkelerinde Sosyal Diyalog ve Ekonomik ve Sosyal Konseylerin Rollerini", **AB ve Türkiye'de Sosyal Diyalog, Ekonomik ve Sosyal Konseyler Semineri**, TISK Yayın No:159, Ankara, Mayıs 1996, s.112-113

¹⁶¹ Ertan İren, **Avrupa Birliği ve Türk İş Hukukunda Üçlü Diyalog**, s.40

¹⁶² TISK, **Dünya'da ve Türkiye'de Sosyal Diyalog**, s.27

¹⁶³ TISK, **Üçlü Anlaşmalar, Ekonomik Sosyal Konseyler**, s.45

¹⁶⁴ Yurdağül Önal, a.g.e, s.15

4.2.3 ÇOK TARAFLI MODELLER

4.2.3.1 İngiltere Ulusal Ekonomik Kalkınma Konseyi (NEDC)

1962 yılında kurulan İngiltere Ekonomik Kalkınma Konseyi'nin, toplam 24 üyesi bulunmaktadır. Konsey'de işçi kesimini temsilen TUC'dan 6 üye, işveren kesimini temsilen İngiliz Sanayi Konfederasyonu'ndan 6 üye, hükümeti temsilen Maliye Bakanı ile birlikte 6 Devlet Bakanı, kamu sanayi kesimini temsilen 2 üye ve Merkez Bankası Başkanı, İş ve İşçi Bulma Kurumu Başkanı, Tüketiciler Derneği Başkanı ve Ulusal Ekonomik Kalkınma Ofisi Müdürü yer almaktadır.¹⁶⁵ Yasal bir dayanağı bulunmayan NEDC, kalkınma planlarıyla ilgili kapasite çalışmaları yapmak, kalkınmaya engel sorunları tespit etmek, kaynakların etkin kullanılmasına ve ekonomik büyüme hızının artırılmasına yönelik önerilerde bulunmak üzere danışmanlık faaliyeti yürütmektedir. Genel ekonomik durumu ve önemli ulusal konuları incelemek amacıyla her ay düzenli olarak toplanan Konsey herhangi bir bağlayıcılığı olmayan sadece tavsiye niteliği taşıyan kararlar almaktadır.¹⁶⁶

NEDC bünyesinde faaliyet gösteren üç kurum vardır. Bunlar; Ulusal Ekonomik Kalkınma Konseyi (NEDC), Ekonomik Kalkınma Komiteleri (EDC) ve Ulusal Ekonomik Kalkınma Ofisidir (NEDO). Sanayi sektöründe faaliyet gösteren EDC, kurumların rekabet gücünü artırmak için gerekli önlemlerin alınmasının yanı sıra piyasa eğilimlerinin değerlendirilmesi, dış rekabet analizi, yeni teknolojiler, verimlilik, ticaret, üretici tüketici ilişkileri gibi konularla ilgilenmektedir. Ulusal Ekonomik Kalkınma Ofisi ise Konsey'in ulusal düzeydeki çalışmaları ile komitelerin sektörel düzeydeki çalışmaları arasında iletişimi sağlamanın yanı sıra ekonomi ve sanayi içerikli sorunları analiz etmekte, Konsey ve Komiteler ile görüşmelerin metinlerini düzenlemekte ve araştırma projelerini yönetmektedir.¹⁶⁷

Konsey, iş piyasası ve işsizlikle ilgili gerekli tedbirlerin yanı sıra micro-makro ekonomik reformlar, bölgesel politikalar ve sektörel stratejiler, işletmelerin gelişmesinin desteklenmesi, küçük ve orta ölçekli girişimciliğin geliştirilmesi ve finanse edilmesi, kamu ve özel sektör yönetim yeteneklerinin geliştirilmesi, iş

¹⁶⁵ Özlem Işığışık, **Küreselleşme Süreci Çerçevesinde Sosyal Diyalog**, s.144

¹⁶⁶ Yurdağül Önal, a.g.e, s.15

¹⁶⁷ TİSK, **Üçlü Anlaşmalar, Ekonomik Sosyal Konseyler**, s.26-27, Ertan İren, **Avrupa Birliği ve Türk İş Hukukunda Üçlü Diyalog**, s.55-56

piyasası reformları, kamu ve özel sektör arasındaki ortaklık ve işbirliğinin artırılması vb. bir konuyla ilgili çalışmalar yapmaktadır.¹⁶⁸

4.2.3.2 İrlanda Ulusal Ekonomik ve Sosyal Konseyi (NESC)

İrlanda Ulusal Ekonomik ve Sosyal Konseyi, 1973'te kurulmuştur. Konsey, ekonominin etkin şekilde gelişmesi, sosyal adaletin sağlanması, hükümet ve sosyal partnerler arasındaki anlaşmaların müzakeresi ve ilişkilerin şekli için bir stratejik çerçevenin oluşturulması ile ilgili stratejik konularda hazırladığı raporları ve analizleri Başbakan'a sunmaktadır. Konsey hazırladığı bu raporları ve analizleri daha sonra yayınlamaktadır. Başkanlığını Başbakanlık Genel Sekreteri'nin yaptığı Konsey'de, sendika ve işveren temsilcileri, çiftçi örgütleri, sivil toplum örgütleri, önemli hükümet departmanları ve bağımsız uzmanlardan oluşan 31 üye yer almaktadır.¹⁶⁹

NESC kendi inisiyatifi ya da hükümetin isteği üzerine sosyo-ekonomik sorunları inceleyebilmektedir. Ayrıca hükümet, ülkenin ekonomik ve sosyal stratejisiyle veya sanayi politikasının belirlenmesi amacıyla Konsey ile karşılıklı istişarelerde bulunabilmektedir.¹⁷⁰

1984 yılında Konsey bünyesinde sosyo-ekonomik politikalarda uzmanlaşmış iki komite kurulmasına karar verilmiştir. Konsey'de geçici olarak Konsey üyelerinden oluşan üç çalışma grubu oluşturulmuştur.¹⁷¹ Konsey sanayi politikası, doğal kaynaklar politikası, sosyal politika ve çeşitli sektörel konular hakkında 80'den fazla rapor yayınlamıştır. Konsey, her yıl düzenli olarak geçmiş yıllardaki gelişmeleri izleyen, gelecek yıllardaki beklentileri değerlendiren ve Konsey'in ekonomik ve sosyal politikalara ilişkin görüşlerini içeren bir ekonomik ve sosyal rapor yayınlamaktadır.¹⁷²

4.2.3.3 Portekiz Ekonomik ve Sosyal Konseyi

Portekiz Ekonomik ve Sosyal Konseyi, 1989 yılında Portekiz Anayasası'nın revize edilmesiyle 1991'de yasa ile kurulmuş ancak 1992'de Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile yeniden düzenlenmiştir. Konsey, Anayasa'da çeşitli

¹⁶⁸ British National Economic Development Council, <http://www.britishcouncil.org/development-expertise-economic-development.htm>, 09/10/2005

¹⁶⁹ Irish National Economic and Social Council, <http://www.nesc.ie/>, 09/10/2005

¹⁷⁰ TİSK, **Üçlü Anlaşmalar, Ekonomik Sosyal Konseyler**, s.29

¹⁷¹ Yurdagül Önal, a.g.e, s.21

¹⁷² TİSK, **Üçlü Anlaşmalar, Ekonomik Sosyal Konseyler**, s.29

oluşumların katıldığı ekonomik ve sosyal politikalar alanında danışılan ve birlikte planlama yapan bir danışma organı olarak tanımlanmıştır. Anayasal danışma organı olan Konsey; Hükümet, sendikalar, işveren birlikleri, ekonomik organizasyonlar, bağımsız uzmanlar, özerk bölgeler ve yerel yönetimler, çevre koruma örgütleri, tüketici birlikleri, aile birlikleri ve üniversitelerden oluşan toplam 56 üyeye sahiptir.¹⁷³

Konsey'in amacı, ekonomik ve sosyal aktörlerin karar alma sürecine etkin katılımını sağlamak ve sosyal partnerler ile sivil toplum arasında diyalogu geliştirmektir. Kendiliğinden harekete geçme yetkisi bulunan Konsey'e ekonomik ve sosyal politikaların hazırlanması sırasında danışılması zorunludur. Konsey'in, ekonomik ve sosyal kalkınma planları hakkında görüş bildirmesi, ekonomik ve sosyal politikaların uygulanması sırasında görüş bildirmesi, AB ekonomik ve sosyal politikalarını belirleyen organlarda Portekiz'in pozisyonunu incelemek, ülkenin ekonomik ve sosyal durumu ve bölgesel kalkınma politikaları hakkında rapor hazırlamak gibi yetkileri vardır.¹⁷⁴

Portekiz'de ayrıca 2 Mart 1984'te yine KHK ile kurulan ve hükümet, işçi ve işveren kesimlerinden oluşan üçlü yapıda Portekiz Sosyal Danışma Daimi Konseyi bulunmaktadır. İşveren kesimini Portekiz Ticaret Federasyonu, Portekiz Sanayi Konfederasyonu, Portekiz Tarım Konfederasyonu; işçi kesimini de Genel İşçi Sendikası ve Portekiz İşçileri Genel Konfederasyonu temsil etmektedir. 18 üyeden oluşan Konsey, en az iki ayda bir toplanmakta ve hükümete ekonomik ve sosyal konularda görüş ve tavsiyelerini bildirmekte ve araştırma raporları sunmaktadır.¹⁷⁵

4.2.3.4 Danimarka Ekonomik Konseyi

Danimarka Ekonomik Konsey'i 1962'de kanunla bir ekonomik danışma kurulu olarak kurulmuştur. Konsey'in amacı Danimarka ekonomisini izlemek ve uzun dönem ekonomik gelişmeyi ve ekonomi-çevre etkileşimini analiz etmektir. Konsey'in bir diğer görevi ise Danimarka toplumunda farklı ekonomik çıkar grupları

¹⁷³ Portugal Economic And Social Council
<http://www.eurofound.eu.int/emire/PORTUGAL/ECONOMICANDSOCIALCOUNCIL-PT.html>,
09/10/2005

¹⁷⁴ Yurdağül Önal, a.g.e, s.20

¹⁷⁵ TİSK, **Dünya'da ve Türkiye'de Sosyal Diyalog**, s.54-55

arasında koordinasyonu sağlamaktır. Bununla birlikte Konsey Danimarka'daki ekonomik sorunlar üzerinde kamusal tartışmalarda önemli bir rol oynar.¹⁷⁶

Konsey'in, işçi ve işveren örgütleri temsilcileri, Merkez Bankası ve Danimarka hükümetinden oluşan toplam 29 üyesi vardır. Konsey'de Emek Hareketi Ekonomi Konseyi, Danimarka Merkez Bankası, Danimarka İşveren Konfederasyonu, Danimarka Aile Çiftlikleri Dernekleri, Danimarka Sanayi Konfederasyonu, Danimarka Kooperatifleri Federasyonu, Danimarka Ticaret Odası, Danimarka Ekonomi Bakanlığı, Danimarka Bankacılar Birliği, Danimarka Tüketiciler Konseyi, Ücretli İşçiler ve Memurlar Konfederasyonu, Danimarka Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Federasyonu, Danimarka Yerel İdareler Ulusal Derneği, Danimarka Tarım Konseyi, Danimarka Sendikalar Konfederasyonu, Enerji ve Çevre Bakanlığı temsil edilmektedir. Üyeler bireysel organizasyonlar tarafından önerilir ve Ekonomik Sorunlar Bakanlığı tarafından atanırlar. Ayrıca Konsey'de Bakan tarafından atanan genellikle üniversite profesörlerinden seçilen "akıllı adam" olarak adlandırılan üç bağımsız ekonomi uzmanı vardır. Konsey Başkanlık Divanı genellikle bu uzmanlardan meydana gelir. Konsey, Başkanlık Divanı'nın hazırladığı raporları tartışmak üzere yılda iki kez toplanır. Altı aylık Başkanlık Divanı raporları mali ve para politikaları, gelir dağılımı, refah devleti, emek piyasası sorunları, çevre sorunları vb. konularda ekonomik analizler ve politika değerlendirmelerini içermektedir. Bu raporda ayrıca Danimarka ekonomisinin gelecek iki üç yılının olası tahminleri de yer alır.¹⁷⁷

4.2.3.5 İtalya Ulusal Ekonomi ve Çalışma Konseyi (CNEL)

CNEL, 1947 Anayasası ve 1957 tarihli yasaya dayanılarak değişik kesimlerden toplam 111 üyeli bir meclis görünümündedir. İşçileri temsilen 44 üye, çeşitli sektörlerden (tarım, ticaret, balıkçılık, hizmetler, turizm, sanayi nakliyat vb.) 37 üye, bağımsız çalışanları temsilen 18 üye ve 8'i Cumhurbaşkanı ve 4'ü Başbakan tarafından belirlenen 12 uzman beş yıllık süre için Cumhurbaşkanı Kararnamesi ile Konsey'e üye olarak atanmaktadır.¹⁷⁸

CNEL, kendi inisiyatifi ile yetki alanına giren yasa ve kararname taslaklarının hazırlık sürecine katılabilmektedir. Ayrıca Parlamento, Senato ve hükümet politik,

¹⁷⁶ Danish Economic Council <http://www.dors.dk/english/>, 09/10/2005

¹⁷⁷ Danish Economic Council, <http://www.dors.dk/english/>, 09/10/2005

¹⁷⁸ TİSK, **Dünya'da ve Türkiye'de Sosyal Diyalog**, s.48

ekonomik, mali ve sosyal konularda Konsey'e danışmaktadır.¹⁷⁹ Bununla birlikte CNEL bünyesinde Ekonomik ve Mali Politika Komisyonu; Çalışma, Sosyal Yardım ve İşbirliği Komisyonu; Tarım, Gıda ve Doğal Kaynaklar Komisyonu; Sınai Üretim, Zanaat, Ticaret ve Turizm Komisyonu ve Nakliyat, İletişim, Enerji ve Hizmetler Komisyonu olmak üzere beş komisyon çalışma yapmaktadır.¹⁸⁰

Konsey, hükümetin isteği ile geniş kapsamlı siyasi, ekonomik ve sosyal planları yorumlamak ve bunlarla ilgili öneriler getirmekle görevlidir. Bunun yanında bütçe, ekonomik planlama ve Hazine Bakanlığı'nın program çalışmasını özel bir toplantıda incelemek; parlamento veya hükümetin talebi üzerine genel, sektörel ve yerel emek piyasası trendlerini ve toplu pazarlığın düzenleyici, mali hükümlerini içeren raporları onaylamak; ülkenin ekonomik durumunu değerlendirmek üzere iki yılda bir genel kurul toplantısı yapmak; hükümet raporlarına dayanarak AB politikalarını ve uygulamalarını incelemek gibi faaliyetleri de yürütmektedir.¹⁸¹

4.2.3.6 Fransa Ekonomik ve Sosyal Konseyi

Büyük bir meclis görünümündeki Fransa Ekonomik ve Sosyal Konseyi'nin statüsü 1958 Anayasası'nda belirtilmiş, yapısı ve işleyişi de 1962 ve 1984'de iki kez değişikliğe uğrayan 24 Aralık 1958 tarihli yasa ile düzenlenmiştir. AB'nin Ekonomik ve Sosyal Komitesi'nin kuruluşunda model olarak alınan Konsey, bağımsızlığı Anayasa ile garanti altına alınmış, çeşitli meslek kuruluşlarının temsil edildiği bir danışma kuruludur. Konsey 18 farklı sektörden beş yıllık süre için seçilen toplam 231 üyeye sahiptir. Konsey üyelerinin 163'ü bağlı oldukları örgüt ve teşkilatlar tarafından seçilmektedir. Konsey üyelerinin temsil ettikleri kuruluşlara göre dağılımı şöyledir:

- Genel İş Konfederasyonu'ndan (CGT) 17 üye,
- Fransa Hıristiyan İşçiler Konfederasyonu'ndan (CFTC) 6 üye,
- Fransa Demokratik İş Konfederasyonu'ndan (CFDT) 17 üye,
- Genel İş Konfederasyonu-İş Gücü (CGT-FO) 17 üye,
- Fransa Yöneticiler Sendikaları Konfederasyonu'ndan (CFE-CGC) 7 üye,
- Tarım kesiminden 31 üye,
- Esnaf ve Sanatkarlar kesiminden 10 üye,

¹⁷⁹ TİSK, **Üçlü Anlaşmalar, Ekonomik Sosyal Konseyler**, s.33

¹⁸⁰ Ertan İren, **Avrupa Birliği ve Türk İş Hukukunda Üçlü Diyalog**, s.51

¹⁸¹ Yurdagül Önal, a.g.e, s.23

- Derneklerden 5 üye,
- Kooperatiflerden 10 üye,
- Deniz aşırı bölgelerden 8 üye,
- Özel sektör işletmelerinden 27 üye,
- Kamu sektörü işletmelerinden 10 üye,
- Milli Eğitim Federasyonu'ndan (FEN) 4 üye,
- Yardımlaşma kuruluşlarından 4 üye,
- Hükümetçe atanan uzmanlar 40 üye,
- Serbest meslek mensupları 3 üye,
- Dış ülkelerdeki Fransızlar ile tasarruf ve toplu konut faaliyetleri temsilcilerinden 4 üye,
- Aile Dernekleri Milli Birlikleri'nden (UNAF)10 üye.

Konsey'in tüm üyeleri Genel Kurulu oluşturmaktadır. Genel Kurul kendi içinden bir Başkan ve Büro üyelerini seçmektedir. Büro 18 üyeden oluşan bir yönetim organıdır ve üyeleri 2,5 yıl için Konsey üyelerinin oyu ile seçilmektedir.¹⁸²

Konsey'de Büro'nun belirlediği konuları araştıran 9 bölüm yer almaktadır. Bölümler, Genel Kurul'a sunulan rapor ve görüşleri hazırlayıp, talep edilen araştırmaları yapmaktadır. Bölümler ve faaliyet konuları şunlardır:

- Sosyal İşler Bölümü:Nüfus, aile, sağlık, sosyal güvenlik, eğitim
- Çalışma Bölümü:İstihdam, çalışma şartları, mesleki eğitim, çalışma ilişkileri
- Bölge Ekonomisi ve Bölgesel Düzenleme Bölümü:Adem-i merkezileşme, bölgesel düzenleme, ulaştırma
- Yaşam Standartları Bölümü:Şehircilik, yerleşim, çevre, kültürel faaliyetler, turizm
- Maliye Bölümü:Para, tasarruf, kredi, vergi, işletme finansmanı ve yönetim
- Dış İlişkiler Bölümü:Avrupa ve diğer uluslararası konular, ticari ilişkiler, işbirliği
- Üretim Faaliyeti, Araştırma ve Teknoloji Bölümü: Enerji, hammadde, sınai ve ticari faaliyetler, sınai ihracatlar

¹⁸² Özlem Işığışık, **Küreselleşme Süreci Çerçevesinde Sosyal Diyalog**, s.124-125

- Tarım ve Gıda Bölümü: Tarım ve gıda ile ilgili faaliyetler
- Ekonomik İlişkiler Bölümü: Ekonomik gelişme, milli gelir dağılımı gibi ekonomik konular.¹⁸³

Konsey yetki alanına giren tüm sorunları kendi inisiyatifi ile inceleyebilmektedir. Bunun yanında hükümet de Konsey'den bazı durumlarda zorunlu olarak bazı durumlarda ise kendi isteği ile görüş isteyebilmektedir. Esas olarak Konsey'in görevi ayda bir toplanarak güncel konular hakkında hükümete danışmanlık yapmak ve Parlamento'ya sunulan kanun tasarıları hakkında görüş bildirmektir. Ayrıca Konsey; sosyal taraflar ile toplumda organize olmuş diğer çıkar gruplarının temsilcileri hükümetle birlikte ekonomik ve sosyal politikaların oluşumuna katılmaktadır. Aynı zamanda Konsey; mali konulu ve kanun dışında, mevcut sorunları inceleyerek, ekonomik ve sosyal tüm sorunlara çözüm önerileri üretmek, çeşitli meslek grupları arasında diyalogu gerçekleştirmek gibi amaçlara hizmet etmektedir.¹⁸⁴

4.2.4 AVRUPA BİRLİĞİ'NE YENİ KATILAN DOĞU AVRUPA ÜLKELERİNDE SOSYAL DİYALOG

AB'ye yeni katılan ülkelerde sosyal diyalog, temsil yetkisine sahip işçi ve işveren kuruluşlarının bazı ekonomik ve sosyal sorunları müzakere etmek için resmi olarak davet edildikleri ulusal üçlü konseyler aracılığıyla sürdürülmektedir. Bu ülkelerde üçlü danışma kurumları 1990'ların başından itibaren kurulmaya başlandığı için danışma sistemi oldukça yenidir.¹⁸⁵ AB'ye yeni katılan Doğu Avrupa ülke hükümetleri, bu ülkelerin eski Doğu Blok'u ülkeleri olmaları nedeniyle komünizm sonrası piyasa ekonomisine geçiş dönemlerinde, sendika ve işveren ilişkisi arasında istikrar sağlayıcı rol oynamışlardır. Bu durum sosyal diyalogun üçlü yapısının, işleyişinin, etkinliğinin ve hatta devamlılığının büyük ölçüde değişen politik şartlara bağlı olmasına neden olmuştur. Büyük oranda hükümetlerin tutumlarına bağlı olan üçlü danışma ilişkilerinde hükümetlerin olumsuz müdahaleleri nedeniyle zorluklar yaşanmaktadır. Komünizm sonrası işçi ve işveren örgütlerinin yeterince gelişip

¹⁸³ Ertan İren, **Avrupa Birliği ve Türk İş Hukukunda Üçlü Diyalog**, s.46-47

¹⁸⁴ TİSK, **Üçlü Anlaşmalar, Ekonomik Sosyal Konseyler**, s.39, TİSK, **Dünya'da ve Türkiye'de Sosyal Diyalog**, s.100

¹⁸⁵ Zeki Parlak, "AB'ye Aday Doğu Avrupa Ülkelerinde Sosyal Diyalog: AB İle Bütünleşme Süreci Açısından Bir Değerlendirme," İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, 48. Kitap, İstanbul, 2004, s.22

güçlenemediği için üç taraflı yapılar, güçlü hükümet ve daha zayıf sosyal ortaklar arasında bir güç dengesizliği içinde yürütülmektedir.¹⁸⁶

Doğu Avrupa ülkelerindeki sosyal partnerlerin örgütsel ağılıklarının düşük olması diyalog kararlarının uygulanmasında engeller oluşturmaktadır. Buna ek olarak bu ülkelerde, ulusal sanayi ve sektörlerin ekonomik ve sosyal çıkarları ile kapsamlı olarak ilgilenen ulusal üçlü yapıların yanı sıra istihdam politikası, çalışma çevresi, sosyal güvenlik, eğitim, istihdam hizmetleri ve AB'ye giriş gibi daha özelliikli konularla ilgilenen ulusal üçlü yapılar da vardır.¹⁸⁷ Özelleştirme, gelirler politikası ve bütçe yasası gibi konularda sosyal tarafların karar oluşturmaya katılımları söz konusu değildir. Buna ilave olarak bu ülkelerde üçlü sosyal diyalog komisyonları danışma rollerini, beyan ettikleri raporlarla; müzakere rollerini ise genellikle müzakereleri yapmak ve anlaşmalar bağlatmak suretiyle gerçekleştirmektedir.¹⁸⁸

AB'ye yeni katılan Doğu Avrupa ülkelerinde üçlü danışma konseyleri 1990'ların başlarında ve ortalarında kurulmaya başlamış ve Konsey'ler her ülkede farklı ve biçimlerde oluşturulmuştur. Yalnız Macaristan'da 1988'de ulusal seviyede kurulan resmi sosyal diyalog bir istisnadır. Ancak Macaristan'da kurulan üçlü yapılar 1999'da hükümet kararıyla yeniden düzenlenmiştir. Estonya'da ilk daimi sosyal diyalog yapısı 1999'da kurulmasına rağmen bu ülkede 1992'den beri üçlü yapıda sosyal diyalog sürdürülmektedir.¹⁸⁹ Polonya'da ulusal üçlü işbirliğinin resmi çerçevesi 1994'te kurulduğundan beri değişmemiştir. Çek Cumhuriyeti'nde sosyal diyalogun varlığının ve yokluğunun tartışıldığı 1994-1997 döneminin ardından gelen Sosyal Demokrat hükümet üçlü anlaşmayla oluşturulmuş daha iyi bir sosyal diyalog ortamı oluşturmuştur.¹⁹⁰ Üçlü Konsey'ler Bulgaristan ve Romanya'da 1993'te, ve Slovenya'da 1994'te, Litvanya'da 1997'de Slovenya'da ise 1994'de üçlü anlaşmalarla kurulmuştur. Bu ülkelerdeki sosyal diyalog yapılarının ülkelere göre değişen yapılarda üçlü anlaşmalarla, hükümet kararlarıyla, Kanun Hükmünde Kararnamelerle ve yasalarla kurulduğu görülmektedir.

¹⁸⁶ Avrupa Yaşama ve Çalışma Koşullarını Geliştirme Vakfı, **Endüstriyel İlişkiler ve Genişleme** <http://www.eurofound.eu.int/publications/files/EF0443TR.pdf>, p.2, 08/08/2005

¹⁸⁷ Jesper Due & Mikkel Mailand, **Social Dialogue In Central And Eastern Europe –Present State And Future Development**, Invited Paper Prepared For The IIRA-Congress, Berlin 2003, p.7

¹⁸⁸ Zeki Parlak, "AB'ye Aday Doğu Avrupa Ülkelerinde Sosyal Diyalog: AB İle Bütünleşme Süreci Açısından Bir Değerlendirme," s.26

¹⁸⁹ Jesper Due & Mikkel Mailand, a.g.m, p.6

¹⁹⁰ Jesper Due & Mikkel Mailand, a.g.m, p.8

Tablo3: AB'ye Yeni Katılan Doğu Avrupa Ülkelerinde Sosyal Diyalog Yapıları

Ülkeler	Üçlü Sosyal Diyalog Yapısı	Tarih	Kurumsal/Yasal çerçeve	Üyeler
Çek. Cum	Sosyal Anlaşma Konseyi	1990-1992	Üçlü Anlaşma	İşveren 2 Sendika 2
	Ekonomik ve Sosyal Anlaşma Konseyi	1992-1995		
	Sosyal Diyalog Konseyi	1995-1997		
	Ekonomik ve Sosyal Anlaşma Konseyi	1997		
Estonya	Ulusal Ekonomik Sosyal Konsey	1998	Toplu Sözleşme 1993, Özel Yasa	İşveren 1 Sendika 2
	UÇÖ Konseyi	1992	Sağlık Sigortası Yasası	
Macaristan	Çıkar Uzlaştırma Konseyi	1990-1998	Hükümet Kararı ve Üçlü Anlaşma	İşveren 9 Sendika 6
	Ulusal Çalışma Konseyi	1999	Hükümet Kararı	
	Ekonomik Konsey	1999	Hükümet Kararı	Çok taraflı
	UÇÖ İşleri Konseyi	1999	Hükümet Kararı	İşveren 9 Sendika 6
	AB Bütünleşme Konseyi	1999	Hükümet Kararı	Çok taraflı
Letonya	Üçlü Ulusal İşbirliği Konseyi	1998	Üçlü Anlaşma	İşveren 1 Sendika 1
Litvanya	Litvanya Üçlü Konseyi	1995	Üçlü Anlaşma	İşveren 2 Sendika 4
Polonya	Üçlü Ekonomik Sosyal Sorunlar Konseyi	1994-2001	Kanun Hükmünde Kararname	İşveren 1 Sendika 9
		2001-	Üçlü komisyon yasası	İşveren 2 Sendika 9
Slovakya	Ekonomik ve Sosyal Anlaşma Konseyi	1990	1990-1997 Üçlü anlaşma 1997'den sonra ÜSD Kanunu	İşveren 1 Sendika 1
Slovenya	Sosyal ve Ekonomik Konsey	1994	Üçlü Anlaşma	İşveren 3 Sendika 4

Kaynak: European Commission, **Industrial Relations In Europe**, ESA, Luxemburg 2002, p.104

5 AVRUPA BİRLİĞİ'NDE SOSYAL DİYALOĞUN DEĞERLENDİRMESİ

Avrupa'da sosyal diyalogün köklerine bakacak olursak bu köklerin oldukça eskilere dayandığını görmekteyiz. Sosyal diyalogün gelişiminde hem dinsel ve ahlaki hem de geleneksel açıdan güçlü bir geçmiş göze çarpmaktadır. Bugün Avrupa çalışma ilişkilerinde sosyal diyalogün varlığı, bir taraftan geçmişten gelen dini, ahlaki ve geleneksel bağlara, diğer taraftan da siyasal ve fonksiyonel nedenlere dayandırılabilir. Ahlaki olarak birçok ülkede sosyal diyalog sistemlerinin toplumun yararına daha çok hizmet edeceği düşünüldüğü gibi, piyasa ve devlet arasında ortaya çıkmış ve yarı kamusal nitelik kazanmış birçok örgütün varlığı ayrıca hükümetler için bu örgütlerle işbirliğini kaçınılmaz kılmaktadır. Sosyal tarafların güçlü olduğu

birçok Avrupa ülkesinde hükümetler, sosyal tarafların işbirliğini sağlamayı ve onları birçok kararın alınması aşamasında devreye sokmayı, sosyo-ekonomik politikaların uygulanmasını kolaylaştırması bakımından önemli görmektedir. Bu sayede sosyal taraflar, sosyal ve ekonomik alanlarda karar verme ve politika oluşturma süreçlerinde daha etkin rol oynayabilmektedirler.¹⁹¹

AB düzeyinde sosyal diyalog, sosyal tarafların kendi aralarında ikili (bipartite), sosyal taraflarla AB kurumları arasında üçlü (tripartite) ve toplumdaki organize olmuş diğer çıkar gruplarının da katılımıyla çok taraflı (multipartite) olmak üzere üç yapı içinde gerçekleşmektedir. Ayrıca, sosyal diyalog konfederasyonlar arası düzey ve iş kolu düzeyinde olmak üzere iki ayrı seviyede de yürütülmektedir.¹⁹² Avrupa ikili sosyal diyalogu çerçevesinde çapraz-endüstriler sosyal diyalog komitesi ve sosyal tarafların oluşturduğu çalışma programı temelinde otuz sektörün sosyal diyalog komiteleri yer almaktadır. Birlik düzeyinde Mart 2003'te yapılan "Büyüme ve İstihdam Üçlü Zirvesi'nde", makro ekonomik konular, istihdam, sosyal koruma ve eğitim öğretim üzerinde anlaşmaya varılmıştır. Hem ikili hem de üçlü diyalog karşılıklı anlaşma ve güveni geliştirmeye yardım etmekte, endüstri ilişkileri aktörleri arasında işbirliğini teşvik ederek daha iyi bir birlik oluşturmaya ve uzlaşmayı inşa etmeye katkıda bulunmaktadır.¹⁹³ Bununla beraber sosyal diyalog gerek AB yönergeleri gerek Konsey kararlarıyla Avrupa müktesebatının da bir parçası konumundadır. Yönerge ve kararlarla, AB düzeyinde sosyal tarafların karar verme süreçlerine katılımlarını artıracak düzenlemeler getirilmekte, geçici ve daimi komiteler kurulmaktadır. Ayrıca sosyal taraflar arasında AB düzeyinde de uzlaşma sağlanması konusuna önem verilmektedir. AB düzeyinde sosyal taraflarla çok yönlü ve kurumsallaşmış ilişkiler sürdürülmektedir. Bu sayede ekonomik ve sosyal sorunların çözümünde ele alınan politikalara sosyal tarafların katılımları sağlanarak, taraflar arası çıkarlar çatışmasının yumuşatılması, alınan kararların daha kolay uygulanabilmesi gibi son derece önemli sonuçlar beklenmektedir.

AB sosyal politika alanında minimum standartları ve hakları belirlemekte olup, üye devletler, Avrupa sosyal hükümlerinden daha ileri yasa ve düzenlemeleri kabul edebilmektedirler. Söz konusu sosyal politikalar belirlenirken birçok aktör

¹⁹¹ Meryem Koray, a.g.e, s.142

¹⁹² Zeki Parlak, "Avrupa Birliği'nde Sosyal Diyalog", s.554

¹⁹³ Commission Of The European Communities, Communication From The Commission, "**Partnership For Change In An Enlarged Europe Enhancing The Contribution Of European Social Dialogue**", Brussels, 12.8.2004 Com(2004) 557 Final, p.13

burada devreye girmektedir. Üye devletler, sivil toplum örgütleri ve dernekler bu konuda sıkı işbirliği içindedir. Sivil diyalog veya sosyal diyalog denilen kavram, yani sosyal taraflar arasında Avrupa düzeyinde görüşmelerin geliştirilmesi, bu politikaların uygulanmasını kolaylaştırmaktadır.¹⁹⁴

AB, sosyal diyaloga giderek artan şekilde önem vermiş ve vermektedir. Birlik normlarının geliştirilmesinde sosyal taraflar arasında yapılan çerçeve anlaşmalara özel bir yer ve önem verilmesi, İstihdam Stratejisi'nin belirlenmesi ve uygulanmasına sosyal tarafların katılımlarını öngören gelişmeler, kurumsallaşmada sosyal tarafların artan yeri ve önemi, sosyal diyalogun artık Birlik prensibi haline geldiğini göstermektedir.¹⁹⁵ Ayrıca sosyal diyalog, Avrupa toplum modelinin temel özelliklerinden biri olduğu gibi, AB'nin yasal ve kurumsal müktesebatının da temel bir parçasıdır. Aslında sosyal diyalogu kurumsallaştıran ve AB'nin ayrılmaz bir parçası durumuna getiren düzenlemeler, Avrupa toplum modelinin bazı yanlarıyla AB düzeyinde de devam ettiğini gösteren en önemli özelliktir.¹⁹⁶

AB'de sosyal diyalog her ne kadar küçümsenemeyecek bir noktada ise de AB'nin sosyal boyutunu geliştirmek için SPP'nin yani mevcut sosyal diyalog yapısının yeterli olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Çünkü SPP ile yarı-yasa koyucu konuma gelen sosyal partnerlerden ETUC temelde AB sosyal diyalogunun daha da genişletilmesini, hatta Avrupa düzeyinde çerçeve toplu iş sözleşmeleri yapmayı prensip olarak kabul etmektedir. ETUC'un aksine UNICE ise Avrupa düzeyinde sosyal diyalog düzenlemelerine öteden beri karşı çıkmakta ve düzenlemelerin mikro seviyede yani ulusal yada işkolu-işyeri seviyesinde olmasını istemektedir. Bu görüş ayrılığı AB'de sosyal diyalogun gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle sosyal partnerlerin Avrupa Komisyonu'nun yasa yapma tehdidi olmaksızın sosyal diyalog müzakerelerini başlatmama eğiliminde olmaları ve grev ve lokavt gibi temel endüstri ilişkileri unsurlarının sosyal diyalog kapsamı dışında bırakılması sosyal diyalogun geleceğinde büyük ölçüde belirsizliklere yol açmaktadır. Bu yetersizlikler ve belirsizlikler, AB'de sosyal politikayı ön plana çıkaracak ve sosyal politikanın manevra alanını genişletecektir. Bu durumda AB'de

¹⁹⁴ Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Sektörel ve Bölgesel Politikalar Dairesi Başkanlığı, a.g.e, s.2

¹⁹⁵ S. Nazik Işık, a.g.t, s.8

¹⁹⁶ Meryem Koray, a.g.e, s.155

sosyal diyalogu bir lobi aracı olmaktan çıkarmak için yeni bir anlaşma ile oluşturulacak düzenlemeler gerekmektedir.¹⁹⁷

Avrupa ülkelerinde sosyal diyalog II. Dünya savaşı sonrasında, parlamenter demokratik yönetimlere ekonomik ve sosyal konularda devamlı ışık tutacak, özel sektörle ilgili sorunlarda hükümete danışmanlık yapacak ve hükümet-işçi-işveren üçlüsü arasındaki uyum ve diyalogu geliştirecek yapıların kurulması ihtiyacı sonucu ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyaca yönelik olarak Avrupa’da çeşitli isimler altında ESK’lar kurulmuştur. Diyaloga, katılıma ve değişik ekonomik ve sosyal çevrelerin temsiline dayalı olarak ekonomik ve sosyal hayatın sorunlarının sağlıklı bir şekilde çözümlenmesinde bir araç olan Konsey’ler, çoğulcu demokratik sistemi benimsemiş Avrupa ülkelerinde varlıklarını sürdürmektedir.¹⁹⁸

AB ülkelerindeki ESK’ların gerek yapıları, gerek işleyişleri gerekse yürütme erki ile olan ilişkileri incelendiğinde Konsey’ler kurulduğu ülkenin sosyal, siyasi, kültürel ve tarihi özelliklerine göre farklı özellikler taşımaktadır.

AB ülkelerinde ESK’lar Anayasa, Yasa, KHK, üçlü anlaşmalarla veya hükümet kararıyla düzenlenmişlerdir. Fransız, İtalyan ve Portekiz ESK’larına Anayasal bir statü tanınmış ve ayrıca kuruluş ve işleyişleri İtalya ve Fransa’da yasa ile Portekiz’de ise KHK ile düzenlenmiştir. Bunun dışında Danimarka, Lüksemburg, İrlanda, Hollanda, İspanya ve Belçika’da ESK’lar yasa ile düzenlenmişlerdir. Bunun yanında Avusturya Ekonomik ve Sosyal Konseyi ve İngiltere Ekonomik Kalkınma Konseyi’nin hiçbir yasal dayanağı yoktur. Birliğe yeni katılan Polonya’da 2001’e kadar KHK ile düzenlenen Üçlü Ekonomik Sosyal Sorunlar Konseyi 2001’den sonra yasal statüye kavuşmuştur. Bunun yanında Çek Cumhuriyeti, Letonya, Slovenya ve 1990-1997 yılları arasında Slovakya ESK’ları anlaşmalarla oluşturulmuştur. Macaristan’daki Konsey’ler ise hükümet kararıyla kurulmuştur.

AB ülkelerinde Konsey’lerin yapısı ve üye profilleri ülkelere göre değişiklik göstermektedir. Avrupa’da ESK’ların ikili, üçlü ve çok taraflı yapılarda oluşturulduğu görülmektedir. Belçika Ulusal Çalışma Konseyi ve Avusturya Ekonomik ve Sosyal Konseyi işçi ve işverenden temsilcilerinden oluşan ikili yapıda kurulmuş Konseylerdir. Bunun yanında Belçika Merkezi Ekonomik Konseyi, Avusturya Ücretler ve Fiyatlar Birleşik Konseyi, İspanya Ekonomik ve Sosyal

¹⁹⁷ Zeki Parlak, “Avrupa Birliği’nde Sosyal Diyalog”, s.639

¹⁹⁸ TİSK Araştırması, “Ekonomik ve Sosyal Konseylerin AT Ülkelerindeki İşlevleri ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi,” **İşveren Dergisi**, Cilt:31, Temmuz 1993, s.25

Konseyi, Hollanda Ekonomik Sosyal Konseyi ve Lüksemburg Ekonomik Sosyal Konseyi; üçlü yapıda örgütlenmiş kurumlardır. İngiltere Ekonomik Kalkınma Konseyi, İrlanda Ulusal Ekonomik ve Sosyal Konseyi, Danimarka Ekonomik Konseyi ve Portekiz Ekonomik ve Sosyal Konseyi ise, çok taraflı yapı içinde kurulmuş danışma organlarıdır. Fransa Ekonomik ve Sosyal Konseyi ve İtalya Ulusal Ekonomi ve Çalışma Konseyi ise neredeyse her kesimi içine alan bir meclis görüntüsü içinde olması itibarıyla diğer ESK'lerden farklı özellikler göstermektedir.

Konsey'lerde üyeler 18 (Portekiz Sosyal Danışma Daimi Konseyi) ile 60 üye (İspanya Ekonomik ve Sosyal Konseyi) arasında değişmektedir. 111 üyeli İtalya Ulusal Ekonomi ve Çalışma Konseyi ve 231 üyeli Fransa Ekonomik ve Sosyal Konseyi AB ülkeleri arasında meclis yapısındaki Konsey'leri temsil etmektedir. Konsey üyelerinin sosyal tarafı temsil eden üyeleri, daha çok kendi üyesi buldukları üst örgütler veya hükümetler tarafından belirli bir süre için belirlenmektedir. Konsey'de yer alan hükümet temsilcileri ya da bazı uzmanlar ise hükümet tarafından belirli bir süre için atanmaktadır. Bu süre genellikle beş yılı geçmemektedir.

AB ülkelerinde ESK'lar kendi inisiyatifleri ile veya hükümet, parlamento veya diğer kurumların talebi üzerine toplumu ilgilendiren sosyal ve ekonomik konularda görüş ve tavsiyelerini bildirmektedir. Bununla birlikte Konsey'ler sosyo-ekonomik konularda çıkarılacak yasa ve kararname taslaklarına katılmakta, toplumu ilgilendiren sosyal ve ekonomik sorunlarla ilgili çözümler üretmekte ve bu konularla ilgili araştırma raporları hazırlayıp yayınlamaktadır. Danışma niteliği taşıyan Konsey kararlarının herhangi bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Ancak bazı ülkelerde (Belçika, İtalya, Fransa, Portekiz) sosyo-ekonomik politikaların ve yasaların hazırlanması sürecinde Konsey'lere danışılmaktadır. Bunun yanında ESK'lar sosyal kesimler arasındaki uyuşmazlıkların çözümünde de etkin rol oynamaktadırlar. Ayrıca Belçika Ulusal Çalışma Konseyi 1968'de çıkarılan yasa ile toplu iş sözleşmesi bağitleme yetkisine sahip tek danışma kurumu sıfatını taşımaktadır.

AB ülkelerindeki Konsey'ler, AESK ile sürekli iletişim içindedir. Bu sayede sosyal taraflar arasında ikili ve çoklu ilişkiler gelişmektedir.

III. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE SOSYAL DİYALOG

6 CUMHURİYET ÖNCESİ DÖNEM

17. ve 18. yy başlarında Osmanlı Devleti kendi kendine yeten çapta sanayiye sahip bir tarım ülkesi olmasına rağmen, 18. yy. sonlarından itibaren, Batıda sanayi ile gelişen teknolojik yeniliklere uyum sağlayamayarak gerilemeye başlamıştır.

19. yy sonu ile 20. yy başlarında Osmanlı Devleti, katıldığı savaşlar sonucunda oldukça zayıflamış ve ekonomik yönden çökmüş bir ülke durumuna gelmişti. Savaşların finansmanında iç kaynaklar yetersiz kaldığı için yüksek miktarda borçlanmaya gidilmişti. Osmanlı ekonomisinin son dönemleri; insan gücü, sanayi, tarım, dış borçlar, ulaşım, milli üretim gibi, her alanda gerçekten iyi durumda değildi. Uzun süren savaşlar sonrası, bir çok işyeri kapanmış, üretken erkek nüfusu azalmış, çocuk ve yetişkin ölümlerinde artışlar olmuş, aileler parçalanmış, göçler nedeniyle işsizlik had safhaya varmıştı. Mevcut kaynaklar önemli ölçüde ordunun emrine verilmiş ve savaşlar sonucunda bu kaynaklar da tükenmişti. Birinci Dünya Savaşı sonlarında Anadolu’da sanayi adına sadece iki tane askeri amaçlı fabrika ve 282 adet küçük çaplı atölye bulunmaktaydı.¹⁹⁹ Sonuç olarak, Osmanlı ekonomisi yeterince sanayileşemediği için ülkede büyük işçi kitleleri oluşamamıştır. Sınırlı sayıdaki işçi kitlesi, Tatil-i Eşgal Kanunu gibi yasaklamalar nedeniyle tam bir işçi hareketine

---

¹⁹⁹ Ali Coşkun, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye Ekonomisi”, **Atatürkçü Düşünce Dergisi**, Kasım 2003, Sayı:4, s.72

dönüşmemiştir. Bu durum Osmanlı dönemi endüstri ilişkilerini, en önemli aktöründen yani işçi hareketinden yoksun bırakmıştır.

Bu açıklamalar ışığında Türk tarihinin ilk sosyal diyalog denemesi 1908’de II. Meşrutiyet yıllarında İttihat ve Terakkiciler tarafından İktisadiyat Meclisi adında bir danışma meclisi oluşturulması ile gündeme gelmiştir. Meclis, Ticaret ve Ziraat Nazırı’nın başkanlığında ve onun seçtiği Ayan ve Mebussan Meclisi üyeleri ile, Darülfünun Muallimleri, ticaret odaları başkan ve üyelikleri görevinde bulunmuş kişiler ve iktisat alanında bilgisini kanıtlamış kişilerden oluşuyordu. İktisadiyat Meclisi, İttihat ve Terakkicilerin etkisi altında kurulduğu için yapı olarak Milli İktisadı pekiştirmeyi, ekonomik liberalizm yerine, devletçi ekonomiyi izlemeyi hedef olarak seçmişti. Daha ikinci toplantısında şeker sanayinin devlet eliyle kuruluşunu kabul eden İktisadiyat Meclisi’nin ömrü İttihat ve Terakki’nin iktidarı ile sınırlı kalmıştır.²⁰⁰

I. Dünya Savaşı’nın ardından üç yıl süren Kurtuluş Savaşı yıllarında eldeki kaynaklar, savaş ihtiyaçlarını karşılamaya harcanmış ve her türlü savaş malzemesi ihtiyacı halkın katkıları ile sağlanmıştı. 1920-1922 yılları arasında Kurtuluş Savaşı içindeki yeni hükümetin ekonomik politikalar üretmesi ve kalkınmaya yönelik adımlar atması olanaksızdı. Kurtuluş savaşı kazanıldığı yıllarda ise Türkiye; tüm kaynakları tükenmiş, sanayisi olmayan, tarım alanında çok geri yoksul bir ülke görünümündeydi. Mevcut işletmelerin çoğu yabancıların elindeydi ve yabancı sermaye sahipleri Türkiye’yi terk etmeye çalışıyordu. Türkiye’nin şeker, kumaş gibi temel ihtiyaç maddelerinin çoğu yurt dışından geliyordu.²⁰¹ Bu koşullar altında kazanılan siyasi bağımsızlığı ekonomik bağımsızlıkla güçlendirmek için 17 Şubat-4 Nisan 1923 tarihleri arasında İzmir İktisat Kongresi yapılmıştır. Cumhuriyetin ilanı öncesinde ilk sosyal diyalog ve toplumsal uzlaşma arayışı denebilecek bu Kongreye tüccar, zanaatkar, işçi (amele), sanayici, bankacı ve çiftçi temsilcilerinden oluşan toplam 1135 delege katılmıştır. Kongre çeşitli toplum kesimlerinin yanı sıra özellikle işçi-işveren kesimlerini ulusal düzeyde ilk defa bir araya getirerek sorunları karşılıklı olarak ele almalarına ve sorunlara ortak çözümler üretmelerine olanak sağlamıştır. Kongrede bir araya gelen kesimler, karşılıklı görüş alışverişinde bulunarak anlaşmaya vardıkları konuları yazılı metinler halinde Kongre’ye sunmuşlardır.

²⁰⁰ Osman S. Arolat, “Benden Başkası da Doğru Düşünebilir”, **Mercek Dergisi**, Sayı 8, Ekim 1997, s.65

²⁰¹ Ali Coşkun, a.g.m, s.72

Bununla birlikte, Kongre’de çoğunluğu oluşturan çiftçi ve tüccar gruplarının benimsediği iktisat esaslarının, özellikle 1923-1931 dönemi ekonomi politikalarına yön verdiği bilinmektedir.²⁰² İzmir İktisat Kongresi Cumhuriyet tarihinin ilk yıllarında uygulanan ekonomi politikalarına yön vermesi, Cumhuriyet öncesi dönemde kayda değer bir sosyal diyalog ve toplumsal uzlaşma örneği göstermesi ve toplumun değişik kesimlerinin geniş katılımına sergi olması bakımından tarihi bir öneme sahiptir.

7 CUMHURİYET SONRASI DÖNEM

Cumhuriyetin ilanından sonra İzmir İktisat Kongresi ve çıkarılan 1924 Anayasası’nın liberal hükümlerinden yararlanan işçiler, örgütlenme faaliyetlerine hız vermelerine rağmen bu dönemde çıkan ayaklanmalar nedeniyle çıkarılan 1925 Takrir-i Sükun Kanunu işçilerin örgütlenmesine olanak vermemiştir.

Cumhuriyet sonrası 25 Haziran 1927’de, bir diyalog kurumu diyebileceğimiz Başvekalete bağlı, 24 üyeli Ali İktisat Meclisi’nin kurulması o günkü meclis tarafından kabul edilmiştir. Meclisin fahri başkanı Başvekil, ikinci başkanı ise Ticaret vekiliydi. Toplam 24 üyesi bulunan Ali İktisat Meclisi’nin 1’i ordu mensubu, 11’i uzman olmak üzere 12 üyesi hükümet tarafından belirlenmekteydi. Ali İktisat Meclisi’nin diğer 12 üyesi ise; 4 ticaret ve sanayi odası temsilcisi, 1 bankacı, 1 demiryolları temsilcisi, 2 çiftçi, 1 kooperatifçi, 1 ticaret ve zahire borsacısı, 1 kambiyo borsacısı ve 1 madenci temsilcisinden oluşmaktaydı. Ali İktisat Meclisi 1928 ile 1933 yılları arasında gerçekleştirdiği toplantılarında “hayat pahalılığı, paranın gerçek değerine kavuşturulması, gümrük politikasının esasları, ödemeler dengesi, ihracatın geliştirilmesi için gerekli önlemler, limanların geliştirilmesi, sanayinin kurulması ve geliştirilmesi, madenlerden yararlanma yöntemleri, orman kanunu ve iş kanunu” gibi konuları ele almıştır.²⁰³ Ali İktisat Meclisi Cumhuriyet sonrası dönemde kurulan ilk Ekonomik Konsey tipi yapılanma olarak bilinmektedir. Dönemin liberal koşulları içerisinde ekonomik alanda, özel sektörün oluşması için gerekli sermaye birikiminin olmaması siyasal alanda, demokrasinin ve örgütlenme özgürlüğünün olmaması ve sosyal alanda, işçi sınıfının oluşmaması nedeniyle sosyal

²⁰² Fevzi Demir, “Türkiye’de Sosyal Barış ve Diyalog Arayışları”, **Mercek Dergisi**, Sayı 8, Ekim 1997, s.87

²⁰³ Osman S. Arolat, a.g.m, s.66

tarafların bu meclis içersinde yer alması beklenemezdi. Bu yüzden meclisin üyeleri dönemin koşullarına uygun olarak belirlenmiştir.

1929 ekonomik buhranından sonra özel sektörün oluşabilmesi için gerekli sermayenin olmayışı nedeniyle devlet eliyle sanayileşme yoluna gidilmiştir. Devletçilik dönemi olarak da bilinen bu dönemde önemli sanayi atılımlar yapılmış Sümerbank ve Eti Bank gibi önemli kurumlar kurulmuştur. Bu sanayileşmenin sonucu olarak bir işçi kitlesi doğmuş ve iş piyasası genişlemeye başlamıştır. Bunun yanında Türkiye 1932’de Uluslararası Çalışma Örgütü’ne üye olmuştur. Bu gelişmeler işçi-işveren ilişkilerinin ve çalışma sorunlarının bir yasa ile düzenlenmesini zorunlu hale getirmiştir. Bu ihtiyacı karşılaması için 1936’da çıkarılan 3008 sayılı İş Kanunu, işçilerin örgütlenmesine ve toplu pazarlığa değinmediği gibi grev ve lokavtı da yasaklıyordu. Peşinden 1938’de çıkarılan Cemiyetler Kanunu ülkede her türlü örgütlenmeyi yasaklamıştır.

II. Dünya Savaşı’nın ardından kurulan Birleşmiş Milletlere üye olmak isteyen Türkiye, 1946’da çıkardığı Cemiyetler Kanunu ile sınıf esasına dayalı cemiyet kurma yasağını kaldırarak demokratik hayata geçmiştir. 1947’de çıkarılan 5018 sayılı ilk Sendikalar Kanunu, işçilere sendika kurma ve toplu iş sözleşmesi yapma hakkı verilirken grevi yasaklamıştır.

1946’da kurulan Çalışma Bakanlığı (ÇB) bünyesinde yer alan ancak daha sonra 1985 yılında 3146 sayılı kanun ile yeniden düzenlenen Çalışma Meclisleri²⁰⁴; işçi, işveren, hükümet ve bilim adamlarının bir araya gelerek, çalışma hayatının sorunlarını müzakere ettiği, ÇB’ye bağlı bir danışma organıdır. Çalışma meclisinin bağlayıcı nitelikte kararlar alma yetkisi olmamakla beraber, Türk çalışma mevzuatının geliştirilmesinde önemli roller oynamıştır. Bunun yanında, sosyal politika alanında etkin politikalar üretmek için işçi, işveren ve hükümet temsilcilerini bir araya getirerek Türk çalışma hayatına uzlaştırma sistemini getirilmesi yönünde çabalar sarf etmiştir.²⁰⁵

²⁰⁴ Çalışma Meclisi; Çalışma Bakanın veya Müsteşarın başkanlığında, Çalışma Genel Müdürü, İşçi Sağlığı Daire Başkanı, Bakanlıklardan ve Devlet Planlama Teşkilatından iştirak edecek birer temsilci, Üniversitelerin İş Hukuku, Sosyal Ekonomi, Sosyal Siyaset, İş Fizyolojisi, İş Sağlığı, İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği, İş Mühendisliği ve gündemdeki konularla ilgili dallarından Yüksek Öğretim Kurulunca seçilecek beş öğretim üyesi, en fazla işçi ve işvereni temsil eden konfederasyonların her iş kolunda seçilecek işçi ve işveren temsilcisinden meydana gelmektedir.

²⁰⁵ Pir Ali Kaya, “Türk Çalışma Mevzuatının Geliştirilmesinde Çalışma Meclislerinin Katkısı”, **İş Güç Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, 1999, www.isguc.org, 11/12/2005

1952 yılına gelindiğinde, sendikal birlik konusunda çok önemli bir adım atılmış ve Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (Türk-İş) kurulmuştur. Türkiye’de ilk kez değişik işkollarında ve bölgelerde çalışan işçiler Türk-İş’in kurulmasıyla aynı çatı altına toplanmıştır.

1960 ihtilalinden sonra çıkarılan 1961 Anayasası işçilere sadece sendika kurma özgürlüğünü vermekle kalmamış, aynı zamanda işçilerin iktisadi ve sosyal haklarını geliştirmelerini sağlayan toplu sözleşme ve grev haklarını da tanımıştır. 1960 Anayasasına uygun olarak hazırlanan 274 sayılı Sendikalar Kanunu ile bunun tamamlayıcısı olan 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu 1963 yılında aynı anda yürürlüğe girmiştir.

Türk işçi sınıfı hareketinde, 1962-1963 yıllarından sonra görüş ayrılıkları ortaya çıkmaya başlamış ve 1967 yılında Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK), 1970 yılında Milli-İş (MİSK), 1976 yılında Hak-İş (Türkiye Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu) kurmuştur.

7.1 TÜRKİYE’DE BİR TOPLUMSAL ANLAŞMA ÖRNEĞİ

Türk işçi hareketinde yaşanan bu bölünmelerin ardından 1978’de Türk-İş ile dönemin Ecevit Hükümeti arasında Türk endüstri ilişkileri tarihinde sosyal diyaloga yönelik ilk gerçekçi adım olan, “Toplumsal Anlaşma” imzalanmıştır. Toplumsal Anlaşma; demokrasiyi ve ekonomiyi güçlendirmek, kalkınmayı sağlıklı ve dengeli olarak hızlandırmak, refahı toplumun tüm kesimlerine yaymak için demokratik çalışma yaşamının hakça bir düzenin gerçekleşmesi yönünde gelişmesini güvence altına almak amacıyla yapılmıştır.²⁰⁶ Ayrıca Toplumsal Anlaşma Hükümet ile Türk-İş arasında kamu sektöründe çalışma barışını sağlamaya yönelik bir işbirliği ve dayanışma belgesidir.

Hükümet ile Türk-İş; ekonomik büyüme ile istihdam alanları yaratılarak işsizlik oranlarının düşürülmesi, sağlıklı bir gelişme sürecine gidilmesi ve gelirlerle fiyatlar arasında refah artışında bir denge sağlanması gibi temel ekonomik sorunların çözümünde uzlaşmaya varmışlardır. Buna ek olarak, ekonomik ve sosyal sorunlarla ilgili alınacak önlemlerin işçi haklarının kısılması veya bir süre askıya alınması anlamına gelmeyeceği belirtilmiştir. Anlaşma’da, demokrasinin gelişmesi ile

²⁰⁶ Tankut Centel, “Sosyal Diyalog ve İşbirliği”, s.37

ekonominin ve katılımın yaygınlaşması arasında doğrudan ilişki kuran hükümlere yer verilmiştir.²⁰⁷

Bunun yanında taraflar Anlaşma'ya yönetime katılmayla ilgili bazı hükümler de koymuşlardır. Buna göre; kamu kesiminde işçilerin ve öteki çalışanların üretim, yatırım ve yönetim kararlarına katılmalarını öngören bir katılım modeli hazırlanacaktır. Ayrıca işçilerin kamu kesimi işletmelerinin yıllık programlarında yer alan yatırımların gerçekleştirilmesine gerekli katkıyı yapmaları ve yatırım hedeflerinin yerine getirilmesinden sonra kalan karın belirli bir bölümünün işçi payı olarak yatırıma katılma biçiminde kullanılması için gerekli önlemler alınacaktır.²⁰⁸

Toplumsal Anlaşma'da bu konuların dışında; verimlilik ve üretim artışının gerçekleştirilmesi, ulusal sanayinin dışa bağımlılığının azaltılması, dış ödemeler darboğazının aşılması, kamu kesimindeki işletmelerin verimli çalışır ve kaynak yaratır hale getirilmesi hususunda taraflar uzlaşmışlardır. Toplu sözleşme ve grev haklarının demokratik gelişimin gereklerine uygun olarak yeniden gözden geçirileceği ve taraflar arası işbirliğini geliştirmek üzere sürekli bir komisyonun da kurulacağı belirtilmiştir. Ayrıca başta ücret olmak üzere Toplumsal Anlaşma'nın uygulanması sırasında çıkabilecek sorunlara karşı teknik bir komitenin kurulması öngörülmüştür.²⁰⁹

Yaklaşık 14 ay yürürlükte kalan ve 7 Eylül 1979'da son bulan Toplumsal Anlaşma başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Anlaşma'nın başarısız olmasında rol oynayan en önemli etmen, Anlaşma'ya taraf olan hükümetin ömrünün kısa olması ve Türk sendikal hareketinin bölünmüş yapısıdır. Ayrıca Türk-İş'in anlaşmayı yeterince benimseyerek üyesi olan sendikalara benimsetme konusunda gereken otorite ve güce sahip olmayışı da anlaşmanın başarısızlığında etkili olmuştur. Bununla birlikte, Anlaşmanın yürürlüğü süresince fiyat artışları önlenememiş; kurulması öngörülen komiteler kurulamamış; öngörülen yasal düzenlemeler, yasa değişiklikleri ve yönetime katılma modelleri de gerçekleştirilememiştir.²¹⁰ Toplumsal anlaşma her şeye rağmen başarısızlıkla sonuçlanmış olsa bile, ülkemizin sosyal diyalog alanında gerçekleştirilen ilk ve tek somut anlaşma örneği olması bakımından Türk endüstri ilişkileri için tarihi bir belge niteliğindedir.

²⁰⁷ Mustafa Gür, **Ekonomide ve Yönetimde Yeni Bir Yapılanma İçin; Endüstriyel Demokrasi**, Ankara, 1995, s.110-111

²⁰⁸ Özlem Işığışık, **Küreselleşme Süreci Çerçevesinde Sosyal Diyalog**, s.192

²⁰⁹ TİSK, **Dünya'da ve Türkiye'de Sosyal Diyalog**, s.79-80

²¹⁰ Özlem Işığışık, **Küreselleşme Süreci Çerçevesinde Sosyal Diyalog**, s.192-193

Toplumsal anlaşmanın ardından 24 Ocak 1980’de yaşanan olumsuz ekonomik koşulları düzeltmek için yürürlüğe giren istikrar programı, 1950’li yıllardan beri uygulanan ithal ikamesine dayalı ekonomi politikalarına son vermiştir. Bunun yerine, ihracata dayalı sanayileşme politikaları ikame edilmiştir. Bunu gerçekleştirmek için ise fiyat istikrarının sağlanması ve devletin ekonomideki ağırlığının azaltılmasını sağlayacak önlemler getirilmiştir. 1980 ortalarına gelindiğinde kötü ekonomik koşullar devam ederken çalışma barışı da giderek bozulmuş, dolayısıyla sosyal barış olumsuz yönde etkilenmiştir.²¹¹ 12 Eylül 1980’de sivil siyasal yönetimin bir askeri darbe ile yönetimden uzaklaştırılmasının ardından, 12 Eylül öncesine bir tepki olarak siyasal yapı yeniden düzenlenmiş ve siyasi partilerin, sendikaların ve derneklerin faaliyetleri, hazırlanan yeni Anayasada önemli ölçüde kısıtlanmıştır. Böylelikle siyasal partilerle birlikte sendikalar da diğer baskı grupları gibi siyasal ve ekonomik karar süreçlerinin dışına bırakılmışlardır.²¹² 12 Eylül ihtilalinin ardından tüm toplu iş uyuşmazlıkları kurulan Yüksek Hakem Kurulu’nun zorunlu tahkimine bırakılmıştır. 1983 tarihinde çıkarılan 2821 Sayılı Sendikalar Kanunu ve 2822 Sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev-Lokavt Kanunları ile uyuşmazlıklar yeniden sosyal tarafların iradesine iade edilmiştir.

7.2 TÜRKİYE’DE EKONOMİK VE SOSYAL KONSEY ARAYIŞLARI

12 Eylül ihtilalinin ardından Ekonomik ve Sosyal Konsey çalışma hayatının gündemine Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK), Türkiye Sanayiciler ve İş Adamları Derneği (TÜSİAD) ve akademik çevrelerin önerileriyle ilk defa 1982 Anayasası’nın hazırlık çalışmaları sırasında girmiştir.

TÜSİAD, “sektörler arası devamlı işbirliği ve ahengi sağlamak, ülke kaynaklarının daha verimli ve rasyonel kullanılmasını gerçekleştirmek için” bir Ekonomik ve Sosyal Konsey’in kurulmasını istiyordu.

İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dekanlığı hazırladığı öneride; Meclis Başkanlığı’na, Cumhurbaşkanlığı’na, Başbakanlığa sunmak üzere tavsiyelerde bulunması için bir Ekonomik ve Sosyal Konsey’in kurulmasını istemiştir. Üniversite’nin önerisi, Konsey’in Anayasal statüde kurulmasını ve gerekli düzenlemenin de yasa ile yapılmasını öngörüyordu. Ayrıca Devlet Planlama

²¹¹ Fevzi Demir, a.g.m, s.88

²¹² Erdinç Yazıcı, **Osmanlı’dan Günümüze Türk İşçi Hareketi**, Aktif Yayınları, Ankara 1996, s.150

Teşkilatı'nın (DPT) da bu Konsey'in görüşü paralelinde hareket etmesi önerilmiştir.²¹³

TİSK ise, işçi ve işveren yüksek kurulları ile ekonomik alanın diğer sektörleri ve tüketici temsilcilerinden oluşan Anayasal statüye sahip bir Ekonomik ve Sosyal Konsey'in kurulmasını istemiştir. TİSK, kurulacak Konsey'in ekonomik ve sosyal konularda hükümet tarafından talep edilecek konularda görüş bildirmek, araştırmalar yapmak, istişari değerlendirmeler yapmakla yükümlü olmasını teklif ediyordu. Sonunda, TİSK'in önerisi Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu tarafından benimsenip, hazırlanan Anayasa taslağının 148. maddesinde²¹⁴ yer almıştır.

İşverenler ve akademik çevrelerin toplumsal uzlaşmanın sağlanmasında ESK'nın kurulması gerektiği şeklindeki önerilerinin yeni hazırlanan Anayasa'da yer almasını, işçi sendikaları kaygıyla karşılamışlardır. Sonuç olarak, sendikalar ESK'yi düzenleyen Anayasa taslağının 148. maddesine “toplu pazarlık sisteminin müdahaleye maruz bırakılacağı” ve dolayısıyla “sendikaların işlevsiz hale geleceği”, “tüm fedakarlıkların sadece işçi kesiminden isteneceği” endişeleriyle düzenlemeye karşı çıkmışlar ve Anayasa taslağından çıkarılmasını istemişlerdir. Bu nedenle Milli Güvenlik Konseyi ESK düzenlemesini Anayasa taslağından çıkarmak zorunda kalmıştır.²¹⁵

Toplumsal Anlaşma'nın imzalanması ve ESK'nın Anayasa taslağından çıkarılmasından 1990'lı yıllara gelinceye değin, ülkemizde sosyal diyalog alanında önemli bir gelişme olmamıştır. Bununla birlikte, bu süre zarfında hükümet temsilcileri ile Türk-İş Konfederasyonu arasında ikili zirve adı verilen görüşmeler

²¹³ Şahin Serim, a.g.m, s.43

²¹⁴ Ekonomik ve Sosyal Konsey, Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu tarafından hazırlanan 30 Temmuz 1982 tarihli raporda şöyle yer alıyordu:

Madde 148:Ekonomik ve Sosyal Konsey:

“Bakanlar Kurulu'nun bazı üyeleri ile TC. Merkez Bankası Başkanı ve İş ve İşveren teşekkülleri temsilcilerinden oluşan 15 üyeli bir Danışma Kuruludur”

“Milli ekonominin istikrar içinde gelişmesini sağlamak, ekonomik ve sosyal politika arasındaki dengeyi korumak, ülkenin çeşitli ekonomik sektörleri arasındaki uyum ve işbirliğini gerçekleştirmek için; muhtelif sektörleri temsil eden kimselerden meydana gelen böyle bir konseyin kurulması çok yararlı olarak mütalaa edilmiştir”.

“Bu konsey aynı zamanda çalışanların ücret, aylık, ikramiye ve sosyal yardımları arasındaki denge ve hakkaniyeti sağlamak amacı ile de görüş ve öneriler bildirecektir. Ayrıca, Devlet sorumluları ile işçi ve işverenlerin temsilcilerinin ülkenin ekonomik, sosyal siyaset ve hukuk alanındaki otoriteleri ile yan yana getirilerek onlara en yasal alanda çalışma yapma ve görüş tespitine imkan verecektir”. (Şahin Serim, a.g.m, s.43)

²¹⁵ Adnan Mahiroğulları, “Türk Endüstri İlişkilerine Kazandırılan Yeni Bir Kurum Ekonomik ve Sosyal Konsey”, **Tekstil İşveren Dergisi**, Sayı:233, Mayıs 1999, s.25-26

gerçekleştirilmiş, ancak bu görüşmeler sonucunda da sosyal diyalog anlamında somut bir adım atılamamıştır.²¹⁶

TBMM 26.11.1992 tarih ve 3851 Sayılı Yasa ile, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün "Uluslararası Çalışma Normları Uygulamasının Geliştirilmesinde Üçlü Danışmaya İlişkin 144 Sayılı Sözleşmesi"nin onaylanması konusunda Bakanlar Kuruluna yetki vermiştir. Bakanlar Kurulu da 08 Ocak 1993 tarihinde 144 sayılı ILO sözleşmesini onaylamıştır.

Toplumsal uzlaşmanın ön plana çıkmaya başladığı 1990'lı yıllarda işçi ve işveren kesimlerini bir araya getiren ikili diyaloglar başlamıştır. 5 Nisan kararlarının ertesinde, TİSK Başkanı Refik Baydur'un daveti üzerine Türk İş, Hak İş, DİSK ve TİSK yöneticileri, 01 Temmuz 1994 günü İstanbul'da bir araya gelerek bir işçi- işveren zirvesi yapmışlardır. Zirve sonunda yapılan ortak açıklamada, hükümetin çalışma hayatını ilgilendiren her konuda sosyal kesimlerle sürekli danışma ve işbirliği içinde olması ve Kamu İktisadi Teşebbüsleri sorunu karşısında yapılacak tercihlerin belirlenmesinde ciddi bir işbirliğinin hemen başlatılması talep edilmiştir. Yine Türk-İş, DİSK, Hak-İş ve TİSK'in temsilcilerinin katılımıyla, 29 Ağustos 1994 günü Ankara'da tekrar bir araya gelen taraflar sosyal güvenlik ile ücretlilerin vergi yüküne ilişkin belirli konularda ortak görüşe varmışlardır. Yapılan ortak açıklamada, vergi sisteminin adil olmadığı görüşüne yer verilip, sosyal güvenliğin devlet politikası haline getirilmesi istenmiştir.²¹⁷

Türkiye'nin 06 Mart 1995'de, AB ile Gümrük Birliği sürecine girmesiyle, Brüksel'de Avrupa Birliği ile imzalanan 25 Haziran 1963 tarihli Ankara Anlaşması ve 23 Kasım 1970 tarihli Katma Protokol uyarınca 95/1 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın imzası sonucu sosyal diyalog ihtiyacı bir kez daha gündeme gelmiştir. Çünkü, Ankara Anlaşması'nın 27. maddesinde yer alan "Ortaklık Konseyi bir yandan Avrupa Parlamenter Asamblesi, Topluluğun Ekonomik ve Sosyal Komitesi ve öteki organları ile öte yandan TBMM ve Türkiye'nin yukarıdakileri karşılayan organları arasında işbirliğini ve temasları kolaylaştırmak için her türlü yararlı tedbirleri alır..." hükmü, Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi'ni karşılayan bir organın (ESK) kurulmasını zorunlu hale getiriyordu.²¹⁸ Bunun dışında, küresel

²¹⁶ Özlem Işığışık, "Sosyal Diyalog, Temel Nitelikleri ve Türkiye'de Sosyal Diyaloğa İlişkin Genel Bir Değerlendirme", **İş Güç Dergisi**, Cilt:1, Sayı: 1, <http://www.isguc.org/oişığışık.htm>

²¹⁷ İsmet Sipahi, a.g.e, s.38

²¹⁸ Fevzi Demir, a.g.m, s.89

düzyeyde artan uluslararası rekabet koşulları ve yaşanan hızlı teknolojik gelişmeler nedeniyle sosyal diyalog sosyal tarafların da gündemine gelmiştir. Bu çerçevede; Türk-İş, DİSK, Hak-İş ve TİSK Konfederasyonları'nın kurumsal sosyal diyalog sürecine yönelik talepleri etkili olmuştur. Ayrıca, Türk endüstri ilişkilerinin geçmişe hakim olan uzlaşmaz ve çatışmacı yapısının yerini görüş alışverişi, işbirliği ve uyuma bırakması sosyal tarafların diyalog beklentilerini artırmıştır.²¹⁹

Bu gelişmelerin sonucunda, Ankara Anlaşması'nın 27. maddesi gereği 1995'de Türkiye-AB Ekonomik ve Sosyal Karma İstişare Komitesi adı altında bir komite kurulmuştur. Komite AB Ekonomik Sosyal Komitesi ile Türkiye'nin işçi, işveren ve diğer meslek gruplarının katılımından oluşmuştur. Toplam 36 üye bulunan komitede her iki taraf 18'er üye ile temsil edilmektedir. Türkiye'nin 18 üyesinin 6'sı çalışanları (Türk-İş, Hak-İş, DİSK), 6'sı işverenleri (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Türkiye Bankalar Birliği) ve son 6'sı da diğer çıkar gruplarını (Türkiye Ziraat Odaları Birliği, Türk Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu, Yükseköğretim Kurulu, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, Türkiye Barolar Birliği ve Tüketici Koruma Derneği) temsil etmektedir.²²⁰

Gerek AB ile Gümrük Birliği Anlaşması'nın imzalanması gerekse uluslararası rekabetin etkileri ve sosyal tarafların artan işbirliği talepleri sonucunda 17 Mart 1995'te yayınlanan 1995/5 Sayılı Başbakanlık Genelgesiyle Türkiye'nin ilk Ekonomik Sosyal Konseyi kurulmuştur. Konsey, Avrupa Topluluğu'na entegrasyon çalışmaları çerçevesinde Ankara Anlaşması'nın uygulanmasını sağlamak ve ILO'nun 144 sayılı Sözleşmesinin onaylanmasının bir gereği olarak kurulmuştur.²²¹ Genelgede ESK'nın görevleri;

- Ekonominin istikrarlı bir şekilde gelişmesini sağlamak için toplumun çeşitli kesimlerinin, gerek ülke ekonomisi gerek milletlerarası platformda dengeli ve etkin politikalar ile yönlendirilebilmesini sağlamak,

²¹⁹ Özlem Işığışok, "Sosyal Diyalog, Temel Nitelikleri ve Türkiye'de Sosyal Diyaloğa İlişkin Genel Bir Değerlendirme", <http://www.isguc.org/oişığışok.htm>,

²²⁰ Ertan İren, a.g.e, s.144

²²¹ Başbakanlık Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü, Ekonomik ve Sosyal Konsey konulu, 17/03/1995 tarih ve 1995/5 sayılı Genelge.

- Devlet, işçi, işveren ilişkilerinde düzenli ve kalıcı barış ve milli uzlaşma ortamının sağlanmasını araştırmak,
- Verimlilik, istihdam, işsizlik ve gelirler gibi konularda Hükümete istişari nitelikte görüş vermek,
- Konuyla ilgili mevzuatı hazırlamak,
- Bu konuda Avrupa Birliği ile entegrasyon ve çalışmalar yönünde özel kurum ve uzmanlık gerektiren konularda da meslek kuruluşları ile kamu kurum ve kuruluşlarının desteğini sağlamak, olarak belirtilmiştir.²²²

Başbakan veya Başbakan'ın belirleyeceği bir Bakan'ın Başkanlığında, toplanacak olan Konsey'de Hükümeti temsilen 15 Bakan ve Bürokrat üyeye karşılık 7 sivil toplum örgütünün temsil edildiği toplam 22 üye²²³ bulunmaktadır. Kuruluşundan yedi ay sonra 11 Ekim 1995'te yaptığı ilk toplantının kamu kesiminde artan uyuşmazlık ve grevlerin hüküm sürdüğü bir döneme denk gelmesi yoğun eleştirilere neden olmuştur.²²⁴ ESK toplantısına çağırılmasına rağmen toplantının toplu sözleşme görüşmelerini uzatmak ve kamuoyunda işçilerin aleyhine bir hava yaratmak amacıyla yapıldığı gerekçesiyle işçi temsilcisi Türk-İş toplantıya katılmamıştır. Toplantıda Hükümet'in tavrı, Konsey'i toplumun çeşitli kesimlerini ikna organı olarak kullanmak olmuş, ancak istenen sonuç alınamayınca ilişkiler bozulmuş ve diyalog kesintiye uğramıştır. Sonunda Tansu Çiller'in azınlık Hükümeti 15 Ekim 1995'te yıkılmıştır.²²⁵

24 Aralık 1996 seçimlerinden sonra kurulan ANAP-DYP hükümeti döneminde ESK 06/05/1996 tarih ve 1996/24 sayılı Genelge ile yeniden düzenlenmiştir. İlk genelgeyi yürürlükten kaldıran bu genelge de ESK, ülke ekonomisinin istikrarı ve sosyal hayatın geliştirilmesi için çeşitli toplum kesimleri

²²² Başbakanlık Personel ve Prensipier Genel Müdürlüğü, Ekonomik ve Sosyal Konsey konulu, 17/03/1995 tarih ve 1995/5 sayılı Genelge.

²²³ Maliye Bakanı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı, Başbakanın görevlendireceği iki Bakan, Başbakanlık Müsteşarı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı, Hazine Müsteşarı, Dış Ticaret Müsteşarı, Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanı, T. C. Merkez Bankası Başkanı, Üye Bakanlıkların Müsteşarlıkları, YÖK'ü temsilen iki üye, Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği'ni temsilen iki üye, TİSK'i temsilen iki üye, Türk-İş, (en çok üyeye sahip Konfederasyondan iki üye) Türkiye Ziraat Odaları Birliği'ni (TZOB) temsilen bir üye, Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu'nu (TESK) temsilen bir üye.

²²⁴ Fevzi Demir, a.g.m, s.90

²²⁵ M. Emin Ruhi, "Türkiye'de Ekonomik ve Sosyal Konsey", **ÇMİS Dergisi**, Mayıs 2003, Sayı:3, Cilt:17, s.9

temsilcilerinin bir araya getirilmesi, ILO'nun 144 sayılı Sözleşmesinin uygulanması ve aynı zamanda Türkiye'nin Avrupa Birliği ile bütünleşmesi çerçevesinde ekonomik ve sosyal içerikli kararlara demokratik katılımı sağlamak için kurulmuştur.²²⁶

Üye sayısını 22'den 30'a çıkaran yeni genelgede ESK'nın Hükümet kanadını oluşturan bakan ve bürokrat üyeler eski genelgede olduğu gibi 15 üye ile temsil edilmektedir. Ancak Konsey'in sivil toplumu temsil eden üyelerine; TÜSİAD'ı temsilen bir üye, Türkiye Ziraat Odaları Birliği'ni (TZOB) temsilen bir üye, Türk Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu'nu (TESK) temsilen bir üye, Türkiye İhracatçılar Meclisi'ni (TİM) temsilen bir üye, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'ni (TMMOB) temsilen bir üye, Hak-İş'i temsilen bir üye, DİSK'i temsilen bir üye, Kamu Çalışanlarını temsilen bir üye, en çok üyeye sahip tüketici derneğini temsilen bir üye eklenerek sivil toplum örgütlerinin Konsey'deki üye sayısı 15'e çıkarılmıştır.

Bunun yanında genelgede; Konsey Başkanının gerekli görmesi halinde, konularıyla ilgili olarak bakanlar, meslek kuruluşları, vakıflar ve diğer sivil toplum örgütlerinin temsilcilerinin de Konsey çalışmalarına davet edilmelerine yer verilmiştir.

Konsey üyeleri tarafından çalışma grupları oluşturulacağı ve oluşturulan bu grupların görüşlerinin üç ayda bir toplanarak değerlendirileceği hükme bağlanmasına rağmen hükümetin kurulmasını takip eden aylardaki hükümet bunalımları ve yeni bir hükümet kurulması çalışmaları nedeniyle Konsey hiçbir toplantı ve faaliyet yapamamıştır.²²⁷

ANAP-DYP hükümetinin son bulmasının ardından kurulan yeni Refah-DYP hükümeti döneminde ESK'nın yapısı 18/03/1997 tarih ve 1997/11 sayılı Genelge ile yeniden düzenlenmiştir. Eski genelgeyi yürürlükten kaldıran yeni genelgede Konsey, ekonomik ve sosyal hayatta barış, istikrar, üretkenlik, verimlilik ve sosyal adaletin sağlanması ve geniş bir istişare ortamının oluşturulması gerekçesiyle kurulmuştur.²²⁸

²²⁶ Başbakanlık Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü, Ekonomik ve Sosyal Konsey konulu, 06/05/1996 tarih ve 1996/24 sayılı Genelge.

²²⁷ Fevzi Demir, a.g.m, s.90

²²⁸ Başbakanlık Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü, Ekonomik ve Sosyal Konsey konulu, 18/03/1997 tarih ve 1997/11 sayılı Genelge.

Toplam 24 üyeden oluşan yeni Konsey'de hükümet temsilcileri 10 üyeye²²⁹ düşürülerek önceki genelgelere yer alan bürokratlara yer verilmemiştir. Bunun yanında sivil toplum örgütlerinden TÛSİAD ve TMMOB temsilcileri Konsey'den çıkarılmış, Sakatlar Konfederasyonu ve Bankalar Birliği temsilcileri Konsey'e dahil edilmiştir. Ayrıca TİSK, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Türk-İş ve YÖK'ün iki olan üye sayısı bire indirilmiştir. Ancak üye sayısı bire indirilen Türk-İş toplantıya katılmama kararı alınca, hükümet Türk-İş'in üye sayısını yeniden ikiye çıkarmıştır. Böylece sivil toplumu temsil eden üye sayısı 14 olmuştur. 25 Mart 1997'de Türkiye'nin ekonomik durumu ve öncelikleri gündemiyle ilk geniş katılımlı toplantısını yapan Konsey ikinci kez toplanamamıştır.

ANASOL-D Hükümeti'nin kurulmasından sonra ESK 23/07/1997 tarih ve 1997/44 sayılı Genelge ile yeniden şekillenmiştir. Önceki genelgelere belirtilen kuruluş gerekçeleriyle kurulan ESK'nın toplam üye sayısı 21'e düşürülmüştür. Konsey'in hükümet kanadına bir önceki genelgede yer almayan DPT Müsteşarı'na da yer verilerek hükümet temsilcileri 11'e çıkarılmıştır. Konsey'in köklü bir değişiklik yapılarak; Konsey'de TOBB, DİSK ve TESK iki, TZOB, TİSK, Türk-İş ve Hak-İş bir üye ile temsil edilerek sivil toplum temsilcilerinin sayısı 10'a düşürülmüştür.²³⁰

ESK 25 Ağustos 1997 tarihinde yaptığı toplantıda; makroekonomik durum, sosyal güvenlik kuruluşlarının sorunları ve çözüm önerileri, eşel-mobil sistemi uygulaması, mevsimlik ve geçici işçi istihdamı, Ekonomik ve Sosyal Konsey'in Çalışma Usul ve Esasları İç Genelgesi'nin hazırlanması konuları ele alınmıştır. Toplantı sonucunda ESK'ya rapor hazırlamak üzere Sosyal Güvenlik Reformu Komisyonu ve Eşel-Mobil Komisyonu oluşturulmuştur. Bu Genelge çerçevesinde Konsey çeşitli tarihlerde beş toplantı²³¹ daha gerçekleştirmiştir.

²²⁹ Başbakan, Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı, Başbakan'ın görevlendireceği iki Bakan, Hazine Müsteşarlığı'nın bağlı bulunduğu Devlet Bakanı, Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın bağlı bulunduğu Devlet Bakanı, Maliye Bakanı, Tarım ve Köyşleri Bakanı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı, Sanayi ve Ticaret Bakanı

²³⁰ Başbakanlık Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü, Ekonomik ve Sosyal Konsey konulu, 23/07/1997 tarih ve 1997/44 sayılı Genelge.

²³¹ 13 Ekim 1997 tarihli ESK toplantısında Ekonomik İstikrar Programı ve 1998 Mali Yılı Bütçesi, 1 Aralık 1997, 12 Aralık 1997, 6 Şubat 1998 tarihli ESK toplantılarında Vergi Reformu, 16 Haziran 1998 tarihli ESK toplantısında Enflasyonla Mücadele Programı ve Gerçekleşmeler, Kayıtdışı Ekonomi ve Kayıtdışı Ekonomiyi Kontrol Altına Almak İçin Yapılan Düzenlemeler (DPT, <http://www.dpt.gov.tr/esk/faaliyet>, 30.4.2003)

1997/44 sayılı Genelge ile düzenlenen ESK'da hükümet ağırlıklı yapısıyla eleştirilerin hedefi olmuş, tavsiye niteliğinde bile olsa alınacak kararlarda hükümet kanadının belirleyici olacağı ileri sürülmüştür. Konsey ayrıca, temsil yapısının yetersizliği, Genelge ile düzenlenmiş olması ve özerk bir sekreteryaya sahip olmaması nedeniyle, tamamıyla yürütmenin inisiyatifinde ve anti-demokratik bir yapılanma olarak nitelendirilmiştir.²³²

ESK, 26/01/9999 tarih ve 1999/19 sayılı Genelgede önceki genelelerde belirtilen gerekçeler ile üye yapısı yeniden düzenlemiştir. Toplam 20 üyesi bulunan Konsey'in hükümet kanadını temsil eden Devlet Bakanı sayısı üçe düşürülmüş ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın bağlı bulunduğu Devlet Bakanı da yeniden Konsey üyesi olmuştur. Konsey'in sivil toplum temsilcileri bir önceki genelgede olduğu gibi kalmıştır. Önceki genelelerde olduğu gibi bu genelgede de Konsey başkanının gerekli görmesi halinde konularıyla ilgili olarak bakanlar, meslek kuruluşları, vakıflar ve diğer sivil toplum örgütlerinin temsilcilerinin de Konsey çalışmalarına davet edilecekleri belirtilmiştir.²³³

1999/19 sayılı Genelge ile düzenlenen ESK ilk toplantısını 8 Şubat 1999'da yapmıştır. Toplantıda; 1998 yılı ekonomik gelişmeleri, küresel krizin üretim ve istihdam üzerindeki etkileri ve olumsuz etkilere karşı alınacak önlemler değerlendirilmiş ve bir bildiriye yayınlanmıştır.²³⁴

57. Hükümet döneminde ESK'nın üyeleri, 28/06/1999 tarih ve 1999/40 sayılı Genelge ile yeniden belirlenmiştir. Bu genelgede ESK'nın toplam üye sayısı 11'i hükümet temsilcileri ve 10'u sivil toplum temsilcileri olmak üzere 21 olmuştur.²³⁵

ESK, 2000-2002 Makroekonomik Programı'nın ilk beş aylık uygulama sonuçlarını görüşmek üzere 27 Haziran 2000 tarihinde toplandı. Toplantıda yapılan görüşmelerde Ülkemizin geleceği açısından makroekonomik programın başarılı olmak zorunda olduğu ve 2000 yılı toplu iş sözleşmelerinin taşıdığı önem vurgulanmıştır. Ayrıca, özelleştirme, kayıt dışı ekonomi ve yatırım konuları da müzakere edilmiştir.

²³² Yurdagül Önal, a.g.e, s.80

²³³ Başbakanlık Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü, Ekonomik ve Sosyal Konsey konulu, 26/01/1999 tarih ve 1999/19 sayılı Genelge.

²³⁴ DPT, <http://www.dpt.gov.tr/esk/faaliyet><http://www.dpt.gov.tr/esk/faaliyet>, 30.4.2003

²³⁵ Başbakanlık Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü, Ekonomik ve Sosyal Konsey konulu, 06/28/1999 tarih ve 1999/40 sayılı Genelge.

1999/40 sayılı Genelge çerçevesinde Konsey son toplantısını Şubat 2001 Ekonomik Krizi'nden sonra Hükümete karşı bütün güvenini yitirmiş bulunan geniş toplum kesimlerinin temsilcileri aracılığıyla toplumun güveninin ve desteğinin yeniden sağlanması amacıyla 31 Mart 2001 tarihinde yapmış ve toplantıda genel ekonomik durum değerlendirilmiştir. Ayrıca Başbakan Bülent Ecevit bu toplantıda Ekonomik Sosyal Konsey Hakkındaki yasa tasarısının TBMM'ye gönderildiği müjdesini vermiştir.²³⁶

7.3 4641 SAYILI EKONOMİK VE SOSYAL KONSEY KANUNU

1995'ten beri genelgelerle düzenlenen ESK, her defasında değişik bir yapıyla yeniden oluşturulduğu için üstlendiği önemli misyonu gerçekleştirebilecek yasal dayanaklardan yoksun bırakılmıştır.²³⁷ Sonunda 21 Nisan 2001'de 4641 sayılı "Ekonomik ve Sosyal Konsey'in Kuruluşu, Çalışma Esas ve Yöntemleri Hakkında Kanun"un yürürlüğe girmesi ile ESK yasal bir statüye kavuşmuştur. ESK'nın yasa ile düzenlenerek muğlaklıktan kurtarılması kuşkusuz yerinde bir gelişmedir. Toplumsal sorunların çözümünün katılımcı demokrasi, diyalog ve uzlaşmadan geçtiği bilinmektedir. Ayrıca, bir çok ülkede diyalog ve uzlaşma yapılarının oluşturulmasında Anayasal ya da yasal düzenlemeler tercih edilmiştir. İşte bu sebeplerden dolayı Türkiye'de sosyal diyalogun kalıcı ve kurumsal bir yapıya kavuşturulması için ESK yasal bir çerçeveye oturtulmuştur. Zaten 4641 sayılı yasanın 1. maddesi bizim tespitlerimizi doğrular niteliktedir. Buna göre ESK, ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında, toplumsal uzlaşma ve işbirliğini sağlayacak, sürekli ve kalıcı bir barış ortamı yaratarak, istişari mahiyette ortak görüş belirlemek için oluşturulmuştur.

4641 sayılı ESK Kanununun 2. maddesinde Konsey'in üyeleri belirlenmiştir.²³⁸ Yasada Konsey üyelerinin sayısı önceki genelgelere göre biraz artırılarak 40'a çıkarılmıştır. ESK'nın yeni yapısında, 16 üyeye çıkarılan hükümet temsilcileri 13 bakan ve 3 bürokrattan oluşmuştur. Sivil toplum örgütlerini temsil eden üyeler ise;

²³⁶ M. Emin Ruhi, a.g.m, s.11

²³⁷ Muharrem Kayhan, "Toplumsal Uzlaşma ve Ekonomik Sosyal Konseyler", **Mercek Dergisi**, Sayı 8, Ekim 1997, s.57

²³⁸ ESK; Başbakanın başkanlığında, Başbakan yardımcıları, Devlet Planlama Teşkilatından sorumlu Devlet Bakanı, Hazineden sorumlu Devlet Bakanı, Dış Ticaret Müsteşarlığından sorumlu Devlet Bakanı, Devlet Personel Başkanlığından sorumlu Devlet Bakanı, Maliye Bakanı, Tarım ve Köyişleri Bakanı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı, Sanayi ve Ticaret Bakanı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı, Gümrük Müsteşarı ve Devlet Personel Başkanı, TOBB, TİSK, TESK, TZOB, Türk-İş, Hak-İş, DİSK'i temsil eden üçer temsilciden oluşmaktadır.

12'si sendika temsilcisi; 6'sı işveren temsilcisi ve 6'sı da esnaf ve çiftçi çıkar örgütü temsilcisi olmak üzere 21 üyeden ibarettir. Ayrıca Başbakan tarafından belirlenecek diğer Hükümet temsilcileri ve sivil toplum kuruluşları temsilcileri de Konseye katılabilmektedir. Buna ilaveten, daha sonra 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Yasasının 44. maddesinde yapılan değişiklikle ve 4641 sayılı yasaya eklenen madde ile kamu görevlileri adına en çok üyeye sahip konfederasyonun da Konsey'de temsil edilmesi hükme bağlanmıştır. Konsey'in toplantı gündemine uygun sivil toplum örgütü temsilcilerinin ya da kamu görevlilerinin toplantıya çağırılma esnekliğinin olması olumlu bir düzenleme olarak değerlendirilirken, bu esnekliğin sadece Başbakan'ın inisiyatifinde olması hükümetin Konsey üzerinde daha dominant olduğunu açıkça göstermektedir.

ESK; hükümet, bürokrat, işçi, işveren, çiftçi, esnaf ve memur temsilcilerinden oluşan çok taraflı bir Konsey özelliği göstermektedir. AB ülkelerindeki ESK'lara bakacak olursak, çoğunlukla ESK'ların; işçi-işveren, işçi-işveren-uzmanlar, işçi-işveren-çıkar grupları ya da hükümet-işçi-işveren-çıkar grupları şeklinde yapılandıklarını görmekteyiz. Türk ESK'sı bünyesinde hükümet temsilcileri buluduran İngiltere, İrlanda, Danimarka ve Portekiz ESK'larıyla bu açıdan benzerlik taşımaktadır. Ancak 24 üyeli İngiltere Ulusal Ekonomik Kalkınma Konseyi'nde sadece 6; 31 üyeli İrlanda Ulusal Ekonomik ve Sosyal Konseyi'nde 5; 29 üyeli Danimarka Ekonomik Konseyi'nde 4 ve 56 üyeli Portekiz Ekonomik ve Sosyal Konseyi'nde ise 8 hükümet temsilcisi bulunmaktadır. Bunun yanında Belçika, Hollanda, Avusturya, İspanya, Lüksemburg ve Fransa ESK'larında ise hiç hükümet temsilcisi yer almamaktadır. AB'nin 1998'den beri Türkiye için yayınladığı ilerleme raporları incelendiğinde AB'nin Türk ESK'sının Hükümet ağırlıklı yapısını sürekli eleştirdiğini görmekteyiz. Buradan yola çıkarak, Türk ESK'sı bünyesinde hükümetin ağırlığının makul bir düzeye çekilerek, ESK daha fazla sivil toplum örgütüne yer verilmesi daha uygun olur kanaatindeyim. Bu doğrultuda daha demokratik ve katılımcı bir ESK için TMMOB, TÜSİAD, Tüketici, Çevre, İnsan Hakları Dernekleri, Tabipler Birliği gibi sivil toplum kuruluşlarına da Konsey'de yer verilebilirdi. Ayrıca Konsey içersinde tüm kesimler eşit şekilde temsil edilmelidir. Aksi takdirde ESK, uzlaşma ve işbirliği temelinden saporak tarafların birbirlerine üstülüklerini kabul ettirdikleri bir kurul haline gelebilir.

Kanunun 4. maddesine göre, Başbakan ESK'nın başkanıdır. Başbakan'ın katılamadığı toplantılarda ise onun görevlendireceği Başbakan Yardımcısı Konsey başkanlığını yürütecektir. Bu durum, Konsey'in bağımsızlığı ve demokratikliği ile ilgili soru işaretlerinin oluşmasına neden olmaktadır. AB ülkelerinde Konsey Başkanları ya üyeleri tarafından seçilmekte (Fransız ESK'sı) ya da kesimler arasında sürekli değişen dönem başkanlığı şeklinde yürütülmektedir. Türkiye için böyle bir uygulamanın getirilmesi bağımsız bir ESK için bir ön koşul oluşturmaktadır. Bununla beraber yasanın 6. maddesinde Konsey'de TOBB ve TİSK'in belirleyeceği bir Konsey Başkan Yardımcısı, TESK ve TZOB'un belirleyeceği bir Konsey Başkan Yardımcısı ve Türk-İş, Hak-İş ve DİSK'in belirleyeceği bir Konsey Başkan Yardımcısı bulunmaktadır. Yine aynı maddede, Konsey'in Başkanlık Divanı'nın Konsey Başkanı, üç Konsey Başkan Yardımcısı ve Konsey Sekreteryası'ndan sorumlu Müsteşar'dan oluşacağı belirtilmiştir.

Yasanın 3. maddesinde düzenlenen Konsey'in görev ve yetkileri şu şekilde sıralanmıştır:

- Toplumdaki ekonomik ve sosyal birimlerin, Hükümetin ekonomik ve sosyal politikalarının oluşturulmasına katılımlarını sağlamak, Hükümet ile toplumsal kesimler arasında ve toplumsal kesimlerin kendi aralarındaki uzlaşma ve işbirliğini güçlendirecek çalışmalar yapmak,
- Oluşturduğu görüş, öneri ve raporları Hükümete, TBMM'ye, Cumhurbaşkanı'na ve kamuoyuna sunmak, görüş bildirilirken uzlaşılan ve uzlaşılamayan hususları ayrı ayrı belirtmek,
- Sürekli ve geçici nitelikte çalışma kurulları kurmak ve üyelerini belirlemek, bu kurulların raporlarını görüşmek,
- Türkiye-Avrupa Birliği Karma İstişari Komitesi üyelerini Avrupa Birliği Ekonomik ve Sosyal Komitesi'nin yapısı ve özelliklerini dikkate alarak belirlemek ve Komite'nin çalışmalarını izlemek,
- Amaçları doğrultusunda ulusal ve uluslararası düzeyde seminer ve toplantılar düzenlemek, uygun görülecek toplantılara temsilci göndermek,
- Ekonomik ve sosyal konularda yayınlar ve araştırmalar yapmak ve yaptırmak.

Yasa maddesinde, ekonomik ve sosyal politikalarının oluşturulmasında, ESK'ya danışılması yükümlülüğü veya ESK'nın konuyu res'en ele alması gibi prosedürlere yer verilmeyerek bu konu tamamen hükümetin keyfiyetine bırakmıştır. Daha açıkçası, Konsey'in kendi inisiyatifiyle her hangi bir konuda res'en görüş ve öneri sunmasının önü kapatılmıştır. Avrupa'da ESK'lar, sadece çalışma ilişkileri ve sosyal mevzuatın değerlendirildiği bir kurul değil, ülkenin tüm ekonomik ve sosyal politikalarının tartışıldığı bir sosyal meclis niteliğindedir. Bununla birlikte Avrupa ESK'ları, gerek kendi inisiyatifleri ile gerekse hükümet, parlamento veya diğer kurumların talebi ile onlara yol gösterici istişari kararlar almaktadır. İşçi, işveren ve diğer çıkar grupları, ESK'lar bünyesinde bir araya gelerek hükümete sunmak üzere görüşler ve öneriler hazırlamaktadır. Ayrıca ESK'lar aldıkları istişari kararlarla konut, sağlık, eğitim, gençlik, bölgesel dengesizlik gibi bir çok toplumsal konuda hükümetlere danışmanlık yapmakta, yürütmenin çalışmalarına ışık tutmaktadır. Bunun dışında Belçika, İspanya, Portekiz, İtalya ve Fransa gibi bir çok ülkede hükümetler ekonomik ve sosyal konularda düzenleme yapmadan önce Konsey'in görüşünü almaktadır.

4641 sayılı ESK kanununun 7. maddesinde, Konsey'in üç ayda bir Başkan'ın daveti ile olağan, Başkan'ın daveti veya Başbakan tarafından belirlenecek olanlar dışında kalan temsilcilerin üçte birinin yazılı istemleri üzerine ise olağanüstü toplanabilmesini düzenlenmiştir. Yine aynı maddede toplantı yeter sayısı, Başbakan tarafından belirlenecek olanlar dışında kalan temsilcilerin salt çoğunluğu olarak belirlenmiştir. ESK toplantılarının yasada üç ayda bir ya da Konsey üyelerinin 1/3 çoğunluğunun yazılı talebi ile yapılması öngörülmesine rağmen Konsey toplantıları düzenli bir takvime bağlanamamış ve Konsey, kanun yürürlüğe girdikten 20 ay sonra toplanabilmiştir. Esasında ESK 4641 sayılı yasanın çıkarılmasından günümüze kadar sadece 7 kez toplanabilmiştir. Yapılan Konsey toplantıları ise, hükümetin uygulamak istediği politika ve programları Konsey üyelerine anlattığı ve onların onay ve desteğini aradığı forumlardan öteye geçmemiştir.

ESK'nın kendisinden beklenenleri yerine getirebilmesi için öncelikle Konsey toplantılarının belirlenen aralıklarda mutlaka yapılması gerekmektedir. Bununla beraber Konsey kararları üzerinde taraflar, üzerlerine düşen yükümlülükleri ciddiyle yerine getirmelidir. Ayrıca Konsey toplantıları, hükümetin kendi politikalarını anlattığı veya toplum kesimlerinin şikayetlerinin dinlendiği bir kurul

değil, ülkenin sosyal ve ekonomik sorunlarına ülke gerçeklerine uygun çözümlerin üretildiği ve toplum kesimleri arasında uzlaşa ve işbirliğinin sağlandığı bir platform olmalıdır.

Tablo 4’de 4641 sayılı ESK yasasından sonra yapılan Konsey toplantılarının tarihleri ve gündem maddeleri gösterilmiştir.

Tablo 4: 4641 sayılı Yasa Sonrasında Yapılan ESK Toplantılarının Gündemi

Tarih	Toplantı Konuları
25 Aralık 2002	<ul style="list-style-type: none"> Acil Eylem Planı, Ekonomik sorunlar, Irak operasyonu dolayısıyla, alınması gerekli tedbirler, Konseyin çalışma şekli ve yasaya göre tamamlanması gereken prosedürler²³⁹
16 Nisan 2003	<ul style="list-style-type: none"> ESK’nın yapısı, çalışma usul ve esasları, Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu (YOİKK) çalışmalarının seyri, İstihdam sorunları ve işsizlikle mücadele²⁴⁰
10 Temmuz 2003	<ul style="list-style-type: none"> Türkiye’nin AB’ye üyelik sürecine ilişkin genel değerlendirmeler²⁴¹
07 Kasım 2003	<ul style="list-style-type: none"> Türkiye-Avrupa Birliği Karma İstişare Komitesi Üyelerinin belirlenmesi, Cumhuriyetin 80’nci Yılı Bildirgesi²⁴²
25 Mart 2005	<ul style="list-style-type: none"> ESK’nın yeniden yapılandırılması, AB ile müzakere sürecinde sivil toplum kuruluşlarının oynayacağı rol, İlerleme Raporu’nun sosyal politika ve istihdam konularının değerlendirilmesi, Ekonomik ve Sosyal Konsey’in kuruluşuna ilişkin yeni yasa tasarısı²⁴³
1 Kasım 2005	<ul style="list-style-type: none"> Sosyal Güvenlik Reformu, Sosyal taraflardan gelen talepler doğrultusunda Sosyal Güvenlik Reform Paketi taslağının yeniden değerlendirilmesi²⁴⁴
25 Mart 2005	<ul style="list-style-type: none"> ESK’nın yeniden yapılandırılması Sosyal politika ve istihdam sorunları

ESK kanununun 8. maddesinde, Konsey ihtiyaç duyulan konularda görüş bildirmek üzere geçici ve daimi nitelikli çalışma kurulları oluşturabilmektedir. Çalışma kurulları Ekonomik ve Sosyal Konsey’in Teşekkülü İle Çalışma Usulleri Hakkında Yönetmeliğin 9. maddesinde yer almaktadır. Ayrıca bu kurulların zamana ve ihtiyaca göre değiştirilebileceği Yönetmelikte belirtilmiştir.

- Çalışma Hayatı Kurulu,

²³⁹ TİSK, İşveren Dergisi, http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=640 Aralık 2002

²⁴⁰ TİSK, İşveren Dergisi, http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=696 Nisan 2003

²⁴¹ DPT, <http://www.dpt.gov.tr/esk/faaliyet><http://www.dpt.gov.tr/esk/faaliyet>, 30.4.2003

²⁴² DPT <http://www.dpt.gov.tr/esk/faaliyet><http://www.dpt.gov.tr/esk/faaliyet>, 30.4.2003

²⁴³ TİSK, İşveren Dergisi, http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=1143 Mart 2005

²⁴⁴ TİSK, İşveren Dergisi, http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=1293 Kasım 2005

- Makroekonomik Politikalar Kurulu,
- Avrupa Birliği ve Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu,
- Tarım Orman ve Köyişleri Kurulu,
- Sanayi, Teknoloji ve Verimlilik Kurulu,
- Enerji Kurulu,
- Ticaret Kurulu,
- Esnaf ve Sanatkarlar ve KOBİ'ler Kurulu,
- Tüketici Kurulu,
- Çevre Kurulu,
- Bölgesel Gelişme Kurulu,
- İnsan Kaynakları Kurulu,
- Bilgi Toplumuna Geçiş Kurulu olarak belirlenmiştir.

ESK Yönetmeliđi ile kurulan çalışma kurulları AB Ekonomik Sosyal Komitesi çalışma grupları ve AB üyesi ülkelerde kurulan ESK'ların kurul, komite ve bölümleriyle benzerlikler taşıdığı söylenebilir.

Yasanın 9 ve 10. maddelerinde, Konsey'in sekretarya hizmetlerinin, DPT Müsteşarlığı tarafından yerine getirilmesi öngörülmüştür. Buna ek olarak Konsey'in giderleri için her yıl DPT bütçesine yeterli ödenek konması da hükme bağlanmıştır. Konsey'in sekretarya hizmetlerinin bir Kamu Kurumuna yaptırılması ve Konsey'e ait bir bütçenin olmaması Konsey'in özerk olmasıyla bağdaşmamaktadır. Konsey'e hizmetlerini yürütebilmesi için bir binanın tahsis edilmesi, kendine ait bir sekretaryasının olması ve hepsinden önemlisi Konsey'in özerk bir bütçesinin olması onun üstlendiği misyonu yerine getirmesi açısından önemlidir.

Bütün bunlara ek olarak, 4641 sayılı yasada Konsey'in işleyişi, gündemle ilgili kararların alınma şekli, oylamanın nasıl yapılacağı, Konsey üyeliğine atanma, Konsey üyeliğinden çekilme vb. bir çok konuda düzenleme yapılmamıştır. Bu durum Konsey'in ILO'nun ve AB'nin ilgili hükümlerini yerine getirmek için formalite olarak kurulduğu izlenimi yaratmaktadır.

7.4 TÜRKİYE'DE ÜÇLÜ DANIŞMA KURULU

4641 sayılı ESK Kanunu'ndan sonra ILO'nun 144 sayılı sözleşmesinde belirtilen sosyal diyaloga uygun olarak "Üçlü Danışma Kurulu" (ÜDK) 4857 sayılı İş Kanunu'nun 114. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, İş Kanununun 114.

maddesinde, çalışma barışının ve endüstri ilişkilerinin geliştirilmesinde, çalışma hayatıyla ilgili mevzuat çalışmalarının ve uygulamalarının izlenmesi amacıyla; hükümet ile işveren, kamu görevlileri ve işçi sendikaları konfederasyonları arasında etkin danışmayı sağlamak üzere, üçlü temsile dayalı istişari mahiyette bir danışma kurulunun oluşturulması öngörülmüştür. İş Kanunu'nda belirtilen Kurul'un çalışma usul ve esasları ise 4 Nisan 2004'de çıkarılan Çalışma Hayatına İlişkin Üçlü Danışma Kurulu Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelikle (ÜDKY) düzenlenmiştir.

144 sayılı ILO sözleşmesinde belirtilen hükümet, işveren ve işçi temsilcileri arasında etkin danışma ve görüş alışverişini sağlamak amacıyla oluşturulan ESK'dan sonra ÜDK'da aşağı yukarı aynı gerekçelerle Türk çalışma hayatına girmiştir. Bu bakımdan ÜDK çalışma barışının ve endüstri ilişkilerinin geliştirilmesi, çalışma hayatıyla ilgili mevzuat çalışmalarının ve uygulamalarının izlenmesi, hükümet ile işveren, kamu görevlileri ve işçi sendikaları konfederasyonları arasında etkin bir danışmanın gerçekleştirilmesi amacıyla oluşturulmuştur.

Bu çerçevede ÜDK'da; Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı veya Müsteşarı, İşçi sendikaları konfederasyonlarından ve Kamu görevlileri sendikaları konfederasyonlarından birer ve en fazla üyeye sahip işveren konfederasyonundan üç temsilciden oluşmaktadır. Ayrıca gündem konularına göre Bakanlık, bağlı ve ilgili kurumların birim amirleri de Kurul'a katılabilmektedir.

Kurul'un görev ve yetkileri yönetmelikte belirlenmiştir. Buna göre Kurul'un görevleri:

- Çalışma hayatına ilişkin politikaların oluşumuna katkı vermek,
- Taraflar arasında uzlaşma ve işbirliğini güçlendirecek çalışmalar yapmak,
- Çalışma hayatıyla ilgili mevzuat çalışmalarını ve uygulamalarını izlemek, yeni mevzuat ve yasa değişiklikleri ile ilgili hususlarda görüş oluşturmak,
- Uluslararası Çalışma Örgütü'nün konferans ve faaliyetlerine katılımında, taraflar arasında etkin bir danışma, bilgilendirme ve iletişimin gerçekleşmesini sağlamak,

- “Uluslararası Çalışma Normları Uygulamasının Geliştirilmesinde Üçlü Danışma Hakkında 144 sayılı Sözleşme” hükümlerine uygun çalışmalar yapmak,
- Ulusal mevzuatın, Avrupa Birliği'nin çalışma hayatına ilişkin müktesebatına uyumu için taraflar arasında etkin bir danışma, bilgilendirme ve iletişimin gerçekleşmesini sağlamak,
- İhtiyaç duyulması halinde komisyonlar kurmak, üyelerini belirlemek, raporları görüşmek,
- Ulusal ve uluslararası düzeyde seminer ve toplantılar düzenlenmesini taraflara önermek, uygun görülecek toplantılara temsilci göndermek,
- Çalışma barışının ve endüstri ilişkilerinin geliştirilmesi ile ilgili alanlarda araştırmalar yapılmasını taraflara önermek olarak belirlenmiştir.

Kurul'un görev ve yetkileri ESK'nın görevleri ile benzerlikler göstermektedir. Ancak Kurul'un ilgi alanı ESK kadar geniş olmayıp sadece çalışma hayatıyla sınırlı tutulmuştur. Bunun yanında ÜDK'nın sosyal tarafların bir araya gelmelerini sağlayan bir platform oluşturması, Türkiye'de uzlaşma ve işbirliği kültürünün gelişmesine muhakkak olumlu katkılar yapacaktır. Ancak çalışma hayatına ilişkin politikaların ve kararların alınmasında ÜDK'ya danışma zorunluluğu bulunmaması da Kurul'un çalışmalarını hükümetin keyfiyeti altına sokmuştur.

ESK'dan yeterli verimi alamayan Türk çalışma hayatının aktörleri, Üçlü Danışma Kurulu vasıtasıyla, işletmelerin rekabet gücünü koruma ve artırma amacı taşıyarak, değişen koşullara uyum göstermelidir. ÜDK'daki işçi temsilcileri aracılığıyla, işçi kesimi özellikle yeni teknolojik değişimlerden haberdar edilebilir, bu hususlarda gerektiğinde kendilerine danışılabilir ve işyeri koşulları konusunda birlikte fikir üretilebilir. Bunlardan başka, mevzuatımıza giren, ancak sağlıklı bir şekilde uygulanması gereken esnekliğe ilişkin olumlu adımların atılması, yine ÜDK'dan beklenen bir açımdır. Bir dönem ESK'dan beklenen, AB adaylık sürecinde uluslararası sosyal ve ekonomik kriterlere ulaşmak ve ulusal sorunları aşılacak için ulusal düzeyde bir çerçeve anlaşmaların imzalanması da, artık ÜDK'dan beklenebilir. Bunun dışında 4641 sayılı ESK kanun yeniden gözden geçirilerek, hem

Konsey'in yapısında hem de ÜDK ile çakışan görevlerinde değişiklikler yapılmalıdır.²⁴⁵

Üçlü Danışma Kurulu, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Murat Başesgioğlu Başkanlığında 24 Mayıs 2004 tarihinde TİSK, Türk-İş, Hak-İş ve DİSK Temsilcilerinin katılımıyla ilk toplantısını yapmıştır. Yapılan toplantıda; 4857 sayılı İş Kanunu'nun uygulanmasında karşılaşılan sorunlar, sosyal güvenlik sistemine standart birliği sağlamaya ilişkin taslaklar, 2821 ve 2822 sayılı Kanunlara ilişkin değişiklik taslakları, Kıdem Tazminatı Fonu taslağı, kayıt dışı istihdam üzerinde değerlendirmeler yapılmıştır.

8 TÜRKİYE'NİN AB SOSYAL DİYALOĞUNA UYUMU

Türkiye'nin AB sosyal diyaloguna uyumu, AB'nin sosyal politikalar ve istihdam konulu müzakere başlığı altında değerlendirilecektir. Sosyal politikalar ve istihdam başlığı kapsamında sosyal diyalogdan başka iş hukuku, kadın ve erkekler arasında eşit muamele, ırkçılığa karşı mücadele, istihdam, sosyal güvenlik, yaşlılar ve dışlanma, kamu sağlığı, işçi sağlığı ve iş güvenliği alt başlıkları da yer almaktadır. Sonuç olarak, Türkiye'nin AB sosyal diyaloguna uyumu tek başına bir başlık olmayıp diğer sosyal politika ve istihdam alt başlıklarını da içine alacak şekilde geniş bir perspektif de müzakere edilecektir.

Türkiye'de sosyal diyalog süreci Türkiye'nin AB ile Gümrük Birliği Antlaşması'nı imzalaması ve ILO'nun 144 sayılı sözleşmesinin onaylanması sonrasında AB'ye entegrasyon çalışmaları çerçevesinde Ankara Antlaşması'nın uygulanmasını sağlamak amacıyla başlatılmıştır. Bu süreçte ilk olarak 1995'te sosyal diyalogun temel aracı olan ESK, bir Başbakanlık genelgesi ile hayata geçirilmiştir. Daha sonraki dönemlerde Türkiye'nin siyasi hayatında meydana gelen istikrarsızlıklardan ESK da etkilenmiş ve 1999'a kadar her yeni gelen hükümet tarafından ESK'nın yapısı 5 kez yeniden düzenlenmiştir. Ancak genelgelerle yapılan değişikliklere rağmen hükümetlerin ESK içindeki baskın yapıları değişmemiştir. Bu dönemde ESK düzensiz toplantılar yapmış ve yapılan toplantılarda daha çok hükümet politikaları sosyal taraflara anlatılarak, sosyal taraflardan bu politikalara destek vermeleri istenmiştir. Sonuç olarak genelge ile düzenlenen Konsey, sosyal

²⁴⁵ Serkan Odaman, "Üçlü Danışma Kurulu", s.14-15

tarafların sosyo-ekonomik politikaların oluşturulması ve uygulanması sürecine katılması misyonunu beklenen şekilde yerine getirememiştir.

AB uyum süreci çerçevesinde ESK, 2001 Nisan ayında 4641 sayılı yasa ile yasal statüde yeniden oluşturulmuştur. ESK'nın yasa ile düzenlenmesi olumlu bir adım olarak değerlendirilirken, ESK'nın hükümet ağırlıklı yapısı AB ilerleme raporlarında eleştirilen bir husus olmuştur. Ayrıca bu durum esas olarak ESK'nın danışma, tavsiye ve görüş oluşturma gibi temel işlevlerini yerine getirmesini de zorlaştırmaktadır. Bunun yanında Konsey'in kendi inisiyatifi ile sosyo-ekonomik konuları ele alamaması, Başbakan'ın Konsey Başkanı olması, ESK'nın yasa da belirtilen aralıklarla toplanamaması ve ESK'nın kendine ait bütçesinin, binasının ve sekreteryasının olmaması Türk ESK'sının temel eksiklikleri ve olumsuzlukları olarak değerlendirilmiştir.

2003 Haziran ayında yasalanan 4857 sayılı İş Kanununun 114. maddesi gereğince kurulan ÜDK ile ESK'nın görevleri temel olarak benzeşmektedir. Dolayısıyla ESK ve ÜDK gibi sosyal diyalog kurumlarının Türkiye'nin ihtiyaçlarını karşılaması için Türkiye'nin gerçeklerine uygun şekilde revize edilmesi gerekmektedir.

AB'nin Türkiye için hazırladığı ilerleme raporlarında sosyal diyaloga ilişkin olarak, sendikal hakların tam olarak tanınmadığının altı çizilmektedir. Özellikle işçi sendikalarının toplu iş sözleşmesi yapabilmek için tabi oldukları sınırlayıcı eşikler, grev yapma hakkına ilişkin kısıtlayıcı hükümler, kamu çalışanları için toplu pazarlık ve belli kamu çalışanlarının sendikalara katılamamaları bu kapsamda değerlendirilmektedir. Bununla birlikte özel sektörde toplu sözleşmesinin kapsamına giren işgücü oranının %10-15 civarında olması, Türkiye'de çok az sayıda çalışanın sendikal haklardan ve toplu iş sözleşmesinden yararlandığını göstermektedir.

AB ilerleme raporlarında, iki taraflı sosyal diyalogun geliştirilmesi ve güçlendirilmesi sürekli belirtilmektedir. Bununla birlikte ESK'ya ilişkin olarak raporlarda, sosyal taraflara danışma ve tarafların görüşlerini almaya ilişkin performansın iyileştirilmesi ve Konsey'de yer alan hükümet temsilcilerinin baskın konumunun makul düzeye çekilmesini içine alacak şekilde ESK'nın yeniden yapılandırılması gereği üzerinde durulmaktadır.

Türkiye'de sosyal tarafların güçlendirilmesi, sendikalaşma oranının artırılması sosyal diyalogun sorunsuz işlemesi için gerekli görülmektedir. Esas

olarak, sosyal diyalog tarafları arasında güç dengesinin olması sosyal diyalogun kurulması için gerekli koşullar arasında yer almaktadır. Aksi takdirde sosyal diyalog, güçsüz tarafın sürekli tavizde bulunduğu bir sosyal dayatma ortamına dönüşmektedir. Bunun yanında güç dengesizliği, güçlü tarafın hiçbir tavizde bulunmamasına ve varılan anlaşmada sorumluluk üstlenmemesine neden olmaktadır.

Son iki yıl içerisinde Türkiye’de önemli gelişmeler kaydedilmiş olmasına rağmen, sosyal diyalogu daha işlevsel kılmakta çeşitli zorluklar hala mevcuttur. Sektörel seviyede projeler ve sürekli mesleki eğitim için kurulmuş kurumlar olmasına rağmen, ulusal ve sektörel düzeyde kısıtlı toplu sözleşme geleneği hala devam etmektedir. Bunun nedeni olarak, Türkiye’deki mevcut yasal düzenlemeler ile sendika hürriyetleri ve toplu pazarlık ilkelerinin aynı doğrultuda olmaması ve hükümet ile sosyal ortaklar arasında yeterli derecede işbirliği ortamının sağlanamaması görülmektedir.

Türkiye’de AB müktesebatının artan etkisi ve buna bağlı olarak çalışmaya ilişkin konularda yeni anlayış ve yaklaşımların ortaya çıkmasıyla, etkili bir sosyal diyalogun önemi giderek daha fazla vurgulanmaktadır. Bu nedenle Avrupa Komisyonu, Türkiye’de karar alma sürecinde ve sosyal politikaya ilişkin mevzuatın uygulanmasında sosyal ortakların daha fazla yer almasını sağlayacak olan sosyal diyalogun geliştirilmesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda Komisyon Türkiye’de sosyal diyalogun her seviyede güçlenmesi için önemli miktarda bir fon (4.250 milyon Euro) ayırmış durumdadır.

1 Şubat 2006 tarihinde, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından, aktif sosyal diyalog için gerekli şartları yerine getirmek üzere, bir Teknik Destek Projesi başlatılmıştır. Bu proje ile; Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve sosyal ortakların, her seviyede sosyal diyaloga katılımı için kurumsal kapasitelerinin güçlendirilmesine destek olmak, sosyal politika ve istihdam konusunda yasal uyumu hızlandırmak, tüm sosyal tarafların Avrupa sosyal diyalogu ve AB istihdam politikası çerçevesinde ileride kendilerine düşecek sorumlulukları yerine getirecek düzeye taşınması hedeflenmektedir.²⁴⁶ Bu projeden Türkiye’de ekonomik ve sosyal kalkınmanın itici gücü olacak şekilde sosyal diyalogun güçlendirilmesi beklenmektedir.

²⁴⁶ Strategic Social Dialogue in Turkey, <http://www.sosyaldiyalog.net/portals/Default.aspx?tabid=124>, 18/05/2006

Bunun yanında, Türkiye’de bölgesel sosyal diyalogun geliştirilmesi için 8 ilde Türkiye İş Kurumu destek projesi olan İl İstihdam Kurulları oluşturulmuştur.

Sosyal diyalog projelerinin yaygınlaşmasıyla Türkiye’de sosyal diyalogun kurumsallaşmasına ve gelişimine hız verilmektedir. Fakat Türkiye’de sosyal diyalogun kurumsallaşması ve başarıya ulaşması için bazı yapısal eksikliklerin giderilmesi gerekmektedir. Bunun başında Türkiye’de sendikalaşma oranının artırılarak sendikaların, üyeleri üzerinde yeterli sosyal kontrole, gerekli mali güce ve teknik bilgi yeterliliğine sahip hale getirilmesi gelmektedir. Böylelikle sosyal diyalogun başarıya ulaşmasında gerekli görülen, sosyal taraflar arasındaki güç dengesizlikleri asgari düzeye indirilecektir.

Türkiye’de işçi ve işverenler arasında uzlaşma kültürü odağında bir yönetime katılma geleneğinin ve sisteminin, gerek yasal statüde gerekse sosyal tarafların gönüllülüğü çerçevesinde kurumsal hale getirilmesi gerekmektedir. Yönetime katılma sisteminin ve diğer endüstriyel demokrasi uygulamalarının Türk endüstri ilişkiler sistemine kazandırılması ile yerel, sektörel ve işyeri düzeyinde sosyal diyalog başlatılması makro seviyedeki sosyal diyalogun da başarıya ulaşmasında önemli bir rol oynayacaktır.

İş hukukunda işkolu ve ulusal düzeyde konfederasyonlararası toplu pazarlığı engelleyici hükümlerin kaldırılması, hem ulusal seviyede hem de işkolu seviyesinde konfederasyonlararası çerçeve anlaşmaların yapılmasını yaygınlaştıracaktır. Böylelikle sosyal taraflar arasında yapılan temel anlaşmalarla ikili düzeyde sosyal diyalogun önü açılmış olacaktır.

Türkiye’de güçlü, başarılı ve uzun ömürlü hükümetlerin veya siyasi partilerin iktidarda olması da sosyal diyalogun kurumsallaşmasını ve başarısını olumlu yönde etkileyecektir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

II. Dünya savaşı sonrasında Avrupa ülkelerinde; parlamenter demokratik yönetimlere ekonomik ve sosyal konularda devamlı ışık tutacak, özel sektörle ilgili sorunlarda hükümete danışmanlık yapacak ve hükümet-işçi-işveren üçlüsü arasındaki uyum ve diyalogu geliştirecek yapılar kurulmaya başlamıştır. Ülkeden ülkeye değişen yapılarda kurulan ESK'lar, çoğulcu demokratik sistemi benimsemiş Avrupa ülkelerinde diyaloga, katılıma ve değişik ekonomik ve sosyal çevrelerin temsiline dayalı olarak ekonomik ve sosyal hayatın sorunlarının sağlıklı bir şekilde çözümlenmesinde demokratik sistemin bir aracı olarak görülmektedir.

Sosyal diyalog ülkelerin ekonomik ve sosyal sorunlarının çözümü için gerekli politikaların belirlenmesinde etkili bir sosyal politika aracıdır. Demokratik rejimle yönetilen ülkelerde, sosyal taraflar toplumdaki diğer organize olmuş çıkar grupları ile birlikte, temel ekonomik ve sosyal politikaların belirlenmesi ve uygulanmasına katılırlar.

Gelişmiş ülkelerde sosyal diyalog, bazen işçi-işveren ikilisi, bazen de hükümet işçi-işveren üçlüsü arasında ekonomik ve sosyal sorunların çözümüne ve endüstriyel barışı temin etmeye yönelik temel anlaşmaların imzalanmasıyla uygulanmaktadır. Bununla birlikte sosyal diyalog süreci, ESK vasıtasıyla bazen ikili, bazen üçlü, bazen de çok taraflı olarak resmi danışma kurullarında yürütülmektedir. Öte yandan ESK'lar sosyal tarafların ve sivil toplum örgütlerinin karşılıklı görüş alış veriş ve işbirliği faaliyetlerini kurumsal bir temele dayalı olarak sürekli hale getirildiği danışma organları gibi görülmektedir.

Sendikaların ve işveren örgütlerinin Avrupa düzeyindeki birlikleri, yerleşik prosedürlere uygun olarak, Avrupa istihdam ve sosyal politikasının biçimlenmesinde önemli roller üstlenmektedir. UNICE, ETUC ve CEEP AB düzeyinde örgütlenmiş Avrupa sosyal partnerleridir. 1992'de yapılan SPP ve SPA ile sendikalar ve işveren örgütleri, Avrupa kurumlarına tavsiyelerde bulunan uzman danışma makamları haline gelmiştir.

AB düzeyinde sosyal diyalog 1985'ten sonra gerçek anlamını ve önemini bulmuştur. 1985'de başlatılan Val Duchesse ikili sosyal diyalogu bu yönde atılan ilk adımdır. 1993'de Maastricht Anlaşması sonrasında SPP ve bunun eki olan SPA ile sosyal partnerler uygulanacak direktif önerileri ile ilgili anlaşmalar yapma hakkı

kazanmışlardır. 1997 Amsterdam Antlaşması ile SPP ve SPA AT Antlaşmasına aktarılmıştır.

AB'de Birlik organları arasındaki en önemli sosyal diyalog organı hiç şüphesiz AESK'dır. 1957 Roma Antlaşması ile kurulan AESK, işçilerin, işverenlerin ve çeşitli sosyo-ekonomik çıkar grupları temsil edildiği, Topluluğun sosyo-ekonomik sorunları hakkında AB'nin ilgili kurumlarına görüş, öneri ve tavsiyelerde bulunan bir çeşit danışma meclisidir. Bugün Komite, AB üyesi ülkelerden tam 317 üyeye sahip bir meclis görüntüsündedir.

AB üyesi ülkeler içerisinde Fransız, İtalyan ve Portekiz ESK'larına Anayasal bir statü tanınmış ve kuruluş ve işleyişleri yönünden İtalyan ve Fransız ESK'sı yasa ile Portekiz ESK'sı ise KHK ile düzenlenmiştir. Bunun yanında Danimarka, Lüksemburg, Hollanda, İrlanda, İspanya ve Belçika ESK'ları yasal statüde kurulmuş danışma organlarıdır. Bunun dışında Avusturya ESK'sının ve İngiltere Ekonomik Kalkınma Konseyi'nin ise yasal dayanağı bulunmamaktadır. Birliğe yeni katılan Doğu Avrupa ülkelerinden Polonya'da 2001'e kadar KHK ile düzenlenen Üçlü Ekonomik Sosyal Sorunlar Konsey'i 2001'den sora yasal statüye kavuşmuştur. Bunun yanında Çek Cumhuriyeti, Letonya, Slovenya ve 1990-1997 yılları arasında Slovakya ESK'ları anlaşmalarla oluşturulmuştur. Macaristan'daki Konseyler ise hükümet kararıyla kurulmuştur.

AB ülkelerindeki ESK'ların gerek yapıları, gerek işleyişleri gerekse yürütme erki ile olan ilişkileri incelendiğinde Konsey'lerin kuruldukları ülkenin sosyal, siyasi, kültürel ve tarihi özelliklerine göre farklı özellikler taşıdığı görülmektedir. AB ülkelerinde Konsey'lerin üye sayıları, üye profilleri ve yapıları ülkelere göre değişiklik göstermekle birlikte Konsey'lerin ikili, üçlü ve çok taraflı yapılarda kurumsallaştığı gözlenmektedir. Konsey üyelerinin sosyal tarafı temsil eden üyeleri, daha çok kendi üyesi buldukları üst örgütler veya hükümetler tarafından belirli bir süre için seçilmektedir. Konsey'de yer alan hükümet temsilcileri ya da bazı uzmanlar ise hükümet tarafından belirli bir süre için atanmaktadır. Bu süre genellikle beş yılı geçmemektedir.

AB ülkelerinde ESK'lar kendi inisiyatifleri ile res'en veya hükümet, parlamento veya diğer kurumların talebi üzerine toplumu ilgilendiren sosyal ve ekonomik konularda görüş ve tavsiyelerini bildirmektedirler. Bununla birlikte Konsey'ler sosyo-ekonomik konularda çıkarılacak yasa ve kararname taslaklarına

katılmakta, toplumu ilgilendiren sosyal ve ekonomik sorunlarla ilgili çözümler üretmekte ve bu konularda araştırma raporları hazırlayıp yayınlamaktadır. Danışma niteliği taşıyan Konsey kararlarının herhangi bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Ancak İspanya, Portekiz, İtalya ve Fransa gibi ülkelerde sosyo-ekonomik konularla ilgili politikaların ya da yasal düzenlemelerin oluşturulması sürecinde, önce Konsey'e danışma zorunluluğu vardır. Bunun yanında ESK'lar sosyal kesimler arasındaki uyuşmazlıkların çözümünde de etkin rol oynamaktadır. Ayrıca AB ülkelerindeki ulusal Konsey'ler, AESK ile sürekli iletişim halindedirler.

AB'de sosyal diyalog, Avrupa Sosyal Modeli'nin merkezinde yer almasına rağmen halen istenen seviyede değildir. Çünkü AB sosyal partnerleri Avrupa Komisyonu'nun yasa yapma tehdidi olmaksızın sosyal politikaya ilişkin konularda diyaloga girmemektedir. Bu durum gelecekte AB sosyal politikasının belirlenmesinde sosyal partnerlerin rolünü tartışmaya açmaktadır.

Türkiye'de sosyal diyaloga yönelik uygulamalar Osmanlı'dan günümüze sürekli yükselen bir seyir izlemiştir. Osmanlı döneminde İttihat ve Terekkiciler tarafından oluşturulan İktisadiyat Meclisi, içinde sosyal unsurları barındırmasa bile o dönemin koşullarında oluşturulmuş bir danışma meclisi niteliğindedir. Cumhuriyet ilan edilmeden hemen önce toplanan İzmir İktisat Kongresi, hem dönemin sosyal ve ekonomik politikalarına yön vermesi hem de 1135 delegeden oluşan bir sivil toplum diyalogunu oluşturması açısından tarihsel olarak önemli bir sosyal diyalog kongresidir.

Cumhuriyet sonrasında sosyal diyalogun Türkiye'de gelişimine yönelik ilk gerçekçi adım 1978'de Türk-İş ile dönemin Ecevit Hükümeti arasında imzalanan Toplumsal Anlaşma ile atılmıştır. Bununla birlikte ilk resmi danışma kurulu 1995'de dönemin Başbakanı Tansu Çiller tarafından çıkarılan ESK Genelgesi ile oluşturulmuştur. Daha sonra tam beş Başbakanlık Genelgesi ile yeniden düzenlenen ESK, sonunda 21 Nisan 2001'de 4641 sayılı yasanın yürürlüğe girmesi ile yasal bir statüye kavuşmuştur.

Temel amacı, ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında toplumsal uzlaşma ve işbirliğini sağlamak, sürekli ve kalıcı bir sosyal barış ortamı yaratmak ve oluşturulacak görüşleri karar organlarına taşımak olan Konsey'in oluşumu içinde hükümetin baskın konumu hem AB hem de kamu oyu tarafından sürekli eleştirilere neden olmaktadır. Bize göre, ESK sosyal taraflar ve organize olmuş sivil toplum

örgütlerinin eşit temsil edildiği ve hükümet üyelerinin yer almadığı bir yapıda oluşturulmalıdır. Eğer Konsey içersinde kesimlerin eşit temsili sağlanmazsa ESK, uzlaşma ve işbirliği temelinden saparak tarafların birbirlerine üstünlüklerini kabul ettirdikleri bir kurul haline gelebilir.

Karar organlarının ekonomik ve sosyal nitelikli konularda düzenleme yapmadan önce Konsey'in görüşünü alınması tamamen hükümetin inisiyatifine bırakılmıştır. Bize göre, ESK gerek ilgili kurumların talebi üzerine gerekse kendi inisiyatifiyle ekonomik ve sosyal konularda görüşlerini ve önerilerini hiç kimsenin tesiri altında kalmadan açıklaması yerinde olurdu. Hatta karar organlarının, ekonomik ve sosyal konularda düzenleme yapmadan önce Konsey'e danışması yükümlülük haline getirilebilir.

Konsey toplantılarının belirlenen aralıklarda yapılamaması ve tarafların Konsey kararlarının uygulanmasında, üzerlerine düşen yükümlülükleri ciddiyetle yerine getirememesi nedeniyle Konsey üzerine düşen misyonu realize edemektedir. Bunun yanında, Konsey toplantıları hükümetin kendi politikalarını anlattığı veya toplum kesimlerinin şikayetlerinin dinlendiği bir zemin değil, ülkenin sosyal ve ekonomik sorunlarına ülke gerçeklerine uygun çözümlerin üretildiği ve toplum kesimleri arasında uzlaşma ve işbirliğinin sağlandığı bir forum olmalıdır. Ayrıca Konsey'e bir bina tahsis edilmesi ve genel bütçeden Konsey'e ait özerk bir bütçenin olması gerekmektedir.

Bu açıklamalardan sonra, Türkiye'de sosyal diyalogun tam anlamıyla başarıya ulaştığını söylememiz mümkün değildir. Bu başarısızlığın siyasi, sosyal ve yapısal eksikliklerden kaynaklandığı aşikardır. Bu eksikliklere bakacak olursak ilk başta, sosyal taraflar arasındaki güç dağılımının çok dengesiz olması nedeniyle özellikle işçi kesimi, kendilerinden çok fazla taviz isteneceği endişesi taşımaktadır. Bunun yanında Türkiye'de işçi ve işverenler arasında bir yönetime katılma geleneğinin ve sisteminin olmaması sosyal diyalogun başarısız olmasına neden olan yapısal bir eksikliktir. Ayrıca iş hukukunda endüstri ve ulusal düzeyde konfederasyonlararası toplu pazarlığı engelleyici hükümlerin bulunması sosyal taraflar arası ikili sosyal diyaloga geçit vermemektedir. Son olarak, Türkiye'de güçlü, başarılı ve uzun ömürlü hükümetlerin veya siyasi partilerin iktidarda olmaması sosyal diyalogun kurumsallaşmasını ve başarılı olmasını olumsuz yönde etkilemiştir.

ESK'dan yeterli verimi alamayan Türk çalışma hayatının aktörleri, 4857 sayılı İş Kanunu'nda düzenlenen ÜDK ile, çalışma hayatına ilişkin sorunların çözümü için bir fırsat daha yakalamıştır. Fakat 4641 sayılı ESK Kanunu yeniden gözden geçirilerek, hem ÜDK ile Konsey'in çakışan görevlerinde hem de Konsey'in yapısında değişiklikler yapılması, sosyal diyalogun gelişmesine ve yaygınlaşmasına önemli katkılar yapacaktır.

17 Aralık 2004 Büküresel Zirvesi sonrasında AB Türkiye ile müzakerelere başlama kararı almış ve 03 Ekim 2005'te de Türkiye AB ile tarama sürecini başlatmıştır. Bu tarihten itibaren Türkiye'nin AB politikalarına uyumu daha önemli hale gelmiştir. Bu çerçevede Türkiye'nin sosyal politika ve istihdam alanlarında AB'ye uyumu sürecinde gözle görülür eksiklikler bulunmaktadır. Fakat Şubat 2006'da başlatılan AB Komisyonu destekli Sosyal Diyalog Projesi ve yerel düzeyde sosyal diyalogu kurumsal hale getirmek için Türkiye İş Kurumu destek projesi kapsamında 8 ilde İl İstihdam Kurulları'nın oluşturulması, Türkiye'deki sosyal diyalog eksikliğinin giderilmesi yönünde umut verici çalışmalar olarak görülmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

I. KİTAPLAR

- ATEŞOĞULLARI Kamil, **Uluslararası Çalışma Örgütü ve Türkiye**, Petrol-İş Yayını, Yayın No:44, İstanbul, Eylül 1997
- BRAAK J.W. Van Den, “AB Ülkelerinde Sosyal Diyalog ve Ekonomik ve Sosyal Konseylerin Rollerini”, **AB ve Türkiye’de Sosyal Diyalog, Ekonomik ve Sosyal Konseyler Semineri**, TİSK Yayın No:159, Ankara, Mayıs 1996
- Commission Of The European Communities, Communication From The Commission, “**Partnership For Change In An Enlarged Europe Enhancing The Contribution Of European Social Dialogue**”, Brussels, 12.8.2004 Com(2004) 557 Final
- ÇELİK Nuri, **İş Hukuku Dersleri**, Beta Basım, 16. Bası, İstanbul, Ekim 2003
- DERELİ Toker, “AB Ülkelerinde Sosyal Diyalog ve Ekonomik ve Sosyal Konseyler”, **AB ve Türkiye’de Sosyal Diyalog, Ekonomik ve Sosyal Konseyler Semineri**, TİSK Yayın No:159, Ankara, Mayıs 1996
- DUE Jesper & MAILAND Mikkel, **Social Dialogue In Central And Eastern Europe –Present State And Future Development**, Invited Paper Prepared For The IIRA-Congress, Berlin 2003
- EKİN Nusret, **Endüstri İlişkileri**, Beta Yayınları, 6. Bası, İstanbul 1994
- ERDUT Zeki, **Avrupa Topluluğuna Üyelik Bakımından Türk Endüstri İlişkilerinin Değerlendirilmesi**, Kamu-İş Yayını, Ankara, 1992
- European Commission, **Industrial Relations Developments In Europe**, Luxembourg, 2002
- European Commission, **Industrial Relations In Europe**, ESA, Luxemburg, 2002
- European Commission, Directorate-General For Employment And Social Affairs, **Industrial Relations Developments In Europe 2004**, Brussels
- GÖÇER Aylin (Çeviri), İLO Çalışma Bürosu, Değerleri Korumak, Değişimi Desteklemek, **81. Dönem 1994 Raporu**
- GÜR Mustafa, **Ekonomide ve Yönetimde Yeni Bir Yapılanma İçin; Endüstriyel Demokrasi**, Ankara, 1995

- IŞIK Rüçhan, “Üçlü İşbirliği ve Sosyal Diyalog: Ekonomik Sosyal Konsey”, **Avrupa Birliği’nde Sosyal Diyalog: Üçlü Sistem ve Danışma**, Necdet Okcan (Der.), Ankara, Kasım 2003
- KILIÇ Cem, ÖZDEMİR M. Çağlar, “Avrupa Birliğinde Sosyal Diyalog” **AB-Türkiye ve Endüstri İlişkileri**, Editör Alpay Hekimler, Beta Basım AŞ, İstanbul, 2004
- KORAY Meryem, **Avrupa Toplum Modeli? Nereden Nereye**, Basisen Yayını, Yayın No:31, İstanbul, Ekim 2002
- PARLAK Zeki, “Avrupa Birliği’nde Sosyal Diyalog”, **Tüm Yönleriyle Türkiye-AB İlişkileri**, Editör Mustafa Aykaç ve Zeki Parlak, İstanbul: Elif Kitabevi, 2002
- RÖSNER Hans-Jürgen, “AB Ülkelerinde Sosyal Diyalog ve Ekonomik ve Sosyal Konseylerin Rollerini”, **AB ve Türkiye’de Sosyal Diyalog, Ekonomik ve Sosyal Konseyler Semineri**, TİSK Yayın No:159, Ankara, Mayıs 1996
- SELAMOĞLU Ahmet, **İşçi Sendikacılığının Gücündeki Değişim**, Kamu-İş Yayını, Ankara,1995
- SELAMOĞLU Ahmet, “Avrupa Birliği ve Avrupa İşçi Sendikaları”, **AB-Türkiye ve Endüstri İlişkileri**, Editör: Alpay Hekimler, Beta Basım AŞ, İstanbul, 2004
- SERİM Şahin, “Toplumsal Uzlaşmanın Kurumsallaşması Bilgilendirme-Danışma: Ekonomik Sosyal Konsey”, **Avrupa Birliği’nde Sosyal Diyalog: Üçlü Sistem ve Danışma**, Der. Necdet Okcan, Ankara, Kasım 2003
- SİPAHİ İsmet, “Türkiye’de Sosyal Diyalog”, **Avrupa’da ve Türkiye’de Sosyal Diyalog**, Birleşik Metal-İş Yayınları, İstanbul, 18-19 Ekim 2000
- TİSK, **Dünya’da ve Türkiye’de Sosyal Diyalog**, TİSK, Yayın No: 115, Ankara, 1992
- TİSK, **Hükümet-İşçi-İşveren Kesimleri Arasında Uzlaşma ve Üçlü Anlaşmalar**, Yayın No:184, Ankara, Mayıs 1999
- TİSK, **Üçlü Anlaşmalar ve Ekonomik Sosyal Konseyler**, TİSK, İnceleme Yayınları, Yayın No:158, Ankara 1996
- TOKOL Aysen, **Endüstri İlişkileri ve Yeni Gelişmeler**, Vipaş Aş, Yayın No:49, Bursa, 2001
- TOKOL Aysen, “Çeşitli Boyutlarıyla Sosyal Diyalog”, **Nusret Ekin’e Armağan**, Kamu-İş Yayını, Yayın No:38, Ankara 2000

- ÜLGER İrfan Kaya, **Avrupa Birliği'nin ABC'si**, Sinemis Yayınları, ANKARA, Kasım 2005
- YAZICI Erdinç, **Osmanlı'dan Günümüze Türk İşçi Hareketi**, Aktif Yayınları, Ankara 1996
- YILDIRIM Engin, **Endüstri İlişkileri Teorileri**, Değişim Yayınları, Sakarya, 1997
- YILDIZ Osman (Der.), Türkiye-AB Sendikal Koordinasyon Komisyonu, **AB ve Sosyal Partnerleri**, Aydoğdu Ofset, Ankara, Mayıs 2003
- YORGUN Sayım, **Küreselleşme Sürecinde Sendikalar ve Türkiye**, İstanbul 1998

II. MAKALELER

- AROLAT Osman S., “Benden Başkası da Doğru Düşünebilir”, **Mercek Dergisi**, Sayı 8, Ekim 1997
- Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Sektörel ve Bölgesel Politikalar Dairesi Başkanlığı, “Avrupa Köprüleri - Sosyal Politika ve İstihdam”, **Sosyal Politika ve İstihdam Konulu Eğitim Semineri Bilgi Notu**, 20 Temmuz 2004
- BELEN Esin, “Dünya’da Endüstri İlişkilerinde Dönüşüm ve Türk Çalışma Hayatı”, **İşveren Dergisi**, Ocak 2000
- BÜYÜKUSLU A.Rıza, “Avrupa’da ve Türkiye’de Sendikacılığın Dünü, Bugünü ve Geleceği”, **Dünya’da ve Türkiye’de Endüstri İlişkilerinin Yeni Boyutları Semineri**, TİSK, Yayın No: 153, Eylül 1995
- ÇAĞAN Nami, “Sosyal Diyalog ve İşbirliği”, **Mercek Dergisi**, Sayı 8, Ekim 1997
- CENTEL Tankut, “Sosyal Diyalog ve İşbirliği”, **Mercek Dergisi**, Sayı 8, Ekim 1997
- COŞKUN Ali, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye Ekonomisi”, **Atatürkçü Düşünce Dergisi**, Kasım 2003, Sayı:4
- ÇELİK Aziz, Avrupa Birliği Sosyal Politikası: Gelişimi, Kapsamı ve Türkiye’nin Uyum Süreci, **Sendikal Notlar, Petrol-İş Dergisi Eki**, Şan Ofset, İstanbul, Kasım 2000
- DEMİR Fevzi, “Türkiye’de Sosyal Barış ve Diyalog Arayışları”, **Mercek Dergisi**, Sayı 8, Ekim 1997

- DERELİ Toker, “Ekonomik Sosyal Konseylerin Yapı ve İşlevleri”, **Basisen Dergisi**, Sayı 59, Ocak 1998
- EKİN Nusret, “Diyalog Çağı”, **Mercek Dergisi**, Sayı 8, Ekim 1997
- EKİN Nusret, “Küresel Dönüşümde Sosyal Çelişkiler ve Yeni Vizyon”, **Kamu-İş Dergisi**, Cilt:5, Sayı:3, Nisan 2000
- ENGİN Yusuf, EURATEKS, FSE/THC, TEKSİF, Öz İplik-İş ve Tekstil’in Düzenlediği Sosyal Diyalog Semineri, “**Sosyal Diyalog ve Türkiye Deneyi**”, Konuşma Metni, 29-30 Eylül 2000
- ERKAN Hüsnü, “Ekonomik Sosyal Konseyler ve Kriz Dönemlerindeki İşlevleri”, **İşveren Dergisi**, Cilt:37, Sayı:5 Şubat 1999
- EYRENCİ Öner, “Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda Sosyal Diyalog ve İşçilerin Yönetime Katılması”, **AB-Türkiye ve Endüstri İlişkileri**, Editör: Alpay Hekimler, Beta Basım AŞ, İstanbul, 2004
- IŞIĞIÇOK Özlem, “Sosyal Diyalogun Artan Önemi Çerçevesinde 4641 Sayılı Ekonomik Sosyal Konsey Kanunu ve Türkiye’de Sosyal Diyalog”, **Mercek Dergisi**, Sayı:27, Temmuz 2002
- IŞIĞIÇOK, Özlem “Sosyal Diyalog, Temel Nitelikleri ve Türkiye’de Sosyal Diyaloga İlişkin Genel Bir Değerlendirme”, **İş Güç Dergisi**, Cilt:1,Sayı:1 <http://www.isguc.org/oisigicok.htm>, 1999
- IŞIK S. Nazik, **Avrupa Birliği Sosyal Politikasına Uyum Sürecinde Aday Ülke Türkiye’nin Öncelikleri**, Yayınlanmamış Tebliğ Notları, İstanbul, 9 Aralık 2000
- İREN Ertan, “4641 Sayılı Ekonomik ve Sosyal Konseyler Kanunu Yürürlüğe Girdi”, **Çmis Dergisi**, Sayı:3, Cilt:15, Mayıs 2001
- TURAN Kamil, “Küreselleşen Çağımız ve Çalışma Hayatı”, **Kamu-İş Dergisi**, Cilt:3, Sayı:3, Ocak 1994
- KAYA Pir Ali, “Türk Çalışma Mevzuatının Geliştirilmesinde Çalışma Meclislerinin Katkısı”, **İş Güç Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, 1999, www.isguc.org, 11/12/2005
- KAYHAN Muharrem, “Toplumsal Uzlaşma ve Ekonomik Sosyal Konseyler”, **Mercek Dergisi**, Sayı 8, Ekim 1997
- MAHIROĞULLARI Adnan, “Türk Endüstri İlişkilerine Kazandırılan Yeni Bir Kurum Ekonomik ve Sosyal Konsey”, **Tekstil İşveren Dergisi**, Sayı:233, Mayıs 1999

- ODAMAN Serkan, “Üçlü Danışma Kurulu”, **Çimento İşveren Dergisi**, Sayı:1, Cilt:18, Ocak 2005
- PARLAK Zeki, “AB’ye Aday Doğu Avrupa Ülkelerinde Sosyal Diyalog: AB İle Bütünleşme Süreci Açısından Bir Değerlendirme,” İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, 48. Kitap, İstanbul, 2004
- RUHİ M. Emin, “Türkiye’de Ekonomik ve Sosyal Konsey”, **ÇMİS Dergisi**, Mayıs 2003, Sayı:3, Cilt:17
- SEVİMLİ Ahmet, “Ekonomik Sosyal Konseylelerin Parlamenter Sistemdeki Yeri”, **Radikal Gazetesi**, 1 Temmuz 2000
- SİMPSON William R, “Değişen Dünyada Uluslararası Çalışma Örgütü (İLO) ve Üçlü Yapı”, **IV. Ulusal Endüstri İlişkileri Kongresi Tebliği**, Kamu İş, Ankara, 1995
- ŞENKAL Abdulkadir, “Küreselleşme, Sosyal Politikanın Dönüşümü ve Sivil Toplum Örgütleri”, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, 45. Kitap, İstanbul, 2003
- TİSK Araştırması, “Ekonomik ve Sosyal Konseylelerin AT Ülkelerindeki İşlevleri ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi,” **İşveren Dergisi**, Cilt:31, Temmuz 1993
- TOBB, “AB İle İlişkilerde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü”, **Türkiye İktisat Kongresi Çalışma Grubu Kapsamında Hazırlanan Rapor**,
- UÇKAN Banu, “Gelirler Politikası ve Sosyal Diyalog”, **Çimiş Dergisi**, Ocak 1999, Sayı:1, Cilt:13
- YILDIRIM Engin ve ÇALIŞ Şuayyip, “Sosyal Diyalog ve Ekonomik ve Sosyal Konsey”, **Sendikal Notlar, Petrol-İş Dergisi Eki**, Şan Ofset, İstanbul, 20 Aralık 2003

III. YAYINLANMAMIŞ TEZLER

- IŞIĞIÇOK Özlem, **Küreselleşme Süreci Çerçevesinde Sosyal Diyalog**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 1997
- İREN Ertan, **Avrupa Birliği ve Türk İş Hukukunda Üçlü Diyalog**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2000

- KUTLUALP Süheyla, **Türkiye’de Sosyal Diyalog ve Ekonomik ve Sosyal Konsey**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 1998
- ÖNAL Yurdagül, **Avrupa Toplulukları Ekonomik Sosyal Komitesi ve Türkiye’de Ekonomik Sosyal Konsey**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2003

IV. RESMİ BELGELER

- Başbakanlık Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü, Ekonomik ve Sosyal Konsey konulu, 17/03/1995 tarih ve 1995/5 sayılı Genelge
- Başbakanlık Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü, Ekonomik ve Sosyal Konsey konulu, 06/05/1996 tarih ve 1996/24 sayılı Genelge
- Başbakanlık Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü, Ekonomik ve Sosyal Konsey konulu, 18/03/1997 tarih ve 1997/11 sayılı Genelge
- Başbakanlık Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü, Ekonomik ve Sosyal Konsey konulu, 23/07/1997 tarih ve 1997/44 sayılı Genelge
- Başbakanlık Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü, Ekonomik ve Sosyal Konsey konulu, 26/01/1999 tarih ve 1999/19 sayılı Genelge
- Başbakanlık Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü, Ekonomik ve Sosyal Konsey konulu, 06/28/1999 tarih ve 1999/40 sayılı Genelge
- 4641 sayılı “Ekonomik ve Sosyal Konsey’in Kuruluşu, Çalışma Esas ve Yöntemleri Hakkında Kanun
- Ekonomik ve Sosyal Konsey’in Teşekkülü İle Çalışma Usulleri Hakkında Yönetmelik
- Çalışma Hayatına İlişkin Üçlü Danışma Kurulu Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik

V. İNTERNET KAYNAKLARI

- Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciği, **Avrupa Birliği, İstihdam ve Sosyal Politika**, <http://www.deltur.cec.eu.int>, 03/10/2003
- Avrupa Birliği Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu, **Basın Duyurusu**, 09 Mart 2006
- Avrupa Yaşama ve Çalışma Koşullarını Geliştirme Vakfı, **Endüstriyel İlişkiler ve Genişleme**, <http://www.eurofound.eu.int/publications/files/EF0443TR.pdf>, 08/08/2005

- British National Economic Development Council,
<http://www.britishcouncil.org/development-expertise-economic-development.htm>, 09/10/2005
- CEEP, www.ceep.org
- Danish Economic Council <http://www.dors.dk/english/>, 09/10/2005
- Europa Economic and Soscial Commutee, www.esc.eu.int, 03/10/2005
- Europa Economic and Soscial Commutee,
http://europa.eu.int/institutions/eesc/index_en.htm, 09/10/2005
- ETUC, www.etuc.org
- Devlet Planlama Teşkilatı, <http://www.dpt.gov.tr/esk/faaliyet>, 30.4.2003
- Irish National Economic and Social Council, <http://www.nesc.ie/>, 09/10/2005
- Portugal Economic And Social Council
<http://www.eurofound.eu.int/emire/PORTUGAL/ECONOMICANDSOCIALCOUNCIL-PT.html>, 09/10/2005
- **SARFATİ** Hedva, “The European Job Crisis And The Role Of Labour Market Flexibility And Social Dialogue”, Geneva, Switzerland,
<http://www.newwork.com/Pages/Contributors/Sarfati/Social%20dialogue.html>, 08/09/2005
- Strategic Social Dialogue in Turkey,
<http://www.sosyaldivalog.net/portals/Default.aspx?tabid=124>, 18/05/2006
- The Social Dialogue In the EU <http://eu.arbeiterkammer.at/www-2867.html>, 08/09/2005
- TİSK, **İşveren Dergisi**, http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=640 Aralık 2002
- TİSK, **İşveren Dergisi**, http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=696 Nisan 2003
- TİSK, **İşveren Dergisi**,
http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=1143 Mart 2005
- TİSK, **İşveren Dergisi**,
http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=1293 Kasım 2005

- Türk Dil Kurumu Sözlüğü, www.tdk.gov.tr/sozluk.html
- UNICE, www.unice.org

ÖZGEÇMİŞ

01 Aralık 1979'da Ordu, Akkuş'ta doğdum. İlk ve orta öğrenimimi burada tamamladıktan sonra 1993'te girdiğim Ordu, Ünye 70.Yıl Cumhuriyet Sağlık Meslek Lisesi'nden 1997'de mezun oldum.

2003'te Kocaeli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümünden Çalışma Ekonomisti olarak mezun oldum.

Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi Ana Bilim Dalı programından “Avrupa Birliği'nde Sosyal Diyalog ve Türkiye'nin Uyumunu” konulu tez çalışması ile mezun oldum.

2006 bahar döneminde Kocaeli Üniversitesi, Kandıra Meslek Yüksek Okulu'nda Konuk Öğretim Görevlisi olarak **Avrupa Birliği** dersleri vermekteyim.

Bugüne kadar www.isguc.org endüstri ilişkileri ve insan kaynakları dergisinde, “**Toplu Pazarlık Yoluyla Yönetime Katılma**” ve “**İş Güvencesi**” isimli iki yayınlanmış makalem yer almaktadır.